

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Ειδίκευση «Ευρωπαϊκή Ιστορία»

Η αντιχιτλερική αντίσταση στη Γερμανία 1933-1938. Οι περιπτώσεις του
Κομμουνιστικού και του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Γεώργιος Γκισγκίνης

Αριθμός Μητρώου: 1561201701011

Επόπτης: Κωνσταντίνος Ράπτης

Βαθμολογητές: Κωνσταντίνος Γαγανάκης, Μαρία Παπαθανασίου

Αθήνα 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

Πρόλογος.....	4
α) Μερικά χρήσιμα εισαγωγικά στοιχεία για τη γερμανική αντίσταση.....	7
β) Σχέσεις σοσιαλδημοκρατίας και κομμουνιστών στη Γερμανία	10
γ) Για τον ναζισμό	13
Η κομμουνιστική αντίσταση.....	14
α) Η πρώτη περίοδος 1933- 1935.....	18
β) Μετά το 7ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς	34
Η σοσιαλδημοκρατική αντίσταση	39
α) Αντιστασιακές ομάδες προσκείμενες στο ΣΚΓ	49
β) Η παθητική αντίσταση	55
Μια προσπάθεια συγκριτικής αποτίμησης.....	59
Αντί επιλόγου.....	66
Βιβλιογραφία.....	68

Συντομογραφίες

SA – Strumarbteilung (Τάγματα Εφόδου)

SS – Schutzstaffel (τα Ες – Ες, μετεξέλιξη των Ταγμάτων Εφόδου, παραστρατιωτικό σκέλος ΕΚΓΕ)

ΓΣΕΓ - Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Γερμανίας

ΕΕ – Εκτελεστική Επιτροπή

ΕΚΓΕ – Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα των Γερμανών Εργατών

ΚΔ – Κομμουνιστική Διεθνή

ΚΕ – Κεντρική Επιτροπή

ΚΚΓ – Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας

ΠΓ – Πολιτικό Γραφείο

ΣΚΓ - Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας

Πρόλογος

Η επιλογή του θέματος της εργασίας είναι απόρροια των γενικών ενδιαφερόντων του μελετητή, στοιχείο απαραίτητο για μια δημιουργική ερευνητική και συγγραφική απασχόληση. Παράλληλα η παρούσα εργασία επιχειρεί να συμβάλλει στη μείωση του κενού που υπάρχει στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, αφού οι εκδόσεις για τη γερμανική αντίσταση ενάντια στον εθνικοσοσιαλισμό κατά την περίοδο 1933– 1938 είναι σχεδόν ανύπαρκτες, ενώ οι ελάχιστες αναφορές που υπάρχουν αφορούν κατά βάση τις απόπειρες δολοφονίας κατά του Αδόλφου Χίτλερ και τους συνωμότες που εμπλέκονταν σε αυτές. Επίσης άλλες αναφορές, οι οποίες κινούνται επίσης στο παραπάνω πλαίσιο, θα βρούμε σε γενικές ιστορίες που αφορούν την άνοδο τον ναζί στην εξουσία, τον ηγέτη τους κλπ. Ωστόσο και αυτές οι επιστημονικές προσπάθειες που υπάρχουν στην γλώσσα μας, δεν αποτελούν δουλειές Ελλήνων ιστορικών, αλλά μετραφράσεις ξένων συναδέλφων τους.

Στόχος λοιπόν της εργασίας είναι να αναδείξει ότι στη περίοδο του ναζιστικού καθεστώτος η γερμανική κοινωνία δεν ήταν ένα υποταγμένο σύνολο, που γοητευμένο από την αίγλη του Γ Ράιχ, όχι μόνο περίμενε και ανέμενε μοιρολατρικά τις εξελίξεις, αλλά παράλληλα στήριζε ενεργητικά το καθεστώς, όπως ισχυρίζονται πάρα πολλοί, αλλά ότι υπήρχε ένα συντριπτικό ποσοστό δεν αποδεχόταν τον Χίτλερ. Αυτή η αποδοκιμασία ωστόσο τις περισσότερες φορές δεν εκφραζόταν στη δημόσια σφαίρα της κοινωνικής ζωής. Σκοπεύει λοιπόν να αναδείξει ότι υπήρχε παράλληλα και ένα άλλο κομμάτι της που όχι μόνο απέρριπτε το καθεστώς, αλλά αφηφούσε «θεούς και δαίμονες» και οργάνωνε την αντίσταση του γερμανικού λαού με όλες τις μορφές και τους τρόπους που είχε τη δυνατότητα. Σε πείσμα μιας γενικά κυρίαρχης ιστοριογραφικής τάσης (π.χ. Peter Hoffman) που το αφήγημα της είναι ότι οι κομμουνιστές ουσιαστικά απουσίαζαν από τη γερμανική αντίσταση είτε αποτελούσαν μια εξαιρετικά περιορισμένη πτυχή της, αυτή η εργασία φιλοδοξεί να τονίσει τη συμβολή της καθοδηγούμενης από το ΚΚΓ αντιστασιακής δράσης ως της πιο πεισματικής, ηρωϊκής και πρωτοποριακής έκφρασης της γερμανικής αντίστασης.

Επιπλέον ζητούμενο της εργασίας είναι η ανάδειξη του ρόλου του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας στην αντίσταση αυτή, με τα αντιφατικά χαρακτηριστικά του και τη πορεία εξέλιξης της πολιτικής του, την κατεύθυνση του αγώνα και της πάλης αλλά και τις μορφές, που έπρεπε να πάρουν εκείνα τα χρόνια.

Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε είναι κατά κύριο λόγο ξενόγλωσση και βασικά στην αγγλική γλώσσα. Δυστυχώς δε στάθηκε δυνατό να ξεπεραστεί εντελώς το εμπόδιο της μη γνώσης της γερμανικής γλώσσας από τον γράφοντα, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να μην αξιοποιηθούν αρκετά σημαντικά έργα. Έργα ιδιαίτερα τα οποία αποτέλεσαν παραγωγές του επιστημονικού δυναμικού της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας και θα μπορούσαν να μεταφέρουν στον αναγνώστη μια πιο πλήρη εικόνα για το θέμα, αντιπαραθετικά και συγκριτικά με τη δυτική βιβλιογραφία.¹ Πολλά από τα πιο σημαντικά από αυτά τα έργα και των δύο σχολών αποτελούν τη βάση των βιβλιογραφικών παραπομπών και για τα μεταφρασμένα στα αγγλικά έργα, σχολιασμένα φυσικά υπό το πρίσμα της σκοπιάς του αστικού κόσμου. Όταν αναφέρονται «δύο σχολές», εννοούνται από τη μια πλευρά αυτή της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας, που τονίζουν και αναδεικνύουν την συμβολή των κομμουνιστών στην αντίσταση. Από την άλλη πλευρά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και του δυτικού κόσμου συνολικότερα, που έχει τη τάση να αναδεικνύει τις συνωμοτικές αντιστασιακές ομάδες, την συντηρητική αντίσταση, την αντίσταση του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος της Γερμανίας. Έργα γραμμένα υπό το πρίσμα της εποχής και του ιδεολογικού φορτίου που αυτά φέρουν οι συγγραφείς τους. Έργα του Ψυχρού Πολέμου, έργα της περιόδου της καπιταλιστικής παλινόρθωσης στις χώρες όπου οικοδομήθηκε σοσιαλισμός, τα οποία δε θα μπορούσαν να μην φέρουν το αποτύπωμα της περιόδου που δημιουργήθηκαν.

¹ Μερικά τέτοια συγγράμματα:

Institut für Marxismus – Leninismus beim Zentralkomitee der SED, *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, Band 5, Berlin: Dietz, 1966.

Marx –Engels - Lenin - Stalin Institut beim ZK der SED, *Ernst Thälmann. Reden und Aufsätze zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, Berlin: Dietz.

Marx –Engels - Lenin - Stalin Institut beim ZK der SED, *Ein Auswahl von Materialien und Dokumenten aus der Jahren 1914-1946*, Berlin: Dietz, 1955.

Ein Auswahl von Materialien, Berichten und Dokumenten, Berlin: Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung, 1957.

Detlev Peukert, *Die KPD im Widerstand. Verfolgung und Untergrundarbeit an Rhein und Ruhr, 1933 bis 1945*, Wuppertal: Peter Hammer, 1980.

Heinz Kühnrich, *Die KPD im Kampf gegen die faschistische Diktatur, 1933 – 1945*, Berlin: Dietz, 1983.

Οι πηγές που χρησιμοποιούνται κυρίως χωρίζονται σε τέσσερα είδη. Είναι τα συγγράμματα, τα άρθρα σε περιοδικά, τα ντοκουμέντα της εποχής και οι ηλεκτρονικές ιστοσελίδες. Βέβαια, όπως είναι λογικό σε πολλές περιπτώσεις, ντοκουμέντα της εποχής, όπως στοιχεία από εφημερίδες και επιστολές που αξιοποιούνται, βρίσκονται μεταφρασμένα μέσα στα συγγράμματα. Η θεματολογία των συγγραμμάτων και των άρθρων που χρησιμοποιούνται μπορεί να χωριστεί στις ακόλουθες κατηγορίες. Πρώτον στα πιο εξειδικευμένα έργα: Έργα δηλαδή, που αφορούν τη γερμανική αντίσταση, ή έργα που αφορούν τους Κομμουνιστές, ή τους Σοσιαλδημοκράτες. Δεύτερον, στα πιο γενικά έργα που αφορούν τη καθημερινότητα αλλά και τη γενική ιστορία του τρίτου Ράιχ.

Ένα ζήτημα που προέκυψε αρχικά στην έρευνα ήταν το να βρεθεί και να πιαστεί το νήμα των ξεχωριστών, ή διακριτών τμημάτων της αντίστασης στις οποίες αναφέρεται αυτή η ερευνητική προσπάθεια. Ιδιαίτερα για την αντίσταση των Κομμουνιστών τη βασική κατεύθυνση τη δίνουν δύο βιβλία. Το ένα είναι του Allan Merson «*Communist Resistance in Nazi Germany*»² και το άλλο του Thierry Derbent³ «*La Résistance communiste allemande: 1933-1945*»⁴. Το σημαντικό στοιχείο και με τα δύο αυτά έργα είναι ότι πρώτον απέχουν χρονικά το ένα από το άλλο με αποτέλεσμα να αλληλοσυμπληρώνονται πολλές φορές σε στοιχεία και γεγονότα, ενώ το έργο τους βασίζεται εν μέρει σε αρχεία και βιβλία από τη Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία. Να σημειώσουμε ότι το σύνολο της δυτικογερμανικής βιβλιογραφίας πριν το 1985, θεωρεί μηδαμινή την κομμουνιστική αντίσταση. Δηλαδή, κυρίως τη βρίσκουμε να αναφέρεται σκόρπια σε μερικές γραμμές ακόμα και στον κλασικό ιστορικό της γερμανικής αντίστασης Peter Hoffmann. Μια κριτική προσέγγιση αυτού του γεγονότος θα επιχειρηθεί στον επίλογο. Όπου ο αναγνώστης θα έχει και ολοκληρωμένη εικόνα από το σύνολο της εργασίας.

Σημαντική βοήθεια για την αποσαφήνιση, καθώς και τη χρονολογική κατάταξη της πολιτικής και της δράσης της της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας της περιόδου 1933-1938, προσφέρει το βιβλίο του ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung «*History of Social Democracy*». Το βασικό ζήτημα που προκύπτει για το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα

² Allan Merson, *Communist Resistance in Nazi Germany*, Λονδίνο: εκδόσεις Lawrence and Wishart, 1985

³ Thierry Derbent, *La Résistance communiste allemande: 1933-1945*, Βρυξέλλες: εκδόσεις Aden, 2008

⁴ Το έργο αυτό είναι στα γαλλικά, πρόβλημα το οποίο ξεπεράστηκε από φίλους άριστους γνώστες της γλώσσας.

της Γερμανίας είναι ότι η ηγεσία του κόμματος ποτέ δεν οργάνωσε επίσημα το δικό της αντιστασιακό δίκτυο, αλλά συνδέθηκε με και ουσιαστικά καθοδήγησε ένα πλήθος οργανώσεων, που δημιουργήθηκαν είτε από πρώην μέλη του κόμματος αυτού, είτε από κόμματα που είχαν στη σύνθεση τους πρώην μέλη του ΣΚΓ, είτε από κόμματα του ευρύτερου στερεώματος της αριστεράς, είτε συχνά από μέλη της αριστερής πτέρυγας του ΣΚΓ, κάτω από τη μύτη της κεντρικής καθοδήγησης του κόμματος. Εδώ έχει γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι βασικές επιδιώξεις του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας στην αντίσταση και το θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο αρχών του, που το οδήγησε προς αυτές. Επίσης, γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν και οι πιο μεγάλες και πιο επιδραστικές ομάδες αντίστασης που στήριξε το Κόμμα αυτό.

α) Μερικά χρήσιμα εισαγωγικά στοιχεία για τη γερμανική αντίσταση

Η γερμανική αντίσταση έχει αρκετά στοιχεία που τη καθιστούν ιδιόμορφη και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα σε σχέση με τα άλλα αντιστασιακά κινήματα της Ευρώπης. Μια βασική ιδιομορφία που δεν πρέπει να υποτιμήσουμε είναι ότι η γερμανική αντίσταση ήταν η πρώτη αντίσταση, που ξεκίνησε ενάντια στο ναζιστικό καθεστώς. Εν ολίγοις, οι ίδιοι οι Γερμανοί ήταν αυτοί που δέχθηκαν πρώτοι την βαρβαρότητα και την απάνθρωπη φύση αυτού του συστήματος. Δεύτερη ιδιομορφία που υπήρχε σε σχέση με τα άλλα κινήματα, είναι ότι είχε ως στόχο της, την αντίσταση ενάντια στην εθνική κυβέρνηση της χώρας της. Επί της ουσίας, κάτι που σε άλλες χώρες θεωρούνταν τιμητικό, στη συγκεκριμένη περίπτωση θεωρούνταν προδοσία και είχε ως βέβαιο προορισμό τον θάνατο. Τρίτη ιδιομορφία, είναι ότι η γερμανική αντίσταση είχε να αντιμετωπίσει ένα από τα πιο καταπιεστικά κράτη στην ιστορία της ανθρωπότητας με μία μυστική αστυνομία που παρέλαβε το σύνολο του αντίστοιχου χαρτοφυλακίου τη πρωσικής προκατόχου της και το έθεσε στην υπηρεσία των ναζί. Μόλις σχεδόν 3 μήνες μετά την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Χίτλερ η Γκεστάπο βρίσκονταν σε πλήρη ετοιμότητα (ιδρύθηκε επισήμως στις 26 Απρίλη του 1933, με πρώτη προσωρινή έδρα της το Σπίτι του Καρλ Λίμπκνεχτ, πρώην έδρα του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας⁵).

⁵ Carsten Dams, Michael Stolle, *The Gestapo. Power and Terror in the Third Reich*, Οξφόρδη: Oxford University Press, 2014, σελ. 5-7.

Για την δυτική πλευρά της Γερμανίας το ζήτημα της αντίστασης κατά τα πρώτα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εξακολουθούσε να αποτελεί ένα θέμα «ταμπού». Ένα θέμα για το οποίο πολλοί Γερμανοί δεν ήθελαν να συζητάνε, θεωρούταν από αυτούς ντροπιαστικό ζήτημα, ζήτημα προδοσίας. Δεν είναι τυχαίο ότι τα πρώτα έργα αναφέρονταν σχεδόν κατά αποκλειστικότητα στο πραξικόπημα της 20^{ης} Ιουλίου και την αντιπολίτευση στο στράτευμα. Μόλις μετά τα μέσα του 1960 θα επιχειρηθεί να διευρυνθεί το πεδίο της συζήτησης και της ιστορικής έρευνας προς άλλες μορφές και ομάδες αντίστασης.⁶

Άλλη μια πλευρά της συζήτησης στην ιστοριογραφία είναι οι ίδιοι οι όροι οι οποίοι χρησιμοποιούνται και η αντιστοιχία του εννοιολογικού τους φορτίου με την πραγματικότητα, τη καθημερινότητα, τη πράξη αυτή καθαυτή. Οι όροι που χρησιμοποιούνται είναι *αντίσταση (resistance)*, *αντιπολίτευση (opposition)*, *non – conformism*). Συνοψίζοντας πολλοί μελετητές της ιστορίας της γερμανικής αντίστασης έχουν καταλήξει σε ένα σχήμα μέσα στο οποίο εντάσσονται αυτές οι έννοιες. Ένα σχήμα το οποίο φαίνεται και να επηρεάζει όλη την μεθοδολογική συζήτηση αλλά και να την λαμβάνει υπόψην του παράλληλα είναι αυτό του Detlev Peukert που παρατίθεται πιο κάτω. Εκεί ο όρος «αντίσταση» παρουσιάζεται σαν η κορύφωση μιας σειράς σταδίων. Βασικό κριτήριο είναι από τη μία η έκταση της κριτικής που ασκούσε κανείς στο σύστημα και από την άλλη ο τρόπος που την ασκούσε. Το κατά πόσο δηλαδή αυτή ήταν δημόσια, σκόπευε στο να γίνει γνωστέ, να «προκαλέσει». Στο ένα άκρο βρίσκεται η στενά ατομική και ιδιωτική κριτική που μπορούσε να ασκήσει κανείς στο καθεστώς και στο άλλο η γενικευμένη κριτική η οποία εκφράζοταν και με πρόθεση στη δημόσια σφαίρα.

Πηγή: Detlev J. K. Peukert, *Working-Class Resistance: Problems and Options*, στο David Clay Large (επιμ.), *Contending with Hitler. Varieties of German Resistance in the Third Reich*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 1995, σελ. 37.

Για να κατανοηθεί καλύτερα παραθέτουμε τον παραπάνω πίνακα ο οποίος αφορά βέβαια συγκεκριμένα την αντίσταση της εργατικής τάξης τη περίοδο της διακυβέρνησης του Χίτλερ, κάτι το οποίο άλλωστε ταιριάζει και με το περιεχόμενο της εργασίας. Ο όρος αντιπολίτευση σε μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας

⁶ David Clay Large (επιμ.), *Contending with Hitler. Varieties of German Resistance in the Third Reich*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 1995, σελ. 3-4.

αντιστοιχίζεται με τις κατηγορίες «Άρνηση» και «Διαμαρτυρία» του πίνακα.⁷ Στην παρούσα εργασία χάριν διευκόλυνσης θα ορίσουμε ως αντίσταση με την ευρεία της έννοια: οποιαδήποτε εξωτερικευμένη προσπάθεια και ένδειξη μη αποδοχής του καθεστώτος.

Η ενεργή αντίσταση δεν αγκάλιασε το σύνολο της εργατικής τάξης ή και ακόμα και των δύο κομμάτων που εξετάζουμε. Το ποσοστό των Γερμανών που ενεπλάκη ενεργά μέσα από αντιστασιακές ομάδες έφθασε περίπου το 1% του πληθυσμού της χώρας.⁸ Αυτός ο αριθμός σε καμία περίπτωση δεν αφορά την αποδοχή του καθεστώτος από τον υπόλοιπό πληθυσμό και δεν αφορά το σύνολο των μορφών των συμπεριφορών που αναφέρθηκαν και σχηματοποιήθηκαν στον παραπάνω πίνακα. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι 3 εκατομμύρια Γερμανοί πέρασαν κάποια στιγμή της ζωής τους από το καθεστώς του πολιτικού κρατούμενου κατά τα δώδεκα χρόνια του εθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος⁹, ενώ πάνω από 500.000 Γερμανοί (παρέμεναν έγκλειστοι) φυλακίστηκαν για πολιτικά εγκλήματα.¹⁰ Έτσι λοιπόν στη πραγματικότητα υπήρχε ένα ποσοστό της Γερμανίας που δε συμβιβάστηκε, που μπορεί να φοβήθηκε και να έκανε πίσω, να μην πήρε μέρος ενεργά στην αντίσταση αλλά δεν ενσωματώθηκε, δεν αποδέχθηκε, έστω και στη συνείδησή τη τυρρανία αυτή. Ο Μπρεχτ περιγράφοντας αυτή τη Γερμανία, την «άλλη Γερμανία» όπως τη χαρακτήριζε, έγραφε τα παρακάτω:

«...Τις ημέρες που οι μεγάλες Δυνάμεις δεν πολεμούσαν ακόμα το Χίτλερ, ενώ αρκετές φωνές από το εξωτερικό τον ενθάρρυναν -μερικές από αυτές μάλιστα ακόμα δεν έχουν σιωπήσει- ο κόσμος ήξερε πολύ καλά ότι αυτός καταπολεμούνταν από τα μέσα και αυτοί οι εχθροί του αποκαλούνταν: η άλλη Γερμανία. Πρόσφυγες, πολλοί από τους οποίους γνωστοί σε όλο τον κόσμο και ξένοι ανταποκριτές που ήταν σε άδεια ανέφεραν ότι αυτή η άλλη Γερμανία πράγματι υπήρχε. Ούτε για μια στιγμή δεν κέρδισε ο Χίτλερ πάνω από τις μισές ψήφους και η ύπαρξη των πιο τρομερών μέσων καταπίεσης και της πιο τρομακτικής αστυνομικής δύναμης που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα απέδειξαν ότι

⁷ David Clay Large (επιμ.), ο.π., σελ. 26-36.

⁸ Frank McDonough, *Opposition and Resistance in Nazi Germany*, Κέιμπριτζ: Cambridge University Press, 2001, σελ. 1.

⁹ Donny Gluckstein, *A People's History of the Second World War. Resistance versus empire*, Λονδίνο: Pluto Press, 2012, σελ. 127.

¹⁰ Michael Thomsett, *The German Opposition to Hitler. The Resistance, the Underground, and Assassination Plots, 1938 – 1945*, χ.τ.: Crux Publishing, 2017, E-book όπως αποκτήθηκε από PlayStore, σελ. 7.

οι εχθροί του καθεστώτος δεν ήταν ανενεργοί. Πριν από οποιαδήποτε άλλη χώρα, ο Χίτλερ ρήμαξε τη δική του· και η κατάσταση της Πολωνίας, της Ελλάδας ή της Νορβηγίας μόλις που είναι χειρότερη από αυτή της Γερμανίας. Δημιούργησε αιχμάλωτους πολέμου στην ίδια του τη χώρα· κράτησε ολόκληρους στρατούς σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το 1939 αυτοί οι στρατοί αριθμούσαν 200.000 Γερμανούς - περισσότερους απ' τους Ρώσους αιχμάλωτους στο Στάλινγκραντ. Αυτοί οι 200.000 δεν αποτελούν το σύνολο της άλλης Γερμανίας. Αποτελούν μόνο ένα μέρος των δυνάμεών της...¹¹».

β) Σχέσεις σοσιαλδημοκρατίας και κομμουνιστών στη Γερμανία

Όπως θα διαπιστωθεί και παρακάτω στο κείμενο η ρήξη ανάμεσα στους σοσιαλδημοκράτες και τους κομμουνιστές στη Γερμανία ήταν πολύ βαθύτερη και ριζωμένη στη κοινωνία αυτής της χώρας. Δεν έγινε κατορθωτό να γεφυρωθεί ούτε κατά τα χρόνια της ναζιστικής δικτατορίας, αν και η αντικειμενική ενότητα ανάμεσα στα απλά μέλη των κομμάτων μπροστά στην κοινή ανάγκη για επιβίωση απέναντι στη ναζιστική δικτατορία, αρκετές φορές έγινε πραγματικότητα.

Η ιδιομορφία στη Γερμανία έγκειται στο ότι το αγεφύρωτο και οξύ αυτό χάσμα δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο ιδεολογικών διαφορών και διαπάλης για κυριαρχία στο εργατικό κίνημα. Ήταν αποτέλεσμα σκληρού αγώνα ανάμεσα στα δύο κόμματα, ήταν ένα ρήγμα που είχε ποτιστεί με το αίμα των κομμουνιστών από χτυπήματα που είχαν δεχθεί από τη κυβέρνηση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας. Η πρόσδεση στην αστική τάξη της χώρας του και η ευλάβεια με την οποία αντιμετώπιζε το αστικό κοινοβούλιο, πολλές φορές την οδηγούσε στο να μάχεται πρώτα κατά των Κομμουνιστών παρά κατά των φασιστών.

Η ίδια η ιστορία μας προσφέρει παραδείγματα για να τεκμηριωθεί ο ισχυρισμός αυτός. Την ιστορική αρχή αυτής της σύγκρουσης πρέπει να την αναζητήσουμε στην περίοδο του 1918, τη περίοδο δηλαδή, των εργατικών εξεγέρσεων στη Γερμανία (από τον Νοέμβριο 1918 μέχρι τον Αύγουστο του 1919) και στη συμφωνία Χίντεμπουργκ με το σοσιαλδημοκράτη πρόεδρο Έμπερτ για να κατασταλεί το κίνημα αυτό¹² και τη

¹¹ Μπέρτολτ Μπρεχτ(2012). Η άλλη Γερμανία: 1943, *Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, τ.6. Όπως ανακτήθηκε από το www.komep.gr/m-article/KEIMENA-GIA-TON-POLEMO-TO-FASISMO-TIN-EPANASTASI/, στις 01/12/2019

¹² Ρατζάνι Πάλμε Ντατ, *Φασισμός και κοινωνική επανάσταση*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2013, σελ. 169 – 170.

δολοφονία χιλιάδων εργατών μαζί με τους ηγέτες του νεοσύστατου Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας Ρόζα Λούξεμπουργκ και Καρλ Λίμπκνεχτ στις 15 Ιανουαρίου του 1919. Από τα παραπάνω, τα Κομμουνιστικά Κόμματα της εποχής έβγαλαν το συμπέρασμα ότι η σοσιαλδημοκρατία βοηθούσε τον φασισμό και τον ναζισμό να ανέβει στην εξουσία με τρεις βασικά τρόπους: πρώτον με το μπερδέψει και να διασπάσει το προλεταριάτο τη κρίσιμη στιγμή. Μια εκτίμηση που βασιζόταν στην πείρα των χρόνων των επαναστατικών εξεγέρσεων, ιδιαίτερα στην Ιταλία και την Γερμανία, όπου ο σοσιαλδημοκράτες, βασιζόμενοι και στην απήχηση και την αίγλη που ασκούσαν ακόμα στην εργατική τάξη έγιναν μέλη των καθοδηγητικών οργάνων των εξεγέρσεων και τις οδήγησαν στον συμβιβασμό και την ήττα σε πρώτο χρόνο. Σε δεύτερο χρόνο συνέβαλλαν στην καταστολή τους, κάνοντας τα στραβά μάτια στη βία που ασκούσαν φασιστικές και άλλα παρακρατικές οργανώσεις στους εξεγερμένους εργάτες. Τρίτη πλευρά της βοήθειας αυτής θεωρούσαν πως ήταν η άρνηση της σοσιαλδημοκρατίας να συγκροτήσει ενιαία μέτωπα με τους Κομμουνιστές, προκειμένου να αναχαιτιστεί η άνοδος των Ιταλών φασιστών στην εξουσία¹³. Όλα αυτά οδήγησαν τους κομμουνιστές στο συμπέρασμα ότι η σοσιαλδημοκρατία ήταν η «μετριοπαθής πτέρυγα του ναζισμού». Χαρακτηριστική για την άποψη της επίσημης κομμουνιστικής καθοδήγησης στη Σοβιετική Ένωση είναι η θέση που διατυπώθηκε από τον Στάλιν από τον Ιωσήφ Στάλιν το 1924, σε άρθρο του στην εφημερίδα «Μπολσεβίκ» στις 20 Σεπτέμβρη για τη διεθνή κατάσταση:

«Ο φασισμός είναι η μαχητική οργάνωση της αστικής τάξης που στηρίζεται στη δραστήρια υποστήριξη της σοσιαλδημοκρατίας. Η σοσιαλδημοκρατία είναι αντικειμενικά η μετριοπαθής πτέρυγα του φασισμού. Δεν έχουμε λόγους να παραδεχτούμε ότι η μαχητική οργάνωση της αστικής τάξης θα μπορούσε να σημειώσει αποφασιστικές επιτυχίες στην πάλη ή στη διακυβέρνηση της χώρας χωρίς τη δραστήρια υποστήριξη της σοσιαλδημοκρατίας. Άλλο τόσο δεν έχουμε πολλούς λόγους να νομίζουμε ότι η σοσιαλδημοκρατία μπορεί να σημειώσει αποφασιστικές επιτυχίες στη πάλη ή στη διακυβέρνηση της χώρας χωρίς τη δραστήρια υποστήριξη της μαχητικής οργάνωσης της εργατικής τάξης. Αυτές οργανώσεις δε αναιρούν, αλλά συμπληρώνουν η μια την άλλη. Δεν είναι αντίποδες αλλά δίδυμα αδέρφια...¹⁴». Θέση η οποία υιοθετήκε

¹³ Ρατζάνι Πάλμε Ντατ, ο.π., σελ. 231-233.

¹⁴ Ιωσήφ Στάλιν, *Απαντα*, τ.6, Αθήνα: Νέα Ελλάδα, 1952, σελ. 322-323.

από το τη Κομμουνιστική Διεθνή και τα Κομμουνιστικά Κόμματα για περίπου μια δεκαετία.

Εκτίμηση που οι Γερμανοί Κομμουνιστές ένιωθαν ότι δικαιωνόταν μέσα από τη καθημερινή ζωή, μέσα από τη καθημερινή πραγματικότητα. Στη χώρα τους, ήδη το 1923 η σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση έθεσε το ΚΚΓ εκτός νόμου για έξι μήνες, μετά την εξέγερση στο Αμβούργο και συνέλαβε πάνω από 5.000 Κομμουνιστές.¹⁵ Τα 1928 ο σοσιαλδημοκράτης υπουργός Σέβερινγκ, αναδιοργάνωσε την αστυνομία με τη δημιουργία ειδικών σωμάτων καταστολής για την αντιμετώπιση επαναστατικών εξεγέρσεων¹⁶. Τη Πρωτομαγιά, του δόθηκε διαταγή από τη σοσιαλδημοκρατική ηγεσία να κτυπηθεί η εργατική συγκέντρωση στο Βερολίνο. Στην πόλη είχαν ήδη απαγορευτεί όλες οι διαδηλώσεις μετά από απόφαση του σοσιαλδημοκράτη αρχηγού της αστυνομίας της πόλης Τσόργκιμπελ (Zorgiebel) από τον Δεκέμβρη του 1928. Έτσι, μετά από μάχες που δόθηκαν για τρεις μέρες στις γειτονίες της πόλης, ο απολογισμός ήταν 30 νεκροί, 200 τραυματίες, 1.200 συλληφθέντες. Μετά από αυτά τα γεγονότα, απαγορεύτηκαν όλες οι μαζικές οργανώσεις του ΚΚΓ¹⁷. Έτσι αντί να απαγορευθούν τα Τάγματα Εφόδου, απαγορεύτηκε το Κόκκινο Μέτωπο, το ένοπλο δηλαδή τμήμα του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας, που μαχόταν κατά των ναζιστικών παραστρατιωτικών οργανώσεων¹⁸. Το 1932, στις 17 Ιούλη σε μια εργατική συνοικία του Αμβούργου, η αστυνομία υπό τον σοσιαλδημοκράτη Έγγερσταντ, έσπευσε σε βοήθεια μια ναζιστικής διαδήλωσης που απειλούταν από μια άλλη αντίστοιχη κομμουνιστική, με αποτέλεσμα να υπάρξουν 17 νεκροί κομμουνιστές¹⁹.

Όλα τα παραπάνω, δημιούργησαν ένα χάσμα που δε κατάφερε να κλείσει ούτε ακόμη και στα πιο δύσκολα και σκοτεινά χρόνια της ναζιστικής τυραννίας. Παρόλα αυτά, όπως θα φανεί και πιο κάτω, το ιστορικά ανορθόδοξο, ήταν ότι καθ' όλη την διάρκεια της δωδεκαετίας, που ναζί ήταν στη διακυβέρνηση τις εκκλήσεις για ενότητα τις διατύπωναν οι κομμουνιστές, αυτοί δηλαδή που υπέστησαν την

¹⁵ Catherine Epstein, *The Last Revolutionaries. German Communists and their Century*, Κέμπριτζ (Μασαχουσέτη) και Λονδίνο: Harvard University Press, 2003, σελ. 22.

¹⁶ Sergio Bologna, *Ναζισμός και εργατική τάξη. Κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του Μεσοπολέμου*, χ.τ.: εκδόσεις antifa scripta, 2011, σελ. 98.

¹⁷

¹⁸ Thierry Derbent, *La Résistance communiste allemande: 1933-1945*, Βρυξέλλες: Aden, 2008, σελ.11σελ. 16.

¹⁹ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 17.

καταστολή και τα θανατηφόρα χτυπήματα (εκ μέρους των σοσιαλδημοκρατών κυβερνήσεων), ενώ η άλλη πλευρά τις απέρριπτε.

γ) *Για τον ναζισμό*

Ο ναζισμός ήταν, είναι και θα είναι, η επιλογή της αστικής τάξης όταν δεν μπορεί να διαχειριστεί της υποθέσεις μέσα από την κοινοβουλευτική αστική δημοκρατία. Εμφανίστηκε ιστορικά μετά τις εργατικές εξεγέρσεις και τις σοσιαλιστικές επαναστάσεις του 1918, σαν πιο αποφασιστική και βίαιη δύναμη των καπιταλιστών προκειμένου να διατηρήσουν την εξουσία τους. Είναι δείγμα της αδυναμίας της να διαχειριστεί τις εσωτερικές της υποθέσεις με άλλες μεθόδους, με πιο δημοκρατικά μέσα.

Η ίδια η ιδεολογία του ναζισμού είναι μια μορφή έκφρασης του ιστορικά ξεπερασμένου ρόλου της αστικής τάξης, οι σάπιες ιδέες του δεν είναι κάτι ξέχωρο από το τον καπιταλισμό, είναι οι ίδιες οι ιδέες του συστήματος της εκμετάλλευσης στην πιο απροκάλυπτη και ακραία μορφή τους. Άλλωστε και ο ιταλικός φασισμός ουσιαστικά ξεκίνησε σαν κίνημα χωρίς θεωρία, σαν κίνημα άρνησης. Αξιοποίησε στην αρχή κάποια εθνικιστικά και κάποια ψευτοσοσιαλιστικά συνθήματα για εκμεταλλευτεί την αίγλη που ασκούσε η επαναστατημένη Ρωσία στους εργάτες. Αυτό όμως, που τον έκανε ευρύτερα γνωστό και «διάσημο» ήταν η εκτεταμένη και ωμή χρήση βίας απέναντι στο εργατικό κίνημα και τη προλεταριακή επανάσταση. Οι ίδιοι οι ηγέτες του άλλωστε, το έθεταν σαν βασικό ζήτημα. Ο ίδιος ο Μουσολίνι σε γράμμα του προς τον Μικέλε Μπιάνκι (Michele Bianchi) στις 27 Αυγούστου του 1921 του «παραγγέλλει» τη δημιουργία μιας νέας κοσμοθεωρίας, ενός συστήματος αρχών: *«Αν ο φασισμός δε θέλει να πεθάνει, ή ακόμα χειρότερα, να διαπράξει αυτοκτονία, πρέπει να εξοπλιστεί με μια κοσμοθεωρία..(..)..Αυτό το δόγμα να είναι για την καθοδήγηση πολιτικών και ατομικών ενεργειών²⁰»*.

Ο Γκέρινγκ σε δήλωση του έκανε σαφή την ουσία του ναζισμού: *«Το εθνικά επικεντρωμένο καθεστώς θα οδηγήσει με σιδερένια γροθιά τα αντίθετα συμφέροντα των διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων σε εναρμόνιση, η οποία είναι τόσο απαραίτητη*

²⁰ Marco Piraino, Stefano Fiorito, *Facist Identity. Political Project and Doctrine of Facism*, Raleigh: Lulu.com, 2009, σελ. 103.

για την ευημερία του γερμανικού λαού.²¹» Στην ουσία πρόκειται δηλαδή για ένα αναποδογύρισμα της πραγματικότητας, μια προσπάθεια να χτυπηθεί μια βασική πλευρά της μαρξιστικής θεωρίας, δηλαδή η ύπαρξη ανειρήνευτων αντιτιθέμενων συμφερόντων μέσα στην κοινωνία και η ταξική πάλη.

Η κομμουνιστική αντίσταση

Η αντίσταση των Κομμουνιστών στη Γερμανία τη περίοδο που συζητάμε, είτε παραλείπεται, είτε τυγχάνει υποτιμητικής αντιμετώπισης και διαστρέβλωσης από μεγάλο μέρος της «δυτικής» βιβλιογραφίας²² τόσο από τη σκοπιά της γερμανικής «Δεξιάς» και του ίδιου του ΣΚΓ όσο και, Άγγλων και Αμερικάνων ιστορικών. Άλλωστε, η κομμουνιστική αντίσταση στη Γερμανία, όπως και η οποιαδήποτε μορφή αντίστασης κατά των ναζί αλλά και αναφορά σε αυτή ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια ζωής της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, θεωρούταν ένα διχαστικό, για κάποιους ακόμα και ντροπιαστικό, θέμα²³ και συνολικότερα αποσιωπάτο²⁴. Σαν αποτέλεσμα κυρίως της μαζικής επανένταξης στη κοινωνική ζωή και τον κρατικό μηχανισμό της ΟΔΓ πρώην ναζιστών, αυτό κατέληγε να θεωρείται περίπου σαν ένα θέμα «εθνικής προδοσίας». Μόνο από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και μετά αρχίζει να διεξάγεται μια έστω και υποτυπώδης έρευνα για τους Γερμανούς Κομμουνιστές από την επιστημονική κοινότητα του αστικού κόσμου, η οποία πολύ λίγα βήματα έχει κάνει μέχρι και σήμερα. Προπάντων λείπει μια συνθετική και ολοκληρωμένη μελέτη, που να καλύπτει όλες τις πλευρές της κομμουνιστικής αντίστασης στο χιτλερικό καθεστώς.

Είναι γεγονός ότι οι Κομμουνιστές της Γερμανίας, άσκησαν την πιο ενεργητική και πεισματική αντίσταση στο ναζιστικό καθεστώς, από την αρχή μέχρι το τέλος, από τις εργατογειτονιές, τα εργοστάσια, τα πανεπιστήμια, μέχρι το εξωτερικό και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Άλλωστε, ήταν οι ίδιοι Κομμουνιστές που όλη την προηγούμενη περίοδο αξιοποιώντας ειρηνικές και βίαιες μορφές πάλης σήκωσαν το κύριο βάρος της αντιπαράθεσης απέναντι στις ναζιστικές συμμορίες και τη

²¹ Ρατζάνι Πάλμε Ντατ, *Φασισμός και κοινωνική επανάσταση*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2013, σελ. 303.

²² Thierry Derbent, *La Résistance communiste allemande: 1933-1945*, Βρυξέλλες: Aden, 2008, σελ. 11.

²³ Allan Merson, *Communist Resistance in Nazi Germany*, Λονδίνο: εκδόσεις Lawrence and Wishart, 1985, σελ. 1.

²⁴ Paul Bookbinder, *Confronting Resistance in Nazi Germany: An Overview* στο John J. Michalczyk (επιμ.), *Confront! Resistance in Nazi Germany*, Νέα Υόρκη: Peter Lang, 2004, σελ. 6.

τρομοκρατία που αυτές διεξήγαγαν και πριν το διορισμό του Χίτλερ στις 30 Γενάρη του 1933²⁵. Για παράδειγμα, έχει υπολογιστεί ότι μόνο κατά τα πρώτα έξι χρόνια ναζιστικής περιόδου, 340.000 κομμουνιστές καταδικάστηκαν σε πάνω από 1.000.000 χρόνια φυλάκισης, ενώ τουλάχιστον 57 εκλεγμένοι κομμουνιστές στο Ράιχσταγκ και τα τοπικά κοινοβούλια πέθαναν στις φυλακές²⁶. Το 1933, πρώτη χρονιά των Ναζί στην κυβέρνηση της Γερμανίας, 130.000 Κομμουνιστές εγκλείστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και 2.500 δολοφονήθηκαν²⁷ ενώ μέχρι το 1939, εκτελέστηκαν άλλοι 30.000²⁸.

Το ΚΚΓ άλλωστε ήταν και αριθμητικά μια υπολογίσιμη δύναμη στη Γερμανία με πολλά μέλη και επιρροή σε εκατομμύρια εργαζόμενους στη Γερμανία. Στα τέλη του 1929 το ίδιο το Κόμμα δήλωνε ότι είχε 135.160 μέλη (το 50% δούλευε στα εργοστάσια), το 1931 διέθετε 381.000 μέλη (το 17% δούλευε σε εργοστάσια, ενώ 30.000 από αυτά τα μέλη βρίσκονταν στην ευρύτερη περιφέρεια της πρωτεύουσας, Βερολίνου – Βρανδεμβούργου).²⁹ Το Γενάρη του 1933 είχε περίπου 360.000 μέλη,³⁰ ενώ πολύ μεγαλύτερος ήταν ο αριθμός των υποστηρικτών-εκλογέων του ΚΚΓ όπως αποτυπώθηκε στις τελευταίες (τυπικά) ελεύθερες εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου³¹ του 1933, οπότε ακόμα και εν μέσω καμπάνιας τρόμου που διεξήγαγαν οι Ναζί, το ΚΚΓ κατάφερε να συγκεντρώσει 4.800.000 ψήφους³² ή το 12,3% των ψήφων.³³

Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γερμανίας αποτελούσε το δεύτερο μεγαλύτερο Κόμμα σε μέγεθος αλλά και σε εκλογική δύναμη στο πλαίσιο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, μετά το Κόμμα των Μπολσεβίκικων. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι η Κομμουνιστική Διεθνής δεν ήταν απλά μια παγκόσμια οργάνωση με χαλαρούς δεσμούς μεταξύ των μελών της. Λειτουργούσε με όρους Παγκόσμιου Κομμουνιστικού Κόμματος, με όρους εισδοχής και δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, πράγμα το οποίο σήμαινε ότι οι αποφάσεις των συνεδρίων και των οργάνων της ΚΔ,

²⁵ Sergio Bologna, *Ναζισμός και εργατική τάξη. Κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του Μεσοπολέμου*, χ.τ.: εκδόσεις antifa scripta, 2011, σελ. 123.

²⁶ Prittie Terence, *Germans against Hitler. With a Foreword by Hugh Trevor-Roper*, Βοστώνη: εκδόσεις Little Brown, 1964, σελ. 206.

²⁷ Ben Fowkes, *Communism in Germany under the Weimar Republic*, Λονδίνο: εκδόσεις Macmillan, 1984, σελ. 171.

²⁸ Frank McDonough, ο.π., σελ. 4.

²⁹ Sergio Bologna, ο.π. σελ. 105.

³⁰ Allan Merson, ο.π., σελ.79.

³¹ Kasper Braskén, *The International Workers' Relief, Communism, and Transnational Solidarity. Willi Münzenberg in Weimar Germany*, Ηνωμένο Βασίλειο: Palgrave Macmillan, 2015, σελ. 222.

³² Ben Fowkes, ο.π., σελ. 171.

³³ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, Χάρβαρντ: Harvard University Press, 1988, σελ. 22.

ήταν υποχρεωτικές για όλα τα Κόμματα – μέλη³⁴. Άρα, αντικειμενικά η γραμμή της και αποφάσεις της είχαν αντίκτυπο και πρακτική αποτύπωση και στο ΚΚΓ.

Η πολιτική γραμμή λοιπόν του ΚΚΓ καθορίστηκε από τις εξής εκτιμήσεις της ΚΔ. Παρακάτω παραθέτουμε τις εκτιμήσεις της ΚΔ, για την κατάσταση στην Γερμανία τον Μάρτη του 1933:

α) οι ρίζες της ανάπτυξης και γιγάντωσης του Φασισμού βρίσκονται στη συνθήκη των Βερσαλλιών, μέσω της οποίας οι νικήτριες δυνάμεις απομυζούσαν κάθε πτυχή των παραγωγικών δυνάμεων και του πλούτου της Γερμανίας³⁵.

β) Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας είχε εξελιχθεί σε αντεπαναστατική δύναμη αλλά και παράλληλα έστρωσε τον δρόμο στους ναζί τόσο με την στάση του ως κυβερνητικού εταίρου απέναντι στο ΚΚ (αιματοκύλισμα Κομμουνιστών σε πολλές περιπτώσεις από το 1918 μέχρι το 1932 και θέτοντας εκτός νόμου αρκετές οργανώσεις του ΚΚΓ, ιδίως εκείνες που προοριζόταν να αντιμετωπίσουν μαχητικά τους ναζί), όσο και με τη συναινετική στάση απέναντι στους Εθνικοσοσιαλιστές πριν αλλά και μετά τον διορισμό του Χίτλερ ως καγκελάρου.³⁶

γ) Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω, σε εκείνη τη φάση το ΚΚΓ απέρριπτε ένα αγώνα αποκλειστικά εναντίον των Ναζί, αλλά θεωρούσε ότι αυτός ο αγώνας πρέπει να είναι ενάντια στην αστική τάξη και τα κόμμάτα της που δημιούργησαν ή έστρωσαν το δρόμο για τους Ναζί. Θεωρούσε δεξιά παρέκκλιση τη συνεργασία «στην κορυφή» μεταξύ ΣΚΓ και ΚΚΓ και προέκρινε τη συνεργασία μεταξύ των μελών τους στους χώρους δουλειάς, δηλαδή του «Ενιαίου Μετώπου» στη βάση, θέση που συνιστούσε ωστόσο αντίφαση σε σχέση με τη πολιτική γραμμή διμέτωπου ουσιαστικά αγώνα που είχε επιλεγεί³⁷.

Τον Δεκέμβρη του 1933, η 13^η Ολομέλεια της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κομμουνιστικής Διεθνούς εκτιμούσε ότι:

Ο φασισμός είναι η ανοικτή τρομοκρατική δικτατορία, των πιο αντιδραστικών, πιο σοβινιστικών και πιο ιμπεριαλιστικών στοιχείων του χρηματιστικού κεφαλαίου. Ο

³⁴ Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, *Ιστορία της Τρίτης Διεθνούς*, 2^η έκδοση, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1975, σελ. 60-99.

³⁵ Osip Piatnitsky, *The Present Situation in Germany*, Sydney: Modern Publishers, 1933, σελ. 6.

³⁶ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 6-14.

³⁷ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 7.

φασισμός προσπαθεί να διασφαλίσει μια μεγάλη βάση στήριξης για το μονοπωλιακό κεφάλαιο ανάμεσα στους μικροαστούς, με απήχηση στην αγροτιά, στους τεχνίτες, στους υπάλληλους γραφείων και τους δημόσιους υπάλληλους ο μέχρι πρότινος τρόπος ζωής των οποίων είχε «διαταραχτεί» (μετά την οικονομική κρίση), και ιδιαίτερα στο λούμπεν προλεταριάτο των πόλεων, ενώ προσπαθούσε επίσης να διεισδύσει και στην εργατική τάξη.

Παράλληλα ερμήνευε την άνοδο του φασισμού σαν απόδειξη ότι: η επαναστατική κρίση και η αγανάκτηση των πλατιών μαζών μεγάλωνε και οι καπιταλιστές δε μπορούσαν πλέον να διατηρούν την εξουσία τους με τις παλιές κοινοβουλευτικές μεθόδους και την αστική δημοκρατία, όταν στέκονταν εμπόδιο στην πάλη ενάντια στο προλεταριάτο της κάθε χώρας, καθώς και τους σχεδιασμούς για ιμπεριαλιστική ανακατανομή του κόσμου.

Έτσι με βάση τα παραπάνω, κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το κεφάλαιο την εποχή εκείνη ήταν υποχρεωμένο να περάσει στην ανοικτή δικτατορία στα εσωτερικά των χωρών (είτε σε πολιτικές φασιστικοποίησης και αντιδραστικοποίησης της εσωτερικής πολιτικής ζωής, με διατάγματα έκτακτης ανάγκης, ενίσχυσης της καταστολής κλπ, όπως εννοείται εδώ) και τον σοβινισμό στην εξωτερική πολιτική³⁸.

Οι Γερμανοί Κομμουνιστές τη περίοδο εκείνη αντιλαμβάνονταν ως νίκη απέναντι στον Χίτλερ και το καθεστώς του τη σοσιαλιστική επανάσταση που θα το τσάκιζε και θα δημιουργούσε τη Σοβιετική Γερμανία³⁹. Ζήτημα το οποίο φυσικά καθόριζε και τις πολιτικές συμμαχίες του Κόμματος τη περίοδο εκείνη. Οι συμμαχίες του δηλαδή θα καθορίζονταν από τη στάση των άλλων δυνάμεων απέναντι στην επαναστατική αλλαγή στη Γερμανία.

α) Η πρώτη περίοδος 1933 – 1935

Η περιοδολόγηση της δράσης του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας θεωρείται απαραίτητη από τα διακριτικά ποιοτικά στοιχεία που καθιστούν ξεχωριστές τις περιόδους 1933-1935 και 1935-1939. Τα στοιχεία αυτά είναι: Πρώτον, η μετάβαση του ΚΚΓ από κατάσταση ημιπαρanoiίας σε κατάσταση απόλυτης και βαθιάς

³⁸ Executive Committee of Communist International, *Theses and Decisions: Thirteenth Plenum of the E.C.C.I*, Νέα Υόρκη: Workers Library Publishers, 1934, σελ. 5-6.

³⁹ Wilhelm Pieck, *We are fighting for a Soviet Germany*, Νέα Υόρκη: Workers Library Publishers, 1934, σελ. 91-95.

παρανομίας. Δεύτερον, η εξέλιξη της καπιταλιστικής οικονομικής κρίσης και η προσπάθεια παρέμβασης του ναζιστικού κράτους στην οικονομία. Τρίτον, η πορεία όξυνσης των κατασταλτικών μέτρων της ναζιστικής δικτατορίας και τέταρτον, η στρατηγική συμμαχιών της Κομμουνιστικής Διεθνούς προπάντων μετά το 7ο Συνέδριο της το 1935

Το ΚΚΓ από την αρχή της δικτατορίας δε βρέθηκε μονάχα αντιμέτωπο με το ιδεολογικό και πολιτικό μίσος των ναζί που βρίσκονταν στην εξουσία, αλλά και με τη συνέχεια του συνόλου των μηχανισμών του αστικού κράτους. Στην ουσία οι Γερμανοί Κομμουνιστές μπορούμε να πούμε κατά ιστορική αναλογία, ότι έτυχαν παρόμοιας αντιμετώπισης με τους Κομμουνιστές στη χώρα μας. Όταν οι τελευταίοι παραδόθηκαν από τον Μεταξά στους κατακτητές ναζί, ενώ ζητούσαν όλη τη προηγούμενη περίοδο την απελευθέρωση τους για να πάνε να τους πολεμήσουν στο μέτωπο. Στην ίδια τους τη χώρα άλλωστε, οι Γερμανοί Κομμουνιστές έμελλε να βιώσουν την ίδια αντιμετώπιση μετά τις αντεπαναστατικές ανατροπές του 1989 – 1990, σε σημείο που οι πρωταγωνιστές της εποχής εκείνης διαπίστωναν έκπληκτοι μια μικρή επανάληψη των γεγονότων του 1933, με άδικες συλλήψεις χιλιάδων Κομμουνιστών, αντιφασιστών, αγωνιστών της γερμανικής αντίστασης κλπ., κατά παράβαση κάθε διεθνούς δικαίου⁴⁰.

Στη Γερμανία, η Γκεστάπο κλήθηκε να διαχειριστεί και να αναβαθμίσει ένα άρτια οργανωμένο σύστημα παρακολούθησης του Κομμουνιστικού Κόμματος, που αποτελούταν από ένα δίκτυο πληροφοριοδοτών που είχε συγκροτηθεί ήδη από τη περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης (1919 – 1933) και από ένα αρχείο φακέλων για δραστηριότητες και πρόσωπα του Κόμματος, που είχαν συνταχθεί ως το 1933 από τις κρατικές υπηρεσίες⁴¹.

Την μέρα του διορισμού του Χίτλερ οι πιο μεγάλες διαδηλώσεις στους δρόμους των γερμανικών πόλεων εναντίον του νέου καθεστώτος καθοδηγήθηκαν από το ΚΚΓ⁴². Αυτές ξέσπασαν μέσα σε λίγες ώρες μετά τον σχηματισμό της κυβέρνησης με

⁴⁰ Έρικ Χόνεκερ, *Για τα δραματικά γεγονότα του 1989*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1992, σελ.109 - 115

⁴¹ William Allen Sheridan, *Social Democratic Resistance Against Hitler and the European Tradition of Underground Movements* στο Francis R. Nicosia και Lawrence D. Stokes (επιμ.), *Germans Against Nazism: Nonconformity, Opposition and Resistance in the Third Reich: Essays in Honour of Peter Hoffmann*, Νέα Υόρκη: Berg Publishers Ltd, 1990, σελ. 194.

⁴² Frank McDonough, *Opposition and Resistance in Nazi Germany*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 2001, σελ. 5.

ένα συνδυασμό πρωτοβουλίας εκ μέρους του ΚΚΓ και ταξικού κριτηρίου από μέρους της εργατικής τάξης ιδίως σε πόλεις και περιοχές που ήταν βιομηχανικά και εμπορικά κέντρα της Γερμανίας: στη Στουτγάρδη, στη Φρανκφούρτη, σε κάποιες πόλεις της περιοχής του Ρουρ, της Ρηνανίας και τη Θουριγγίας. Επιπλέον ένα κύμα απεργιών απλώθηκε ανάμεσα στους λιμενεργάτες του Αμβούργου και των βορείων λιμανιών της χώρας. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή ήταν ανομοιόμορφη και δε μπόρεσε να εξελιχθεί σε ένοπλη εξέγερση εναντίον του νεοσύστατου ναζιστικού καθεστώτος. Επιπροσθέτως, το εγχείρημα αυτό εμποδιζόταν από το γεγονός ότι οι Κομμουνιστές δε διέθεταν καθόλου ερείσματα στο στρατό και στην αστυνομία⁴³, ενώ οι σοσιαλδημοκράτες εξακολουθούσαν να διαθέτουν καθοριστική επιρροή στην εργατική τάξη της Γερμανίας.

Η ίδια η οργανωτική δύναμη του Κόμματος τη περίοδο εκείνη και μεν αρκούσε για να κινητοποιήσει ένα μεγάλο όγκο της γερμανικής εργατικής τάξης, αλλά δεν ήταν σε καμία περίπτωση αρκετή ώστε να αποτρέψει συνολικά αυτές τις αρνητικές εξελίξεις. Το ΚΚΓ τον Γενάρη του 1933, διέθετε 360.000 μέλη, από τα οποία μόλις τα 287.180, είχαν ενταχθεί με πλήρεις όρους στο Κόμμα, καθώς αρκετές χιλιάδες ήταν νέες στρατολογίες της προηγούμενης περιόδου⁴⁴. Έτσι η ΚΕ του Κόμματος στις 30 Γενάρη του 1933 σε έκκληση της προς τις τρεις βασικές συνδικαλιστικές οργανώσεις της Γερμανίας την εποχή εκείνη και στο ΣΚΓ, δήλωνε ότι το νέο υπουργικό συμβούλιο της «ανοικτής φασιστικής δικτατορίας» προετοιμαζόταν να απαγορεύσει το ΚΚΓ, ως προπομπό μια συνολικής επίθεσης στην εργατική τάξη και καλούσε σε μια ενωμένη απάντηση με τη μορφή: «*Απεργιών. Μαζικών απεργιών. Γενικής Απεργίας!*». Η έκκληση αυτή, η οποία ανατυπώθηκε και διαδόθηκε σε πολλές γερμανικές πόλεις, απευθυνόταν απευθείας στις εργατικές μάζες, χωρίς να περιέχει ευθεία κριτική προς τους ηγέτες του ΣΚΓ και των υπόλοιπων συνδικάτων. Ωστόσο η έκκληση για ενωτική αντίδραση και αντίσταση απορρίφθηκε από τις ηγεσίες αυτών ως «μη ρεαλιστική», με το αιτιολογικό ότι «*ήρθε πολύ αργά*».⁴⁵

Εντούτοις, παρά την απόρριψή της από τις πολιτικές ηγεσίες και ιδιαίτερα αυτή του ΣΚΓ, η έκκληση αυτή φαίνεται πως άσκησε κάποια επιρροή στη βάση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, ιδιαίτερα στους νέους σε ηλικία και στην νεολαία

⁴³ Allan Merson, ο.π., σελ. 27.

⁴⁴ Allan Merson, ο.π., σελ. 79.

⁴⁵ Allan Merson, ο.π., σελ. 27.

του ΣΚΓ. Σε πολλές σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις ιδιαίτερα στα βιομηχανικά κέντρα, υπήρξαν συζητήσεις για τη πιθανότητα κοινής δράσης με τους Κομμουνιστές. Στη Λειψία για παράδειγμα, μετά από συναντήσεις με τον τοπικό Γραμματέα της τοπικής οργάνωσης του ΚΚΓ τους δόθηκε χρόνος για ομιλίες σε δημόσιες συγκεντρώσεις στις 08 και στις 19 Φλεβάρη 1933. Στη περιοχή Στέτιν επίσης, το ΚΚΓ κάλεσε σε συμμετοχή σε συγκεντρώσεις του ΣΚΓ. Από την άλλη σε αντιπαράθεση με τη προσπάθεια αυτή, η Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος απέρριψε ή αγνόησε τις προτάσεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας και απαγόρευσε μάλιστα τη συνεργασία με τους Κομμουνιστές, υπό την απειλή διαγραφής αυτών που το έκαναν. Σύστηνε επίσης στα μέλη τους την αποφυγή προκλητικών ενεργειών και να δώσουν στη νέα κυβέρνηση μια ευκαιρία να αποδείξει ότι οι εγγυήσεις της ήταν ειλικρινείς, σύστηνε την αναμονή μέχρι η νέα κυβέρνηση να καταπατήσει το νόμο ή να καταφύγει τη βία⁴⁶.

Σύμφωνα με όσα διασώθηκαν από τη τετράωρη ομιλία του Τέλμαν σε συνεδρίαση της ΚΕ και άλλων ηγετικών στελεχών στις 7 Φλεβάρη του 1933 σε γειτονιά του Βερολίνου, ο ηγέτης του ΚΚΓ προσπάθησε να αντιπαρατεθεί με τις αυταπάτες νομιμοφροσύνης της σοσιαλδημοκρατικής ηγεσίας με τις οποίες προσπαθούσε να δικαιολογήσει τη παθητικότητά της μπροστά στη ναζιστική κυβέρνηση. Παραδεχόταν ότι η αποτυχία του Κόμματος να προβάλει δυναμική αντίσταση ήταν αποτέλεσμα του γεγονότος ότι δε κατάφερε να αντιπαρέλθει την επιρροή των Σοσιαλδημοκρατικών και Χριστιανικών οργανώσεων στα συνδικάτα και τους εργάτες. Εκτιμούσε εντούτοις ότι σε εκείνη τη φάση οι Κομμουνιστές κέρδιζαν έδαφος με την ατρόμητη και σκλόνητη στάση τους. Πάντα ωστόσο σε συνδυασμό με τη γενικότερη εκτίμηση του Κόμματος ότι η επαναστατική κρίση ωρίμαζε (οι κομμουνιστές εκτιμούσαν ότι η κυβέρνηση Χίτλερ ήταν η τελευταία «καταφυγή» του έτοιμου για κατάρρευση καπιταλιστικού συστήματος)⁴⁷ και μαζί της η ώρα για δυναμική δράση. Ωστόσο για πρώτη φορά, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία που εξετάστηκε ως τώρα, την χρονική εκείνη περίοδο, του Φλεβάρη του 1933, εξετάζεται, από τους Γερμανούς κομμουνιστές η πιθανότητα της μη βίαιης – επαναστατικής ανατροπής της ναζιστικής κυβέρνησης. (Πιθανότητα η οποία ωστόσο είχε ήδη κάνει την εμφάνισή της ήδη στα

⁴⁶ Allan Merson, ο.π., σελ. 28.

⁴⁷ Richard J. Evans, Το Γ' Ραϊχ στην εξουσία, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2014, σελ. 13.

Συνέδρια της ΚΔ την δεκαετία του 1920.) Ανέφερε δηλαδή, στο εδάφιο αυτό ο Τέλμαν ότι, ενώ δε μπορούσε να υπάρξει άλλος δρόμος από την επαναστατική ανατροπή του Χίτλερ, αυτή ίσως να μην ήταν αναγκαστικά το ίδιο πράγμα με την προλεταριακή επανάσταση.⁴⁸ Πρόκειται για μια θεώρηση που ίσως μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομος της στρατηγικής των Λαϊκών Μετώπων που θα υιοθετηθεί τα επόμενα χρόνια.

Το πέρασμα στη παρανομία του Κόμματος και του λειτουργιών του δεν ήταν μια απλή υπόθεση. Ήταν μια προσπάθεια που απαιτούσε ετοιμότητα, χρόνο, και μια ιδιαίτερη προετοιμασία σε όλα τα επίπεδα. Αν αναλογιστούμε τη δράση της αστυνομίας, της Γκεστάπο αλλά και συνολικά των μυστικών υπηρεσιών της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, μπορούμε να πούμε ότι το γερμανικό Κόμμα πιθανότατα, θα μπορούσε ήδη από πολύ νωρίτερα να είχε πάρει τα μέτρα του για ολοκληρωτικό πέρασμα στη παράνομη δουλειά. Με την καλύτερη προετοιμασία παράνομων δικτύων, επαφών στο εξωτερικό, εύρεση παράνομων χώρων, πέρασμα στην παράνομη δουλειά διακεκριμένων στελεχών κλπ. Ήταν νωπή άλλωστε και ζωντανή ακόμα η πείρα από τις επαναστατικές εξεγέρσεις των προηγούμενων χρόνων, η οποία θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καλύτερα. Είναι αρκετά διαφωτιστικά τα συμπεράσματα του Βίκτορα Σερζ, από τη μελέτη του το 1921 στα αρχεία της μυστικής αστυνομίας της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, της Οχράνα (δουλειά η οποία του ανατέθηκε από το Κομμουνιστικό Κόμμα των Μπολσεβίκων, του οποίου ήταν τότε μέλος) : *«Ας κάνουμε ανακεφαλαίωση. Η μελέτη του μηχανισμού της Οχράνα μας έμαθε ότι ο άμεσος στόχος της αστυνομίας είναι περισσότερο η γνώση παρά η καταστολή. Γνώση ώστε να μπορέσει να καταστείλει, την ώρα που χρειάζεται, στο μέτρο που εκείνη θέλει ή και ολοκληρωτικά. Μπροστά σ' αυτόν τον έξυπνο, δυνατό και κρυφό αντίπαλο, ένα εργατικό κόμμα χωρίς παράνομες οργανώσεις, ένα κόμμα που δε κρύβει τίποτε, μας κάνει να σκεφτούμε έναν άνθρωπο άοπλο, χωρίς καταφύγιο, μπρος το τουφέκι ενός καλά προφυλαγμένου σκοπευτή..»*⁴⁹

Άλλωστε ο και ο Λένιν επίσης συζητώντας για τα συμπεράσματα των εξεγέρσεων στη Ρωσία το 1905 έγγραφε:

⁴⁸ Allan Merson, ο.π., σελ. 29.

⁴⁹ Βίκτωρ Σερζ, *Τι πρέπει να ξέρει κάθε επαναστάτης*, Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1980, σελ. 87.

«...Κάθε νέα μορφή πάλης, συνδεμένη με νέους κινδύνους και νέες θυσίες, 'αποδιοργανώνει' αναπόφευκτα τις οργανώσεις που δεν έχουν προετοιμαστεί γι' αυτή τη νέα μορφή πάλης... Από δω δε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δε πρέπει να πολεμάμε. Από εδώ πρέπει να συμπεράνουμε ότι πρέπει να μάθουμε να πολεμάμε. Τίποτε περισσότερο.»⁵⁰

Έτσι από τα παραπάνω προκύπτει και το συμπέρασμα που αρχικά διατυπώθηκε παραπάνω, αλλά και η δύσκολη δουλειά που είχαν οι Γερμανοί Κομμουνιστές την περίοδο εκείνη, δηλαδή να υπερβούν τη σχετικά ελλιπή προετοιμασία τους και να μάθουν να ζουν παράνομα με ότι αυτό απαιτούσε. Τη μετάβαση αυτή δυσκόλεψε και το γεγονός ότι το ναζιστικό καθεστώς είχε προκαλέσει εκλογές με στόχο τη πλήρη νομιμοποίηση του και στις λαϊκές συνειδήσεις, εκλογές οι οποίες διεξήχθησαν μέσα σε κλίμα βαριάς τρομοκρατίας και ιδεολογικής χειραγώγησης, αφού πλέον όλοι οι μηχανισμοί του αστικού κράτους βρίσκονταν σε ναζιστικά χέρια και δούλευαν για αυτούς.⁵¹ Παρόλα αυτά οι εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 δε θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να αφήσουν το ΚΚΓ αδιάφορο, ως μια ευκαιρία να εκφραστεί αμφισβήτηση, τάσεις εναντίωσης ακόμα και ρωγμές στο ναζιστικό καθεστώς. Όμως η πρόκληση των εκλογών και οι απαιτήσεις της πλατιάς προεκλογικής καμπάνιας έκαναν πιο δύσκολο και περίπλοκο το πέρασμα στην παράνομη δράση, εκθέτοντας ακόμα περισσότερο αρκετά στελέχη του ΚΚΓ, ιδιαίτερα τα πιο προβεβλημένα.⁵²

Στα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε και τη συνεχώς εντεινόμενη καταστολή, η οποία πλέον σταδιακά θεσμοποιούταν κιάλας και αποκτούσε πλήρη νομική υπόσταση. Καταστολή η οποία σε πρώτη φάση ιδιαίτερα αφορούσε τους Κομμουνιστές και το εργατικό κίνημα κατ' επέκταση. Αυτό εκφράστηκε με πολλούς τρόπους και κορυφώθηκε από τα μέσα ως τα τέλη Φλεβάρη και τον εμπρησμό του Ράιχσταγκ στις 27 Φλεβάρη του 1933. Επί της ουσίας, στις 17 Φλεβάρη σε διάταγμα που εξέδωσε ο Γκέρινγκ σαν Υπουργός Εσωτερικών της Πρωσίας, υπογράμμισε ότι η πρωσική αστυνομία έπρεπε να αποφύγει τις εχθρότητες απέναντι στις εθνικιστικές οργανώσεις και να μην εμποδίζει τις δραστηριότητές τους πέρα από εξαιρετικά επείγοντα περιστατικά. Ωστόσο, αφιέρωνε εξαιρετικά για τους Κομμουνιστές μια παράγραφο, η οποία αξίζει να παρατεθεί καθώς είναι εξαιρετικά ενδεικτική:

⁵⁰ Β.Ι. Λένιν, *Άπαντα*, τομ.14, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1977, σελ. 9.

⁵¹ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ. 15 - 17.

⁵² Allan Merson, ο.π., σελ.29

«Οι κομμουνιστικές τρομοκρατικές δράσεις και επιθέσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν με όλη την αυστηρότητα και όταν είναι απαραίτητο, με την αδιάστακτη χρήση των όπλων. Εγώ θα καλύψω τους αστυνομικούς που χρησιμοποιούν πυροβόλα όπλα για την εκπλήρωση αυτών των καθηκόντων ασχέτως των συνεπειών της χρήσης των πυροβόλων. Αυτοί οι οποίοι επιδεικνύουν αδυναμία, παρόλα αυτά, θα υπόκεινται σε πειθαρχικές κυρώσεις.»

Μια τέτοια αντιμετώπιση εκ μέρους των Ναζί είχε πιθανότατα και πιο ξεχωριστή στόχευση εκ μέρους τους. Να ενθαρρύνουν δηλαδή τις συνταγματικές αυταπάτες⁵³ των Σοσιαλδημοκρατών, κρατώντας μια πιο σχετικά ήπια στάση απέναντι σε αυτούς.

Στις 22 Φλεβάρη με διάταγμα που αφορούσε το Τμήμα για τη Στρατολόγηση και την Ανάπτυξη της Βοηθητικής Αστυνομίας της Πρωσίας, δόθηκε εντολή να διοριστούν «κατάλληλοι άνθρωποι» ως αστυνομικοί. Με άλλο διάταγμα μέσα στην ίδια μέρα ο Γκέρινγκ προσδιόριζε ως κατάλληλους ανθρώπους για την αστυνομία εκείνη τη χρονική περίοδο μόνο τα μέλη των SS, των SA, του Χαλύβδινου Κράνους.⁵⁴ Με αυτόν τον τρόπο προσλήφθηκαν 50.000 άνδρες στην Βοηθητική Αστυνομία. Αυτοί δημιούργησαν άμεσα δικά τους, παράνομα (με όλη τη σχετικότητα του όρου), κέντρα κράτησης και στρατόπεδα συγκέντρωσης. Με άλλα λόγια οι παραστρατιωτικές οργανώσεις οι οποίες στρατολογούσαν και άτομα του κοινωνικού περιθωρίου, είχαν πλέον το ελεύθερο να δράσουν, ενώ οι πυροβολισμοί, οι συμπλοκές και οι οδομαχίες, μπήκαν πλέον για τα καλά στη καθημερινότητα⁵⁵. Εντωμεταξύ ήδη από τις 14 Φλεβάρη ο ημερήσιος τύπος των Κομμουνιστών είχε τεθεί σε απαγόρευση από τις ναζιστικές αρχές για τις επόμενες 14 μέρες⁵⁶.

Η καταδίωξη Κομμουνιστών από τις μυστικές υπηρεσίες του καθεστώτος και την αστυνομία θα πρέπει να διευκολύνθηκε από την εισβολή και το κλείσιμο των κεντρικών γραφείων του ΚΚΓ, στο «Σπίτι του Καρλ Λιμπκνεχτ» στο Βερολίνο, στις 24 Φλεβάρη του 1933. Τα γραφεία αυτά είχαν ήδη εγκαταληφθεί μερικές βδομάδες νωρίτερα, ωστόσο μερικά φυλλάδια που βρέθηκαν στις αποθήκες, ήταν αρκετά για να

⁵³ Allan Merson, ο.π., σελ.31

⁵⁴ Χαλύβδινο Κράνος – Ένωση των στρατιωτών του Μετώπου (Stahlhelm, Bund der Frontsoldaten). Εκείνη τη περίοδο λειτουργούσε σαν το ένοπλο τμήμα του Γερμανικού Εθνικού Λαϊκού Κόμματος. Ήταν η μεγαλύτερη παραστρατιωτική ομάδα πριν την δημιουργία των Ταγμάτων Εφόδου.

⁵⁵ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ. 18.

⁵⁶ Allan Merson, ο.π., σελ. 30.

χρησιμοποιηθούν ως στοιχεία στη προπαγάνδα του Γκέμπελς, για τη δήθεν προετοιμασία ένοπλης εξέγερσης από τους Κομμουνιστές,⁵⁷. Ο ίδιος ο τρόπος λειτουργίας του Κόμματος που είχε παραμείνει αναλοίωτος, σε πολλές περιπτώσεις διευκόλυνε τη δουλειά τη Γκεστάπο. Χαρακτηριστικά ακόμα και μέσα στη δύσκολη αυτή περίοδο συνεχιζόταν να κρατούνται σχολαστικά αποδείξεις, αρχεία από συνδρομές μελών, πρακτικά από τις συνεδριάσεις, μέχρι και κατάλογοι μελών.⁵⁸

Όλα τα παραπάνω, συντελούν στο να επιβεβαιωθεί η άποψη που εκφράστηκε πιο πάνω ότι υπήρχαν ήδη όλα εκείνα τα δεδομένα και τα στοιχεία τα οποία έδειχναν ότι το ΚΚΓ θα μπορούσε πιο έγκαιρα να έχει μπει στη διαδικασία μετάβασης στη παράνομη δουλειά. Κάτι τέτοιο φαίνεται να επιβεβαιώνεται εξάλλου και από τη κριτική που άσκησαν στελέχη της ΚΕ και άλλα ηγετικά στελέχη του Κόμματος στις τοπικές και περιφερειακές συνεδριάσεις που διοργανώθηκαν, προς τους τοπικούς καθοδηγητές του Κόμματος και τις τοπικές οργανώσεις. Η κριτική σε γενικές γραμμές αφορούσε το γεγονός ότι οι κατευθύνσεις που είχαν δοθεί από τα κεντρικά όργανα για να περάσει το σύνολο του Κόμματος σε καθεστώς παρανομίας, δεν είχαν πραγματοποιηθεί εξαιτίας: «λεγκαλιστικών αυταπατών» που είχαν ενθαρρυνθεί και από τη προεκλογική εκστρατεία. Σε μια χρονική στιγμή, που τα καθοδηγητικά όργανα εκτιμούσαν ότι το Κόμμα μπορούσε να απαγορευτεί οποτεδήποτε⁵⁹.

Η αφορμή ήρθε εμφαντικά μετά τον εμπρησμό του Ράιχσταγκ στις 27/02/1933. Την ίδια στιγμή που ξεκίνησαν να λάμπουν οι φλόγες πάνω από το γερμανικό Κοινοβούλιο, η γερμανική κυβέρνηση και ο Χέρμαν Γκέρινγκ, άδραχναν την ευκαιρία να χρεώσουν τον εμπρησμό στο ΚΚΓ και έδιναν εντολή για ένα όργιο καταστολής και τρομοκρατίας απέναντι στους Κομμουνιστές. Τη μέρα του γεγονότος πιάστηκαν αμέσως 4.000⁶⁰ κομμουνιστές και τις αμέσως επόμενες συνελήφθησαν 1500 κομμουνιστές στο μόνο Βερολίνο και 10.000 σε ολόκληρη τη Γερμανία⁶¹. (Τη μέρα εκείνη το ΚΚΓ πρότεινε στο ΣΚΓ τη διοργάνωση γενικής πολιτικής αντιχιτλερικής απεργίας για την επόμενη και εκείνο αρνήθηκε, ένα ακόμα γεγονός που σημάδεψε τις σχέσεις των δύο κομμάτων⁶²). Στις 28 Φεβρουαρίου οι ναζί έθεσαν

⁵⁷ William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany*, 17η έκδοση, Νέα Υόρκη: Simon and Schuster, 1960, σελ. 170.

⁵⁸ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 62.

⁵⁹ Allan Merson, ο.π., σελ. 31.

⁶⁰ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 11.

⁶¹ Allan Merson, ο.π., σελ. 32.

⁶² Thierry Derbent, ο.π., σελ. 20 - 22.

σε εφαρμογή το διάταγμα «Για τη Προστασία του Λαού και της Αυτοκρατορίας», ή όπως έμεινε γνωστό το «Διάταγμα του Εμπρησμού του Ράιχσταγκ», το οποίο έθετε το κράτος σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, που ανέστειλε όλα τα βασικά πολιτικά δικαιώμα, ελευθερία λόγου, τύπου, ατομικής ελευθερίας, κλπ.⁶³. Στις 3 Μάρτη συνελήφθη ο ηγέτης του ΚΚΓ Έρνστ Τέλμαν⁶⁴, μαζί με άλλα στελέχη του κόμματος και πέρασε τους επόμενους πολλούς μήνες στην απομόνωση της φυλακής Μόαμπιτ στο Βερολίνο⁶⁵.

Στη πράξη όλες οι δραστηριότητες του ΚΚΓ κηρύχθηκαν παράνομες στις 5 Μαρτίου του 1933 και στις 9 ακυρώθηκαν και καταργήθηκαν πλήρως όλα τα τυπικά κοινοβουλευτικά προνόμια του ΚΚΓ που παρέμεναν σε ισχύ. Η καθυστέρηση αυτή στο να κυρηχθεί και τυπικά παράνομο το ΚΚΓ, σε σχέση με τα γεγονότα του Ράιχσταγκ, ερμηνεύεται από τον Ρίτσαρντ Έβανς και σαν μια προσπάθεια εκ μέρους της κυβέρνησης να αποτρέψει την κίνηση των ψηφοφόρων του προς το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, σε περίπτωση που αυτό έβγαινε από το κάδρο της εκλογικής μάχης.⁶⁶ Ενδεικτική του μεγέθους της κλιμακούμενης καταστολής, είναι η αναφορά της πρωσικής αστυνομίας στην οποία κατέγραφε 20.000 κομμουνιστές στις φυλακές στα τέλη του Μάρτη.⁶⁷

Σημείο κλιμάκωσης βέβαια της ναζιστικοποίησης του κράτους και της θεσμικής κατοχύρωσης της καταστολής, ήταν ο Εξουσιοδοτικός Νόμος (νόμος εξουσιοδότησης) στις 23 Μάρτη του 1933 που έδωσε στη ναζιστική κυβέρνηση, τη πλήρη ελευθερία δράσης σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής χωρίς να χρειάζεται να λογοδοτεί σε κανέναν, παρά μόνο στον αρχηγό της τον Χίτλερ⁶⁸. Παράλληλα είχε τεθεί ήδη σε ισχύ από τις 21 Μάρτη ο νόμος «Περί Κακόβουλων Πράξεων», ο οποίος και τυπικά καθόρισε ως εγκληματική πράξη οποιαδήποτε έκφραση κριτικής «προς το κράτος και τον Φύρερ του».⁶⁹

⁶³ Peter Hoffman, *The History of German Resistance, 1933 – 1945*, Μόντρεαλ: McGill-Queen's University Press, 1996, σελ. 7.

⁶⁴ Η Susan Ottaway στο βιβλίο που αναφέρεται παρακάτω δίνει την εκδοχή για σύλληψή του στις 28 Φλεβάρη, αλλά όλη η υπόλοιπη βιβλιογραφία συνηγορεί για τις 03/04/1933.

⁶⁵ Susan Ottaway, ο.π., σελ. 61.

⁶⁶ Richard J. Evans, ο.π., σελ.12.

⁶⁷ Richard J. Evans, ο.π., σελ.11.

⁶⁸ Peter Hoffman, *The History of German Resistance, 1933 – 1945*, ο.π., σελ. 7.

⁶⁹ Paul Bookbinder, ο.π., σελ. 6.

Ο βασικός σκοπός της ναζιστικής τρομοκρατικής εκστρατείας ήταν να χτυπηθεί ολοκληρωτικά και ανεπανόρθωτα το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γερμανίας. Αυτός ο στόχος θεωρήθηκε ότι είχε επιτευχθεί από πολλούς αξιωματούχους αλλά και τον ίδιο τον Γκέρινγκ, ήδη από τον Αύγουστο του 1933. Η υπόθεση αυτή είχε κάποια ισχύ σε αγροτικές περιοχές της χώρας ή σε διάφορες μικρές πόλεις, όπου οι μικροί αριθμοί οργανωμένων μελών του ΚΚΓ καθιστούσε εύκολο την εξάλειψη τους. Αντίθετα, στις μεγάλες πόλεις όπου το Κόμμα, η επιρροή του και η πολιτική του, ήταν ριζωμένα στη ταξική συνείδηση των εργατών, ήταν πολύ δύσκολο και πρακτικά αδύνατον να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, κάτι το οποίο έγινε άλλωστε φανερό με το εκλογικό αποτέλεσμα και τα εκατομμύρια των ψήφων των κομμουνιστών στις τελευταίες «ελεύθερες» εκλογές.⁷⁰

Μετά το πρώτο «σοκ» από το μέγεθος και τη βιαιότητα των συλλήψεων, ένα μεγάλο ποσοστό, περίπου το 1/3 των συνολικών μελών του Κόμματος, ξαναγύρισε πίσω στην ενεργό πολιτική δράση. Ο αριθμός είναι εξαιρετικά μεγάλος αν σκεφτεί κανείς αυτούς που εκτελέστηκαν, κρατούνταν σε κρατητήρια, πρόχειρα στρατόπεδα κράτησης και στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ελάχιστες ήταν οι αποχωρήσεις από το Κόμμα και σχεδόν ανύπαρκτες οι περιπτώσεις εκείνων που προσχώρησαν στον αντίπαλο και στο ναζιστικό καθεστώς. Στο σημείο αυτό πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι κάποια κομματικά μέλη προσχώρησαν ύστερα από υπόδειξη του Κόμματος στο ναζιστικό κόμμα προκειμένου να προωθούν πληροφορίες και να υπονομεύουν όσο μπορούν τη δουλειά των Ναζί.⁷¹ Σύμφωνα μάλιστα διάφορες αναφορές που έχουν διασωθεί προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση στις αρχές, το υψηλό ποσοστό συνοχής, αφοσίωσης και πειθαρχίας ανάμεσα στα μέλη του Κόμματος, κάτι το οποίο ήταν και αποτέλεσμα των αρχών λειτουργίας και της πειθαρχημένης δομής του στο πλαίσιο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού⁷². Φυσικά τα απλά κομματικά μέλη ήταν αυτά που υπέφεραν περισσότερο σε όλη εκείνη τη πρώτη περίοδο, καθώς είχαν να αντιμετωπίσουν πρόσωπο με πρόσωπο τους φασίστες, στη καθημερινή ζωή, τους γνώριζαν και ήταν γνωστοί σε αυτούς στις γειτονιές και τα χωριά.⁷³

Μετά τις τραγικές εξελίξεις στις αρχές του Μαρτίου οι Γερμανοί Κομμουνιστές ξεκίνησαν τη μεγάλη προσπάθεια για να αναδιοργανώσουν το Κόμμα. Μετά το

⁷⁰ Allan Merson, ο.π., σελ. 34.

⁷¹ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 20.

⁷² Allan Merson, ο.π., σελ. 35.

⁷³ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 39.

Ράιχσταγκ, εν μέρει από τύχη και εν μέρει λόγω των μέτρων προστασίας που είχαν παρθεί από πριν, τα μέλη του Πολιτικού Γραφείου διέφυγαν τη σύλληψη, πέρα από τον Τέλμαν (όπως αναφέρθηκε). Το Πολιτικό Γραφείο είχε δηλαδή ήδη από τον Φλεβάρη πάρει μέτρα και μεταφερθεί στην παράνομη δουλειά. Μάλιστα την ώρα του εμπρησμού, το ΠΓ είχε μαζευτεί για να συζητήσει ορισμένα επείγοντα ζητήματα, κάτι που διευκόλυνε την άμεση και έγκαιρη ειδοποίηση και διαφυγή του⁷⁴. Τη περίοδο εκείνη η καθοδήγηση της ΚΕ διαχωρίστηκε σε δύο σκέλη: στην εσωτερική καθοδήγηση με έδρα το Βερολίνο και στην εξωτερική καθοδήγηση αρχικά στην Πράγα και έπειτα στο Παρίσι⁷⁵. Αρκετά μέλη της Κεντρικής Επιτροπής πήραν τον δρόμο της προσφυγιάς εκείνη τη περίοδο είτε προς τη Πράγα και το Παρίσι (Βάλτερ Ούλμπριχτ, Φρανζ Ντάλεμ, Γκέρχαρτ Άισλερ), είτε προς τη Σοβιετική Ένωση (Εμμυ Νταμέριους, Φρεντ Όλσενερ)⁷⁶. Στο Παρίσι εγκαταστάθηκε το καλοκαίρι του 1933 και το ανασυγκροτημένο Πολιτικό Γραφείο του Κόμματος⁷⁷. Αυτή η εξορία της ηγεσίας όξυνε ακόμα περισσότερο τα προβλήματα και τις δυσκολίες στην επικοινωνία μεταξύ καθοδήγησης και του κομματικού μηχανισμού στο εσωτερικό της χώρας.⁷⁸

Γενικά κατά την περίοδο μέχρι τον Ιούνιο του 1933, η κεντρική, η περιφερειακή και η τοπική ηγεσία του Κόμματος δεν είχε εντελώς αποδιοργανωθεί. Η επαφή μάλιστα των κεντρικών καθοδηγητικών οργάνων με τις επιτροπές περιοχής και μέσω αυτών με τους πυρήνες του Κόμματος στους χώρους δουλειάς και στις γειτονίες, είχαν αποκατασταθεί σε αξιοσημείωτο βαθμό ενώ και οι τελευταίες είχαν ξεκινήσει να αναπτύσσουν μια ιδιαίτερα πρωτόβουλη δραστηριότητα⁷⁹.

Η διατήρηση ενός τέτοιου παράνομου δικτύου απαιτούσε ανώτερου τύπου προσπάθεια και οργανωτικές ικανότητες. Έτσι οι θέσεις κλειδιά του παράνομου δικτύου δόθηκαν σε επαγγελματικά στελέχη του Κόμματος, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν ψεύτικα έγγραφα. Φυσικά αυτοί οι άνθρωποι σε συνεργασία με τη ΚΕ είχαν την ευθύνη ώστε ο παράνομος αυτός μηχανισμός να βρίσκεται πάντα ένα βήμα μπροστά από τη Γκεστάπο, πράγμα το οποίο ήταν ένα τρομακτικό δύσκολο, αν

⁷⁴ Allan Merson, ο.π., σελ. 37.

⁷⁵ Klemens Von Klemperer, *German Resistance against Hitler. The Search for Allies Abroad 1938 – 1945*, Οξφόρδη: Clarendon Press, 1994, σελ. 63.

⁷⁶ Catherine Epstein, *The Last Revolutionaries. German Communists and their Century*, Κέμπριτζ (Μασαχουσέτη) και Λονδίνο: Harvard University Press, 2003, σελ. 44.

⁷⁷ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 29.

⁷⁸ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 62.

⁷⁹ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 39.

όχι ακατόρθωτο επίτευγμα. Για παράδειγμα από τους 422 ανθρώπους που είχαν αρχικά αναλάβει να κάνουν αυτή τη δουλειά τον Γενάρη του 1933, μέχρι το τέλος του 1935 είχαν συλληφθεί οι 219, ενώ 125 ήταν στην εξορία, 24 είχαν δολοφονηθεί και 54 είχαν φύγει από το Κόμμα (αποχωρήσεις, διαγραφές, προσχωρήσεις στον εχθρό)⁸⁰.

Ένας από τους βασικούς τρόπους διαφυγής και διάσωσης στελεχών κατά τη διάρκειας εκείνης της περιόδου της αναδιοργάνωσης ήταν η μεταφορά τους σε περιοχές και πόλεις που δεν ήταν γνωστοί και δεν τις γνώριζαν ούτε οι ίδιοι. Εκεί, αφού διασφαλιζόταν η επιβίωση τους και κάποιο μέρος για τη διαμονή τους, είχαν ως πρώτο στόχο να πιάσουν επαφή με αξιόπιστα κομματικά μέλη που είχαν διαφύγει τη σύλληψη όλη εκείνη τη περίοδο (είτε επειδή δεν ήταν γενικά γνωστά, είτε επειδή ήταν απλά μέλη και είχαν αποφύγει τη σύλληψη λόγω της μη δημόσιας έκθεσής)⁸¹.

Παράλληλα δημιουργήθηκαν σημαντικές παράνομες οργανώσεις στις γειτονικές χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Ολλανδία, Τσεχοσλοβακία, Δανία, Σουηδία, Ελβετία, Λουξεμβούργο) οι οποίες διεκπεραίωναν καθοριστικές λειτουργίες. Καταρχήν έστησαν δίκτυα απόδρασης των Κομμουνιστών από τις φυλακές και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης κοντά στα σύνορα, ενώ έπαιζαν ουσιαστικά καθοδηγητικό ρόλο στη, στην πρακτική οργάνωση της παράνομης δουλειάς εντός της Γερμανίας με αποστολή αντιπροσώπων, φυλλαδίων, εφημερίδων, συναλλάγματος κλπ.⁸².

Το νέο αυτό κτίσιμο του Κόμματος αν και έβαλε νέα στοιχεία σε αυτό, όσον αφορά τη προσαρμογή του στις νέες συνθήκες τις παρανομίας, φρόντισε να διασφαλίσει ικανούς ανθρώπους που θα διατηρούσαν πολλές από τις παλιές συνήθειες στις νέες διαφορετικές συνθήκες. Πάγια πρακτική ήταν η συλλογή των συνδρομών των Κομματικών μελών, των συνδρομών στα κομματικά έντυπα και τη κομματική βιβλιογραφία, η καταμέτρηση και η απόδοση των χρημάτων αυτών. Βασικοί στόχοι ήταν, πρώτον, η διασφάλιση της επιβίωσης της οργάνωσης, της ιεραρχίας και της δομής της, καθώς και των απαραίτητων χρημάτων για να λειτουργήσει και να φέρει σε πέρας με επιτυχία την αποστολή της. Δεύτερον, να φαίνεται το Κόμμα με κάθε κόστος, να συνεχίσει να μάχεται, να συνεχίσει τη δουλειά

⁸⁰ Frank McDonough, ο.π., σελ. 7.

⁸¹ Allan Merson, ο.π., σελ. 37.

⁸² Thierry Derbent, ο.π., σελ. 33.

του μυρμηγκιού στην εργατική τάξη, για να την έχει με το μέρος του, όταν θα ξεσπούσε η επαναστατική κρίση που ανέμενε⁸³.

Για τα παραπάνω αξιοποιούταν μια σειρά τρόπων, όπως η διανομή φυλλαδίων τα οποία ασκούσαν σφοδρή κριτική στη κυβέρνηση και αποκάλυπταν τη ναζιστική βαρβαρότητα, έδιναν απαντήσεις στις διάφορες συκοφαντίες των Ναζί. Λόγω και της έλλειψης εφημερίδων αρχικά, οι οργανώσεις βάσεις του Κόμματος, διεξήγαγαν μια πρωτόγνωρη στα χρονικά τους πρωτότυπη εκδοτική δραστηριότητα (όχι πάντα τυπωμένα από εκτυπωτικά μηχανήματα δηλαδή)⁸⁴. Παράλληλα η ηγεσία του Κόμματος, καλούσε σε πιο ενεργητική δράση και πιο επιθετική τακτική, όπως σε μαζικές διαμαρτυρίες γραπτές και δια αντιπροσώπων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, σε καθιστικές διαμαρτυρίες και απεργίες. Όλες αυτές τις μορφές πάλης που πρότεινε και αξιοποιούσε η ηγεσία και τα μέλη του ΚΚΓ είναι ανάγκη να μην αξιολογούνται με τα μέτρα και τα σταθμά της εποχής μας. Μια απλή έγγραφη διαμαρτυρία, μια απεργία, μια οποιαδήποτε τέτοιας μορφής δραστηριότητα που σήμερα μπορεί να μην φαντάζει «επαναστατική πράξη», την εποχή εκείνη μπορούμε να οδήγησει με βεβαιότητα ακόμα και στον θάνατο (η θανατική ποινή για τους κομμουνιστές στοιχειοθετούνταν έτσι και αλλιώς απλά και μόνο από τη πολιτική τους ιδιότητα⁸⁵), ή ακόμα χειρότερα πολλές φορές σε φρικτά βασανιστήρια. Ακόμα όμως και μέσα σε αυτό το ασφυκτικά επικίνδυνο και θανατηφόρο πλαίσιο υπήρχαν πολλά διαθέσιμα κομματικά μέλη να επιδείξουν αυτόν τον ηρωισμό και να αναλάβουν τέτοιες δράσεις⁸⁶. Η πίστη άλλωστε ότι η πτώση του ναζισμού αλλά και του ίδιου του καπιταλιστικού συστήματος ήταν πλέον πολύ κοντά, τους έδινε ακόμα μεγαλύτερο κουράγιο για να αναλάβουν να φέρουν εις πέρας οτιδήποτε καλούνταν⁸⁷. Για παράδειγμα, από τις 25 Μάρτη μέχρι τις 19 Απρίλη του 1933, καταγράφηκαν πάνω από 100 απεργίες. Τρεις απεργίες ήταν ενάντια στις περικοπές μισθών, ενάντια στη κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων. Οι υπόλοιπες με μια πληθώρα αιτημάτων ενάντια στη καταπίεση, ενάντια στη είσοδο των ναζί στα εργοστάσια, ενάντια στη σύλληψη πρωτοπόρων αγωνιστών εργατών, για την απελευθέρωση αγωνιστών και για δεκάδες άλλους λόγους, όλες αυτές καθοδηγήθηκαν από τους κομμουνιστές και τα Κόκκινα Εργατικά Συνδικάτα

⁸³ Allan Merson, ο.π., σελ. 38.

⁸⁴ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 39.

⁸⁵ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 70 – 71.

⁸⁶ Allan Merson, ο.π., σελ. 39.

⁸⁷ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 61.

(συνδικάτα που εντάσσονταν στη Κόκκινη Συνδικαλιστική Διεθνή, τη παγκόσμια οργάνωση που περιλάμβανε τα επαναστατικά συνδικάτα που είχαν αποσχιστεί από τα σοσιαλδημοκρατικά, λόγω του ρεφορμισμού τους και τη λογική της ταξικής συνεργασίας από το 1920 και μετά⁸⁸). Ενώ σχεδόν στην ημερήσια διάταξη βρίσκονταν σποραδικές κινητοποιήσεις εργαζομένων σε διάφορες περιοχές της χώρας για την απελευθέρωση κρατουμένων συναδέλφων τους και συνδικαλιστικών ηγετών τους⁸⁹. Γενικά αισιόδοξες εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι περίπου 100.000 μέλη του ΚΚΓ έλαβαν μέρος σε αυτές τις μορφές «μαζικής αντίστασης⁹⁰» μέχρι την άνοιξη του 1933.

Συνολικά για το πρώτα τρίμηνο της ναζιστικής διακυβέρνησης ο απολογισμός για το Κομμουνιστικό Κόμμα μπορεί να συνοψιστεί στο «*ηττηθήκαμε αλλά δε διαλυθήκαμε*». Ο ίδιος ο Γκέρινγκ παραδεχόταν άλλωστε, σε εγκύκλιο προς ανώτερα διοικητικά στελέχη και αρχηγούς της αστυνομίας, στα τέλη του Μάη του 1933, ότι κατά τη διάρκεια του μήνα που είχε περάσει, είχε καταγραφεί αξιοπρόσεκτη οργανωτική δραστηριότητα των κομμουνιστών στελεχών με συγκεκριμένα αποτελέσματα. Συνολικά ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακή η αφοσίωση των μελών στο Κόμμα τους, η θέληση τους να πληρώνουν συνδρομές, να αγοράζουν τον παράνομο κομμουνιστικό τύπο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ιστορικός Allan Merson για αυτό το ζήτημα: «...*Η συνέχιση αυτής της συνηθισμένης δραστηριότητας σε σημαντική κλίμακα εκείνους τους μήνες, ήταν κάτι παραπάνω από ένα παράδειγμα καλής πειθαρχίας. Ήταν ένα σημαντικό πολιτικό γεγονός...⁹¹*».

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο σε κείμενο που δημοσιεύεται τον Ιούνιο του 1933, είναι τα τираζ του κεντρικού καθοδηγητικού οργάνου του ΚΚΓ, αφότου έγινε κατορθωτή η επανέκδοσή του (πιθανόν μετά τα μέσα του Μάη), της Κόκκινης Σημαίας (*Die Rote Fahne*). Η πρώτη παράνομη έκδοση της εφημερίδας έφθασε σε διακίνηση τα 300.000 φύλλα, όταν οι προηγούμενες νόμιμες εκδόσεις της δεν ξεπερνούσαν τα 36.000, ενώ το σύνολο των κομμουνιστικών εφημερίδων (των κατά τόπους, των κατά κλάδους, των κατά χώρους δουλειάς, της νεολαίας κλπ.), δεν είχαν

⁸⁸ Earl R. Bowder (1921). *The Red Trade Union International: The First World Congress of Revolutionary Unions*, *The Toiler*, τ.4, σελ. 9-10.

⁸⁹ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 42.

⁹⁰ Detlef Schmiechen-Ackermann, *Resistance*, στο Shelley Baranowski, Armin Nolzen, Claus-Christian W. Szejnmann (επιμ.), *A Companion to Nazi Germany*, χ.τ.: John Wiley & Sons Ltd, 2018, ο.π., σελ. 131.

⁹¹ Allan Merson, ο.π., σελ. 39.

ξεπεράσει ποτέ τις 180.000⁹². Επιπλέον άρχισε η επανέκδοση αρκετών εφημερίδων κατά τόπους οργανώσεων. Στο Αμβούργο η *Hamburger Volkszeitung*, στη βιομηχανική περιοχή του Ρουρ, η *Ruhr Echo*, στο Μπάντεν, η *Rote Fahne für Baden und die Pfalz*. Στην Βυρτεμβέργη, η *Süd-Deutsche Arbeiterzeitung*. Πέρα από αυτές, εκδίδονται διάφορες τοπικές και εργοστασιακές εφημερίδες σε διάφορες περιοχές και εργοστάσια. Στη βιομηχανία χάρτου στο Feldmühle, η εφημερίδα *Rote Volkswacht*, ξαναεκδόθηκε σαν εφημερίδα για βιομηχανικούς εργάτες. Η κυκλοφορία του πρώτου φύλλου ήταν 300 αντίτυπα, του δεύτερου 500 και του τρίτου 1000⁹³.

Η Κόκκινη Σημαία και τα άλλα Κομματικά έντυπα διανεμήθηκαν πλατιά από το 1933 μέχρι το 1935. Μπορούμε να πούμε ότι η έκδοση και διακίνηση του παράνομου κομματικού τύπου ίσως να ήταν και η πιο σημαντική δραστηριότητα των παράνομων Κομμουνιστών στη Γερμανία. Την ίδια περίοδο το ΚΚΓ παρήγαγε και μοίρασε πάνω από ένα εκατομμύριο αντιναζιστικά φυλλάδια. Σύμφωνα με αναφορές της Γκεστάπο 1.2 εκατομμύρια φυλλάδια κατασχέθηκαν το 1934, ενώ το 1935 κατασχέθηκαν 1.67 εκατομμύρια φυλλάδια⁹⁴.

Σημαντική μάχη από τους κομμουνιστές δόθηκε και στην επέτειο της πρώτης Εργατικής Πρωτομαγιάς επί ναζιστικού καθεστώτος το οποίο προσπάθησε να διαστρεβλώσει το περιεχόμενο της και να διοργανώσει τις δικές του φιέστες («γιορτή της εργασίας», όπως το ονόμαζαν). Το ναζιστικό καθεστώς τη μετονόμασε σε Μέρα Εθνικής Εργασίας και ξεκίνησε μια εκτεταμένη προπαγάνδα για να αναδείξει την «αλληλεγγύη» του στους εργάτες⁹⁵, να τους «τιμήσει» και να δείξει την ενσωμάτωση-αφοσίωση τους στο κράτος⁹⁶. Μάλιστα την κατέστησε και πληρωμένη αργία⁹⁷ για να μεταλλάξει ακόμα περισσότερο το περιεχόμενό της. Βασικός καθοδηγητής και εμπνευστής όλης αυτής της φιέστας ήταν ο Γίωσηφ Γκέμπελς, ο οποίος σκόπευε να διοργανώσει τη μεγαλύτερη παρέλαση που είχε γίνει ποτέ στη Γερμανία. Μάλιστα τα ρεφορμιστικά συνδικάτα συνεργάστηκαν με ενθουσιασμό, όπως αναφέρεται, με τις κρατικές αρχές, με αντίστοιχους ηγέτες τους να

⁹² Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 39.

⁹³ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 40.

⁹⁴ Frank McDonough, ό.π., σελ. 6.

⁹⁵ William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany*, 17^η έκδοση, Νέα Υόρκη; Simon and Schuster, 1960, σελ. 179.

⁹⁶ Peter Fritzsche, *Life and Death in the Third Reich*, Κέμπριτζ (Μασαχουσέτη): The Belknap Press of Harvard University Press, 2008, σελ. 28.

⁹⁷ Peter Fritzsche, ο.π., σελ. 45.

μεταφέρονται στο Βερολίνο από όλη τη Γερμανία για τη μέρα αυτή. Σε συνάντηση που είχε μαζί τους ο ίδιος ο Χίτλερ και σε μια προσπάθεια να διαστρεβλώσει το ταξικό περιεχόμενο της Εργατικής Πρωτομαγιάς δήλωσε: «Θα δείτε πόσο ψεύτικος και πόσο άδικος είναι ο ισχυρισμός ότι η επανάσταση διάκειται εναντίον των εργατών Γερμανών. Το αντίθετο.»⁹⁸

Η προσπάθεια του ΚΚΓ επικεντρώθηκε σε δύο μέτωπα από το ένα στην αποτροπή της συμμετοχής όσο ήταν δυνατόν της εργατικής τάξης στις καθεστωτικές εκδηλώσεις (υπό την απειλή της απόλυσης για όποιον εργαζόμενο δεν εμφανιζόταν) και από την άλλη στη συμμετοχή των εργατών στις διάφορες ανεξάρτητες από το καθεστώς εκδηλώσεις που καθοδηγούσαν οι κομμουνιστές. Χάρη σε αυτούς ένας μεγάλος όγκος εργατών δεν πήρε μέρος στις φιέστες του εθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος. Για παράδειγμα, στο Βερολίνο υπολογίζονταν ότι μόλις το 25% των εργατών των μεγάλων βιομηχανιών πήρε μέρος στις επιδείξεις της ναζιστικής Πρωτομαγιάς⁹⁹. Πέρα από την αποτροπή της συμμετοχής των εργατών στις καθεστωτικές διαδηλώσεις, το ΚΚΓ κατάφερε να διοργανωθούν τρεις διαφορετικές διαδηλώσεις στο Βερολίνο, οι οποίες είχε καθοριστεί να ξεκινήσουν σε κοινά σημεία με εκείνα που είχαν καθορίσει οι Ναζί, για να μην τραβήξουν εξ' αρχής την προσοχή και την αναμενόμενη καταστολή. Μόλις οι φασιστικές φάλαγγες ξεκίνησαν και πέρασαν από τα σημεία αυτά, οι κομμουνιστές ξεκίνησαν να παρελαύνουν κρατώντας πανό και αφίσες και τραγουδώντας τη Διεθνή. Φυσικά υπήρξαν σοβαρές συμπλοκές και συγκρούσεις με τους Ναζί. Στις τρεις αυτές διαδηλώσεις του Βερολίνου συμμετείχαν συνολικά περίπου 13.000 διαδηλωτές, ενώ σε πολλές περιοχές σε συνελεύσεις τους οι εργάτες ψήφισαν τα ψηφίσματα των Κομμουνιστών εναντίον της συμμετοχής στη ναζιστική Πρωτομαγιά¹⁰⁰.

Οι πραγματικές βέβαια προθέσεις του καθεστώτος όσον αφορά τα συνδικάτα και την συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων, έγιναν φανερές λίγες ώρες αργότερα. Στις 2 Μάη όλα τα κτίρια των συνδικάτων καταλήφθηκαν από τους Ναζί, τα χρήματα τους κατασχέθηκαν, τα ίδια τα συνδικάτα διαλύθηκαν και οι ηγέτες τους

⁹⁸ William L. Shirer, ο.π., σελ. 179.

⁹⁹ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 40.

¹⁰⁰ Osip Piatnitsky, ο.π., σελ. 40.

συνελήφθησαν, ακόμα και αυτοί που προηγουμένως είχαν συνεργαστεί με το καθεστώς¹⁰¹.

Είναι φανερό επίσης, ότι οι ναζί αν και ήξεραν ότι η συνέχιση της ύπαρξης του ΚΚΓ και των οργανώσεών του σε αυτά τα επίπεδα δε μπορούσε να αποτελέσει άμεσο κίνδυνο για το καθεστώς τους συνέχιζαν να τους βλέπουν σαν δυνητικούς κινδύνους. Θεωρούσαν αυτοί ότι όσο το ΚΚΓ κατάφερνε να διατηρεί τις οργανώσεις του, πάντα ήταν υπαρκτός ο κίνδυνος σε περίπτωση μεταβολής της κατάστασης, να κινητοποιήσουν μεγάλα κομμάτια της εργατικής τάξης. Για αυτό αποτελούσαν βασικό στόχο των διώξεων που διεξήγαν, μαζί πλέον με όλα τα υπόλοιπα κόμματα που είχαν βγει στη παρανομία. Αυτό φαίνεται άλλωστε από το γεγονός ότι, μέχρι τον Ιούνιο του 1933, 17 από τους 28 ηγέτες των περιφερειακών οργανώσεων του παράνομου ΚΚΓ είχαν φυλακιστεί¹⁰² και είχαν συλληφθεί 60.000 κομμουνιστές και σοσιαλδημοκράτες, από τους οποίους 2000 έχασαν τη ζωή τους¹⁰³. Στα πρώτα δύο χρόνια τοπικές οργανώσεις και οργανώσεις περιοχής, διαλύθηκαν και ξαναφτιάχτηκαν από την αρχή, με βασική αποστολή τη διατήρηση της πολιτικής συνοχής και των πολιτικών δραστηριοτήτων του κόμματος¹⁰⁴.

Παρά την ένταση της καταστολής και τον βαρύ φόρο αίματος που πλήρωνε το ΚΚΓ, εξακολουθούσε να διατηρεί μια συνεκτική δομή και οργάνωση. Το καλοκαίρι του 1933 το 50% των μελών του Κόμματος πλήρωναν τις συνδρομές τους¹⁰⁵ ενώ φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς αναφέρεται ότι συνέχιζαν να καταβάλουν συνδρομές σε παράνομους πυρήνες τουλάχιστον 60.000 κομματικά μέλη¹⁰⁶. Μέχρι το 1935 περίπου 36.000 μέλη του Κόμματος υπολογίζεται ότι ήταν ενεργά στα πλαίσια της αντίστασης¹⁰⁷.

β) Μετά το 7ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς

Το 1935 υπήρξε μια κομβικής σημασίας χρονιά για το Διεθνές Κομμουνιστικό Κίνημα καθώς στο όνομα της ανόδου του φασισμού και στην προσπάθεια από τη μια

¹⁰¹ William L. Shirer, ο.π., σελ. 179.

¹⁰² Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 132.

¹⁰³ Carsten Dams, Michael Stolle, *The Gestapo. Power and Terror in the Third Reich*, Οξφόρδη: Oxford University Press, 2014, σελ. 95.

¹⁰⁴ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 132.

¹⁰⁵ Frank McDonough, ο.π., σελ. 6.

¹⁰⁶ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 131.

¹⁰⁷ Frank McDonough, ο.π., σελ. 6.

τον ερμηνεύσει αλλά και από την άλλη να αποτρέψει την εγκαθίδρυση φασιστικών κυβερνήσεων στην Ευρώπη, καθόρισε νέα πολιτική συμμαχιών για τα Κομμουνιστικά Κόμματα στο 7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς στη Μόσχα το οποίο διεξήχθη από τις 25 Ιούλη έως στις 20 Αυγούστου της χρονιάς εκείνης.

Ο Βίλχελμ Πικ, μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κομμουνιστικής Διεθνούς και του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΓ στην εισήγησή του που αφορούσε τις δραστηριότητες της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ, ανέφερε ότι τα προηγούμενα χρόνια και πριν την άνοδο του Χίτλερ, ήταν σωστό που οι κομμουνιστές δε έκαναν προτάσεις για ενιαίο μέτωπο με τους ηγέτες της Σοσιαλδημοκρατίας, θεωρούσε όμως λάθος που δεν υπέβαλαν τέτοιες προτάσεις στις τοπικές σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις και στα ρεφορμιστικά συνδικάτα.¹⁰⁸ Θεωρούσε ότι οι κομμουνιστές υπέπεσαν σε ορισμένα «σεκταριστικά λάθη»¹⁰⁹ που δε τους επέτρεψαν να καρπωθούν οργανωτικά την επιρροή τους μέσα στα συνδικάτα που ελεγχόταν από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις και τους ανέργους.¹¹⁰ Τότε υιοθετήθηκε ολοκληρωτικά η τακτική των Ενιαίων Μετώπων και των Αντιφασιστικών Λαϊκών Μετώπων. Αυτό σήμαινε τη συνεργασία όλων αυτών που θεωρούνταν αντιφασιστικές δυνάμεις τη περίοδο εκείνη από την ΚΔ (από «δεξιές» - «συντηρητικές» δυνάμεις που δεν ήθελαν τους ναζί και τους φασίστες, μέχρι τους κομμουνιστές) με στόχο τη δημιουργία αντιφασιστικών κυβερνήσεων.¹¹¹ Τη δυνατότητα αυτή να υπάρξει η σύμπραξη με όλα τα κόμματα με αναφορές στην εργατική τάξη, την τοποθετούσε στην αίγλη που θεωρούσε ότι ασκούσε η επιτυχία και της Οκτωβριανής Επανάστασης και της Σοσιαλιστικής οικοδόμησης. Από την πείρα της υπόλοιπης Ευρώπης όπου είχαν υπάρξει τέτοιες συνεργασίες, εκτιμούσε ότι η μάχη εναντίον του καπιταλισμού μπορούσε να διεξαχθεί μόνο με ενωμένο μέτωπο της εργατικής τάξης στο πλάι της ΕΣΣΔ, ενώ επίσης θεωρούσε ότι μόνο ένα τέτοιο μέτωπο θα μπορούσε να προσελκύσει τους ανοργάνωτους εργάτες και εκείνους που συμπορεύονταν με τα αστικά κόμματα¹¹².

Σύντομα το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας προσπάθησε να υλοποιήσει τις αποφάσεις του 7^{ου} Συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Διοργάνωσε προς τούτο

¹⁰⁸ *Report of the Seventh Congress of the Communist International*, Λονδίνο: Modern Books Ltd, 1936, σελ. 10.

¹⁰⁹ Με αυτό τον όρο η ΚΔ εννοεί τα λάθη που απομόνωναν το Κόμμα από τις μάζες του λαού και της εργατικής τάξης. Στη συγκεκριμένη ιστορική φάση, εννοεί την άρνηση της συνεργασίας με το ΣΚΓ.

¹¹⁰ *Report of the Seventh Congress*, ο.π., σελ. 11.

¹¹¹ *Report of the Seventh Congress*, ο.π., σελ. 42-43.

¹¹² *Report of the Seventh Congress*, ο.π., σελ. 47.

το 4^ο Συνέδριο του Κόμματος σε μια περιοχή κοντά στη Μόσχα τον Οκτώβρη του 1935. Για να ξεγελάσει όμως τη Γκεστάπο και να την κάνει να πιστέψει ότι το συνέδριο διεξαγόταν κάπου κοντά στη Γερμανία το ονόμασε «*Διάσκεψη των Βρυξελλών*». Οι σύνεδροι του κόμματος μετά από σκληρή αυτοκριτική όσον αφορά τη καθυστέρηση υιοθέτησης γραμμής συνεργασίας με το ΣΚΓ, κατέληξαν σε απόφαση για κοινή δράση με τη Σοσιαλδημοκρατία και τη δημιουργία ενός Λαϊκού Μετώπου.¹¹³ Υιοθετήθηκε παράλληλα, η χαλάρωση της συγκεντρωτικής δομής του Κόμματος στο εσωτερικό της Γερμανίας, η οποία θεωρήθηκε ότι σε πολλές περιπτώσεις δε βοήθησε στην περιφρούρηση και τη προστασία του Κόμματος. Τεράστια ήταν η δυσκολία στο να διχοτευτούν και φθάσουν οι κατευθύνσεις αυτές στο εσωτερικό της Γερμανίας, πόσο μάλλον να κατανοηθούν και να γίνουν πράξη από τα κομματικά μέλη.¹¹⁴

Με πρωτοβουλία του ΚΚΓ στις 23 Νοέμβρη του 1933 διοργανώθηκε συζήτηση στην Πράγα ανάμεσα στους Βάλτερ Ούλμπριχτ και Φρανζ Ντάλεμ μέλη της ΚΕ του ΚΚΓ και στους εκπροσώπους της Εκτελεστική Επιτροπής του ΣΚΓ Χανς Φόγκελ και Φρίντριχ Στάμπερ. Εκεί για άλλη μια φορά οι εκπρόσωποι των σοσιαλδημοκρατών δε μπόρεσαν να αποβάλλουν τις καχυποψίες τους ότι οι προτάσεις των Κομμουνιστών δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένα μέσο για να χτυπήσουν το ΣΚΓ, ενώ για άλλη μια φορά κατέστη σαφές εκ μέρους τους ότι « *οι αξίες των προσωπικών ελευθεριών μπορούσαν να εκπληρωθούν μόνο σε μια πραγματική δημοκρατία, ποτέ σε μια δικτατορία, ούτε ακόμα σε μια 'δικτατορία του προλεταριάτου'..*». Έτσι η συνάντηση δε κατέληξε σε κάποιο αποτέλεσμα¹¹⁵.

Το 1936 προστέθηκε στην πολιτική δραστηριότητα του Κόμματος και το ζήτημα του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου. Οι Γερμανοί κομμουνιστές προχώρησαν σε διάφορες περιοχές, όπως τη Βαυαρία, τη Σιλεσία και τη Ρηνανία, σε εράνους για να ενισχύσουν τους Δημοκρατικούς της Ισπανίας. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου 1.500 Γερμανοί βγήκαν παράνομα από τη χώρα τους για να πάνε στην Ισπανία να πολεμήσουν, ενώ 3.000 κομμουνιστές και σοσιαλιστές γενικά συνελήφθησαν λόγω εχθρικών δηλώσεων προς τη ναζιστική λεγεώνα «Κόνδωρ»¹¹⁶. Βέβαια το μεγάλο

¹¹³ Hans – Joachim Reichhardt, Resistance in the Labour Movement, στο Walter Schmitthenner, Hans Buchheim(επιμ.), *The German Resistance to Hitler*, Λονδίνο: Batsford Ltd, 1970, σελ. 173.

¹¹⁴ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 63.

¹¹⁵ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 173.

¹¹⁶ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 39.

γεγονός της χρονιάς εκείνης ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στο Βερολίνο, κατά τη διάρκεια των οποίων το ΚΚΓ σχεδίαζε να διαταράξει την εικόνα που ήθελε να παρουσιάσει ο Χίτλερ προς τον έξω κόσμο, ότι όλη η Γερμανία είχε συνταχθεί μεαυτόν. Παρόλο που η Γκεστάπο είχε γνώση αυτού του σχεδιασμού, μαρτυρίες ξένων τουριστών και αναφορές της αστυνομίας, μας δείχνουν μια έντονη δραστηριοποίηση: κατεβασμένες και καμένες ναζιστικές σημαίες, κομμουνιστικά συνθήματα που ακουγόταν περιστασιακά στα στάδια ή ήταν γραμμένα στους τοίχους, προκηρύξεις που μοιράζονταν και απεργίες σε διάφορες επιχειρήσεις.¹¹⁷

Τον Γενάρη του 1939, με το κίνδυνο του πολέμου να είναι πιο ορατός από ποτέ το ΚΚΓ διοργάνωσε διάσκεψη των στελεχών του σε μια συνοικία δίπλα στο Παρίσι. Αυτή η διάσκεψη έμεινε γνωστή ως η «Διάσκεψη της Βέρνης», όνομα που της είχε δοθεί με σκοπό να παραπλανηθούν οι πράκτορες της Γκεστάπο. Αυτή η διάσκεψη έμελλε να πάρει αποφάσεις που καθόρισαν ακόμα και τη φυσιογνωμία του σοσιαλισμού που οικοδομήθηκε στη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Δηλαδή στο φόντο των εξελίξεων έγινε μια ανασκόπηση των υπάρχουσών τότε συνθηκών και έγινε μια προσπάθεια ουσιαστικά να εξειδικευτεί και να εφαρμοστεί καλύτερα η γραμμή του 7^{ου} Συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Οι αποφάσεις της διάσκεψης επανέλαβαν το κάλεσμα για ένα ενιαίο μέτωπο όλων των εργαζομένων και για την συγχώνευση όλων των αντιφασιστικών δυνάμεων σε ένα Λαϊκό Μέτωπο. Εκεί διατυπώθηκε και η νέα προσαρμοσμένη πρόταση του ΚΚΓ για την επόμενη μέρα, προτάσεις φανερά παραχωρητικές προς τις σοσιαλδημοκρατικές αξιώσεις όπως αυτές διατυπώθηκαν και στη διακομματική συνάντηση ΚΚΓ και ΣΚΓ του 1935. Διακήρυξε ξεκάθαρα δηλαδή, ως σκοπό του, όχι πλέον τη δημιουργία σοβιετικής δημοκρατίας στη Γερμανία. Αλλά την εγκαθίδρυση μιας νέας λαϊκής δημοκρατίας και ενός ενιαίου κόμματος της γερμανικής εργατικής τάξης.¹¹⁸ Έβαζε δηλαδή τα θεμέλια με εκείνη τη διακήρυξη για τη δημιουργία του Ενιαίου Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γερμανίας και μιας πολυκομματικής σοσιαλιστικής δημοκρατίας.

Το φθινόπωρο του 1939 το ΚΚΓ είχε να αντιμετωπίσει και να συμπεριλάβει στην πολιτική του ατζέντα δυο βασικές εξελίξεις: Πρώτον, την υπογραφή του συμφώνου μη επίθεσης μεταξύ Γερμανίας και Σοβιετικής Ένωσης (23 Αυγούστου 1939) μετά τη πεισματική αντίθεση των υπόλοιπων Ευρωπαίων να καταλήξουν σε ένα κοινό

¹¹⁷ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 48.

¹¹⁸ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 176.

αμυντικό σύμφωνο με την ΕΣΣΔ¹¹⁹ και δεύτερον, την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όσον αφορά το πρώτο, η αρχική του αντίδραση ήρθε στις 25 Αυγούστου του 1939 σε μια δήλωση που εκδόθηκε από τη Γραμματεία της Κεντρικής Επιτροπής στο Παρίσι, που καλούσε για «*πάλη εναντίον της ναζιστικής δικτατορίας με μεγαλύτερη ένταση*». Επίσης καλούσε σε αγώνα για να διασφαλιστεί ότι παρόμοια σύμφωνο θα υπογραφόταν και με άλλα κράτη «*που έχουν λόγους να νιώθουν ότι απειλούνται από την πολιτική επιθετικότητα του Χίτλερ*», απαιτούσε ένα τέλος στη γερμανική κατοχή της Αυστρίας και της Τσεχοσλοβακίας και εθνική αυτοδιάθεση για αυτές τις χώρες. Σε περίπτωση ξεσπάσματος πολέμου η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΓ καλούσε τα μέλη του να δουλέψουν για την ήττα των Ναζί, επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Καρλ Λίμπνεχτ το 1915: «*Ο βασικός εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα*¹²⁰». Εκείνη τη χρονιά μέσα στη Γερμανία το ΚΚΓ είχε 9.000 οργανωμένα και δραστήρια (ελεύθερα – εκτός φυλακών και στρατοπέδων συγκέντρωσης) μέλη μέσα στη ναζιστική Γερμανία¹²¹. Η οργάνωση του Κόμματος δέχθηκε σοβαρό πλήγμα τον Σεπτέμβρη του 1939 με το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι γαλλικές αρχές συνέλαβαν όλους τους Γερμανούς (μαζί και τους πρώην Αυστριακούς) πολίτες που ζούσαν στη χώρα, δηλαδή συνολικά 18.000 ανθρώπους¹²².

Από τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η καταστολή και η δράση της Γκεστάπο και των υπόλοιπων μηχανισμών καταστολής του γερμανικού κράτους είχαν καταφέρει να πετύχουν ισχυρό πλήγμα στο ΚΚΓ και την εσωτερική μαζική αντίσταση συνολικότερα¹²³. Ο μειούμενος αριθμός συλλήψεων αντανάκλούσε την αναμενόμενη μείωση της μαζικής αντίστασης: το 1935 η Γκεστάπο συνέλαβε γύρω στους 15.000 (κομβικό χτύπημα της Γκεστάπο τη χρονιά εκείνη είναι η σύλληψη όλης της εσωτερικής ηγεσίας του ΚΚΓ)¹²⁴, το 1936 11.000, το 1937 8.000 και το 1938 3.800 κομμουνιστές¹²⁵. Ο αριθμός των κομμουνιστικών φυλλαδίων που καταμετρώνταν από τη Γκεστάπο κάθε μήνα, είχε παραμείνει στα 1000 περίπου το

¹¹⁹ Ιβαν Μαΐσκυ, *Ποιος βοήθησε τον Χίτλερ*;, Αθήνα: Γνώσεις, 1985, σελ. 255- 266.

¹²⁰ Jeremy Noakes (επιμ.), *The German Home Front in World War II. A documentary reader*, Έξετερ: University of Exeter, 1998, σελ. 583.

¹²¹ Thierry Derbent , ο.π., σελ. 49.

¹²² Thierry Derbent , ο.π., σελ. 40.

¹²³ Donny Gluckstein, *A People's History of the Second World War. Resistance versus empire*, Λονδίνο: Pluto Press, 2012, σελ. 130.

¹²⁴ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 64.

¹²⁵ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 132.

1938, έπεσε περίπου στα 227 τον Δεκέμβρη του 1939 και στα 82 τον Απρίλη του 1940¹²⁶.

Συνολικότερα μπορούμε να πούμε ότι αν και αριθμητικά μικρός, ο αριθμός των Κομμουνιστών που συμμετείχαν ενεργά στην αντίσταση κατάφερε να προκαλεί πολλαπλάσιο φόβο στο καθεστώς από το πραγματικό μέγεθός της, για τον απλό λόγο ότι οι Ναζί γνώριζαν ότι δεν ήταν όλος ο λαός μαζί τους, ότι ακόμα και αυτοί που ήταν, ίσως δεν ήταν με πλήρη συνείδηση και γνώση, αλλά και διότι οι κομμουνιστές μέσα από τη δράση τους αναδείκνυαν όλους εκείνους τους απλούς πόθους των εργαζομένων, για ελευθερία, ειρήνη, ζωή με δικαιώματα. Διότι ήξεραν ότι μπορεί αυτοί οι λίγοι να επιδράσουν σε εκατομμύρια περισσότερους και αυτό το διαπίστωναν συχνά, καθώς οργανώσεις που διαλύονταν και των οποίων, όλα τα μέλη συλλαμβάνονταν αντικαθίσταντο γρήγορα από καινούριες οργανώσεις, όπως διαπιστώθηκε στις εκλογές του Μαρτίου του 1933. Υπήρχε εξάλλου ακόμη ο φόβος μιας επανάληψης των επαναστατικών γεγονότων του τέλους του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου¹²⁷. Νομίζω η πιο σημαντική προσφορά των Κομμουνιστών της Γερμανίας, ήταν ότι μέσα από την Αντίστασή τους κράτησαν τον φάρο της ελπίδας αναμμένο για τα εκατομμύρια εκείνης της «άλλης Γερμανίας» που έλεγε ο Μπρέχτ, διακηρύσσοντας με τη στάση και τις πράξεις τους ότι το ναζιστικό καθεστώς δεν ήταν ανίκητο και ότι ο ίδιος ο γερμανικός λαός μπορούσε να συμβάλλει με τη δράση του στην αποδυνάμωση και το τσάκισμα του ναζισμού. Η ελπίδα αυτή ρίζωσε αργότερα με πιο τρανό παράδειγμα, όλους εκείνους που συνέβαλλαν στη δημιουργία της σοσιαλιστικής Γερμανίας με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης και του Κόκκινου Στρατού.

Η σοσιαλδημοκρατική αντίσταση

Μελετώντας τη πολιτική και τη δράση του ΣΚΓ τη περίοδο της ναζιστικής δικτατορίας είναι αναγκαίο νομίζω για να την κατανοήσουμε, να σκιαγραφήσουμε εισαγωγικά τα στοιχεία που αποτέλεσαν το ιδεολογικό υπόβαθρο του και εν τέλει καθόρισαν και την πολιτική του δράση και πρακτική του.

Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα είχε χάσει τα όποια επαναστατικά χαρακτηριστικά του ήδη από τη περίοδο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, είχε μετατραπεί δηλαδή

¹²⁶ Jeremy Noakes (επιμ.), ο.π., σελ. 584.

¹²⁷ Donny Gluckstein, ο.π., σελ. 131.

ήδη σε γνήσιο κόμμα της αστικής τάξης. Σε κόμμα δηλαδή που ψήφισε τους πολεμικούς προϋπολογισμούς του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, αγνοώντας προκλητικά τα προηγούμενα συνέδρια της Β΄ Σοσιαλιστικής Διεθνούς που καθόριζαν ότι οι σοσιαλιστές όλου του κόσμου θα αξιοποιούσαν τον πόλεμο για να κτυπήσουν την αστική τάξη της χώρας τους και να φέρουν πιο κοντά τη προλεταριακή επανάσταση και δε θα αφήσουν την εργατική τάξη της μιας χώρας να αλληλοσκοτωθεί με την εργατική τάξη της διπλανής της¹²⁸. Μόνο ένας βουλευτής του εκείνη τη περίοδο κράτησε συνεπή στάση και καταψήφισε τις στρατιωτικές πιστώσεις (στις 02/12/1914) και αυτός ήταν ο Καρλ Λίμπκνεχτ, ο μετέπειτα ηγέτης και εκ των ιδρυτών του ΚΚΓ, που αποκάλυψε τους Γερμανούς εργάτες ότι ο βασικός τους εχθρός «βρίσκεται μέσα στην ίδια τους τη χώρα», ότι έπρεπε να τα βάλουν δηλαδή πρώτα με τη δικιά τους αστική τάξη και μετά με αυτές όλου του κόσμου¹²⁹. Οι ίδιοι οι σοσιαλδημοκράτες (Σάιντεμαν και Νόσκε) υπουργοί καθοδήγησαν και έδωσαν πολιτική κάλυψη στο χτύπημα και τη καταστολή των κομμουνιστών (λίγους μήνες πριν «συντρόφους» τους) στις επαναστάσεις του 1918 και το 1919, στην άνανδρη δολοφονία του Καρλ Λίμπκνεχτ και της Ρόζας Λούξεμπουργκ στις 15 Γενάρη του 1919, ηγέτες του νεοσύστατου τότε Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας¹³⁰. Το μίσος, των ηγετών τουλάχιστον, του ΣΚΓ ήταν ταξικό μίσος για τους κομμουνιστές και την κοινωνική επανάσταση. Άλλωστε ο ίδιος ο πρωθυπουργός τη περίοδο εκείνη, Φρίντριχ Έμπερτ, εκ των ηγετών του ΣΚΓ τα χρόνια εκείνα δε δίσταζε να δηλώσει ότι σιχαινόταν τη κοινωνική επανάσταση «..σαν την πανούκλα¹³¹».

Βασικό στοιχείο της ιδεολογίας του ΣΚΓ, ήταν η ειρηνική εξέλιξη, η σταδιακή μετεξέλιξη του κράτους και της κοινωνίας, μέσα από τις μεταρρυθμίσεις με στόχο τη μετάβαση στο σοσιαλισμό. Απέρριπτε τα άλματα στη κοινωνική εξέλιξη και τη κοινωνική επανάσταση, ενώ ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα είχε απορρίψει και προσαρμόσει τη μαρξιστική ιδεολογία στην αστική δημοκρατία, με χαρακτηριστική τη φράση του ιδρυτικού μέλους και θεωρητικού του και φιλόσοφου του ΣΚΓ Μπερνστάιν: «Ο τελικός στόχος του σοσιαλισμού δεν είναι τίποτε για μένα. Η

¹²⁸ Βλάντημιρ Ίλιτς Λένιν, *Άπαντα*, τ.26, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1980, σελ. 325-326,327-332.

¹²⁹ Κάρλ Λίμπκνεχτ, Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μέρινχ Φραντς, Κλάρα Τσέτκιν, *Ο βασικός εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα. Κείμενα των Γερμανών Κομμουνιστών στην Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, σελ. 2015, 117,127-128.

¹³⁰ Βόλφγκανγκ Ρούγκε, *Η επανάσταση στο Νοέμβρη 1918 στη Γερμανία*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2012, σελ. 155-159.

¹³¹ Frederick Taylor, *The downfall of the money. Germany's Hyperinflation and the Destruction of the Middle Class*, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2015, σελ. 65.

πρόοδος προς τον σκοπό αυτό είναι τα πάντα¹³²». Η σοσιαλδημοκρατική ηγεσία θεωρούσε μάλιστα το αστικό κοινοβούλιο και τις εκλογές ως τον μέγιστο πολιτικό στίβο έκφρασης της ταξικής πάλης.

Το ΣΚΓ θεωρούσε τον ναζισμό εκπρόσωπο των πιο αντιδραστικών τμημάτων μονοπωλιακού κεφαλαίου, ερμηνεία την οποία κατά βάση πρόταξε ιδιαίτερα τη περίοδο των εκλογών του Μαρτίου του 1933, υπό τον φόβο ότι κομμάτι της αριστερής του πτέρυγας θα έβλεπε με μεγαλύτερη συμπάθεια τους κομμουνιστές τη περίοδο εκείνη. Στην ουσία βέβαια τον έβλεπε σαν ένα κομμάτι της «συντηρητικής» πτέρυγας του κοινοβουλίου, το οποίο το αξιοποιούσε το αντιδραστικό κομμάτι της αστικής τάξης μαζί με τα φεουδαρχικά υπολείμματα για να αποκόψουν την αναπόφευκτη νίκη του «δημοκρατικού σοσιαλισμού¹³³». Δε τον ερμήνευε σαν ταξικό εχθρό, σαν γέννημα συνολικά του καπιταλιστικού συστήματος. Με αφετηρία αυτή τη θεώρηση, εκτιμούσε ότι αυτή τη πτέρυγα θα τη κατανίκαγε στις επόμενες εκλογές και ότι με αυτόν τον τρόπο θα ξεμπερδευε με το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα των Γερμανών Εργατών. Θεωρούσε δηλαδή ότι το συνταγματικό πλαίσιο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης θα περιόριζε το ΕΚΓΕ, ανέφεραν χαρακτηριστικά τα στελέχη των Σοσιαλδημοκρατών: «Οι εχθροί μας θα απονεκρωθούν μέσα από τη νομιμότητά μας¹³⁴».

Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας ήταν το μεγαλύτερο και πολυπληθέστερο κόμμα της γερμανικής κοινωνίας. Τη περίοδο εκείνη το ΣΚΓ είχε 1.000.000 μέλη¹³⁵, 200.000 στελέχη σε όλη τη χώρα (λίγο λιγότερα δηλαδή από το σύνολο των μελών του ΚΚΓ όπως είδαμε παραπάνω). Παράλληλα στις διάφορες σοσιαλδημοκρατικές αθλητικές, πολιτιστικές, νεολαιίστικες λέσχες εμπλέκονταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο περίπου 5.000.000 άνθρωποι¹³⁶, ενώ στις εκλογές στις 5 Μαρτίου 1933 έλαβε 7.181.629 ψήφους¹³⁷.

Εξετάζοντας αυτά τα στοιχεία θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα κόμμα του οποίου τα μέλη του και ο κόσμος που συμμετείχε στις μαζικές του οργανώσεις (στους

¹³² Henry Tudor(επιμ.) , *Bernstein: The preconditions of Socialism*, χ.τ.: Cambridge University Press, 1993, σελ. 190.

¹³³ Lewis , Edinger J. "German Social Democracy and Hitler's "National Revolution" of 1933: A Study in Democratic Leadership." *World Politics* 5, no. 3 (Απρίλης 1953): 330 - 367.

¹³⁴ Donny Gluckstein, ο.π., σελ. 129.

¹³⁵ Frank McDonough, ο.π., σελ. 3.

¹³⁶ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 134.

¹³⁷ William L. Shirer, ο.π., σελ. 173.

παραπάνω αριθμούς φυσικά δεν αναφέρονται οι οργανωμένοι στα συνδικάτα) αποτελούσαν περίπου το 1/5 του πληθυσμού της Γερμανίας την εποχή εκείνη¹³⁸, πολλά περισσότερα μπορούσε να κάνει. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ το ΣΚΓ διέθετε ήδη από τις αρχές του 1930 παραστρατιωτικές οργανώσεις, όπως το Σιδερένιο Μέτωπο (Eiserne Front) και το Μαύρο, Κόκκινο, Χρυσό Λάβαρο του Ράιχ (δική μου ελληνική απόδοση του Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold) αλλά και αντίστοιχες οργανώσεις εργατικών συνδικάτων, δεν τις αξιοποιήθηκαν. Ενώ τα ίδια τα μέλη αυτών των δομών, ιδιαίτερα τις μέρες μετά τον διορισμό του Χίτλερ ανέμεναν εντολή από την ηγεσία για να δράσουν, αυτή δεν ήρθε ποτέ¹³⁹, με το σκεπτικό ότι η αιματοχυσία θα ήταν εντελώς μάταιη¹⁴⁰.

Είναι χαρακτηριστικό ότι μπροστά στις διαδηλώσεις εκείνων των ημερών, ιδιαίτερα η ηγεσία του ΣΚΓ, όχι μόνο δεν έδειξε ιδιαίτερη θέρμη στη υποστήριξη τους, αλλά αντίθετα, εξεπλάγη από τη μαζική συμμετοχή του λαού αυτές. Μάλιστα σε κάποια στελέχη της ηγεσίας μπροστά στη μεγάλη συμμετοχή, δημιουργήθηκαν αμφιβολίες για το κατά πόσο θα έπρεπε να αλλάξει το κόμμα την ήπια τακτική αναμονής του¹⁴¹. Η συνολική πολιτική τοποθέτηση της ηγεσίας εκείνη τη στιγμή εκφράστηκε από το μανιφέστο που εκδόθηκε στις 31/01/1933: «..Κάθε προσπάθεια από τη Κυβέρνηση διαστρεβλώσει ή να παραβιάσει το Σύνταγμα θα αντιμετωπιστεί με τη μέγιστη αντίσταση και της εργατικής τάξης και των ανθρώπων που αγαπούν την ελευθερία..¹⁴²».

Στο παραπάνω απόσπασμα εκφράζεται για άλλη μια φορά η υπέρμετρη προσκόλληση της σοσιαλδημοκρατίας στο αστικό σύνταγμα,. Εν ολίγοις, ο συλλογισμός της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας τις πρώτες εκείνες μέρες μπορεί να περιγραφεί ως εξής: αφού ο Χίτλερ συνταγματικά πήρε το χρίσμα από τον αρχηγό του κράτους, ως ο αρχηγός του κόμματος με τις περισσότερες έδρες από τις προηγούμενες εκλογές, θα ήταν ανεπίτρεπτο αυτοί που τον καλούσαν να το τηρήσει και να μην το παραβιάσει, από τη πρώτη κιόλας ώρα να γίνουν «...*παραβάτες του Συντάγματος που ήθελαν να υπερασπιστούν*¹⁴³». Έτσι στη πρώτη φάση απέρριπταν

¹³⁸ William Allen Sheridan, ο.π., σελ. 191.

¹³⁹ Jochen Dahm, Michael Reschke, *History of Social Democracy*, Βερολίνο: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013, σελ. 69.

¹⁴⁰ Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 337.

¹⁴¹ Hans – Joachim Reichhardt, Resistance in the Labour Movement, στο Walter Schmitthenner, Hans Buchheim(επιμ.), *The German Resistance to Hitler*, Λονδίνο: Batsford Ltd, 1970, σελ. 154.

¹⁴² Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 336.

¹⁴³ Lewis Edinger J, ο.π., σελ.337

κάθε δράση που θα μπορούσε να θεωρηθεί παράβαση του Συντάγματος ή και να αφήσει την υπόνοια ότι η δράση αυτή θα μπορούσε να προκαλέσει το νέο καθεστώς, να είναι εκείνοι που θα «...ξεκινήσουν μια σύγκρουση...¹⁴⁴». Σε αυτή τη λογική απέρριψαν και τις προτάσεις των Κομμουνιστών για ένα ενιαίο μέτωπο της εργατικής τάξης και την πρόταση για γενική απεργία, αλλά και φυσικά λόγω και όλων των ιστορικών ιδιομορφιών και προγενέστερων συγκρούσεων που ήταν πολύ νωπές ακόμα. Ρόλο έπαιζε βέβαια και η ανησυχία για ορισμένα μέλη της αριστερής πτέρυγας τους ΣΚΓ που είχαν μια τάση προσέγγισης με το ΚΚΓ και θεωρούταν γενικά επιρρεπή σε ανατρεπτικές πράξεις που σε κείνη τη φάση δε προκρινόταν. Όσον αφορά τη πρόταση για απεργία, η ηγεσία συνιστούσε στα μέλη και την εργατική τάξη να κρατούν αυτό το όπλο σε εφεδρεία, ώστε η αποφασιστική στιγμή «...να μην βρει τους εργάτες ήδη εξουθενωμένους¹⁴⁵».

Στη 1^η Φλεβάρη η κυβέρνηση προκάλεσε εκλογές για να μπορέσει όπως έλεγε να κατακτήσει τη δημοκρατική πλειοψηφία στη βουλή. Αυτό, όπως αναφέρθηκε και στο παραπάνω κεφάλαιο, όντως, δημιούργησε αυταπάτες και εφησυχασμό τόσο στο ΚΚΓ όσο και στους σοσιαλδημοκράτες¹⁴⁶. Εξάλλου, όπως υπογράμιζε το ΣΚΓ, η Γερμανία δε θα γινόταν Ιταλία, αφού δεν είχε υπάρξει και κάτι αντίστοιχο της πορείας προς τη Ρώμη που έφερε τον Μουσολίνι παξικοπηματικά στην εξουσία. Επιπροσθέτως η κίνηση αυτή της κυβέρνησης την έκανε να φαίνεται στα μάτια πολλών «λίγο πιο δεξιά» από τους προκατόχους της και όχι τόσο ακραία όσο φαινόταν αρχικά¹⁴⁷.

Στη προεκλογική εκστρατεία του ΣΚΓ, ως ο πραγματικός ιθύνων νους πίσω από τον Χίτλερ, σκιαγραφόταν από τη επίσημη εφημερίδα του το *Vorwärts* (*Εμπρός*), ο «αντιδραστικός καπιταλιστής» Άλφρεντ Χούγκενμπεργκ (μεγιστάνας του τύπου, επιχειρηματίας και Υπουργός Οικονομικών στη πρώτη κυβέρνηση Χίτλερ) και εκεί έστρεφε το βάρος της κριτικής της. Στις 2 Φλεβάρη και τις 6 Φλεβάρη του 1933, σημειώθηκαν οι δύο πρώτες σοβαρές παραβιάσεις του Συντάγματος της Βαϊμάρης εκ μέρους της κυβέρνησης που στρέφονταν ευθέως κατά της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας. Στις 2 Φλεβάρη, ύστερα από τη δημοσίευση του προεκλογικού μανιφέστου του ΣΚΓ επιβλήθηκε τριήμερη απαγόρευση όλου του

¹⁴⁴ Lewis Edinger J, ο.π., σελ.337

¹⁴⁵ Lewis Edinger J, ο.π., σελ.338

¹⁴⁶ Lewis Edinger J, ο.π., σελ.338

¹⁴⁷ Lewis Edinger J, ο.π., σελ.339

σοσιαλδημοκρατικού τύπου, ενώ στις 6 Φλεβάρη σύμφωνα με το διάταγμα «για την αποκατάσταση των κανονικών συνθηκών στη κυβέρνηση της Πρωσίας» καθαιρέθηκε η νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση του κρατιδίου, στην οποία ηγούνταν σοσιαλδημοκράτες¹⁴⁸.

Αλλά πάλι η λύση που προκρίθηκε δεν ήταν κανενός είδους εξέγερσης, αλλά η προσφυγή στα δικαστήρια της Πρωσίας, προκειμένου να αποδείξουν την αντισυνταγματικότητα του διατάγματος. Το δικαστήριο της Πρωσίας απέρριψε το αίτημα αυτό. Στην Πρωσία στην οποία εκείνες τις μέρες Υπουργός Εσωτερικών, όπως αναφέραμε πιο πάνω ανέλαβε Γκέρινγκ, στοιχείο αρκετό ίσως για να κατανοηθεί το μέγεθος των αυταπατών και της προσκόλλησης στο αστικό σύνταγμα. Ένα ακόμα δείγμα είναι ότι και κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα, οι ηγέτες του ΣΚΓ διαχώριζαν την επίσημη κυβέρνηση από όλες τις παρακρατικές ναζιστικές και φιλοναζιστικές ομάδες. Δηλαδή θεωρούσαν ότι η δράση της κυβέρνησης βρισκόταν εντός συνταγματικού πλαισίου αντιθέτως από την δράση των υπόλοιπων ομάδων¹⁴⁹.

Μετά τα γεγονότα της 27ης Φλεβάρη, τον Εμπρησμό του Ράιχσταγκ και το διάταγμα, όπως αναφέραμε πιο πάνω, οι Ναζί έβαλαν στο στόχαστρο και το ΣΚΓ, το οποίο υπέστη κύμα συλλήψεων μελών και στελεχών του, εφόδους στα κεντρικά γραφεία του και εκ νέου απαγόρευση των εκδόσεων του. Την επόμενη η Εκτελεστική Επιτροπή του ΣΚΓ, όχι μόνο απέρριψε τη πρόταση των Κομμουνιστών για γενική πολιτική απεργία όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά επέλεξε να καταγγείλει την αντισυνταγματική δράση της κυβέρνησης και να δηλώσει ότι δεν είχε καμία σχέση με το σχεδιασμό κοινή εξέγερσης με τους κομμουνιστές. Ο Όττο Γούελς μάλιστα, παρακαλούσε τις αρχές της Πρωσίας για την άρση της απαγόρευσης του τύπου¹⁵⁰.

Ακόμα και μετά από μια προεκλογική περίοδο με όργιο βίας και καταστολής από τις παρακρατικές οργανώσεις και ενάντια στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, παρέμενε η αντίληψη ότι ο κοινοβουλευτισμός θα επέστρεφε πάλι στη κανονικότητά του. Ο αρχιεκδότης του Vorwärts το δήλωνε καθαρά άλλωστε: «Αυτοί το μόνο που έχουν να

¹⁴⁸ Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 340.

¹⁴⁹ Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 341.

¹⁵⁰ Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 343.

κάνουν είναι να δράσουν σαν μια νόμιμη κυβέρνηση, και φυσιολογικό επακόλουθο αυτού θα είναι εμείς να είμαστε μια νόμιμη αντιπολίτευση».

Γενικά στα μάτια των Σοσιαλδημοκρατών η περίοδος των εκλογών φαινόταν το πολύ σαν τη περίοδο των αντισοσιαλιστικών νόμων του Μπίσμαρκ, οπότε παρά τις όποιες απαγορεύσεις με τη δράση του το κόμμα κατάφερε να γίνει νόμιμο. Επίσης στο μυαλό τους υπήρχε ένα καθορισμένο σχήμα το οποίο συσχέτιζε το μέλλον της κυβέρνησης Χίτλερ με τη στάση των ξένων δυνάμεων απέναντι της, η οποία σε συνδυασμό με την πίεση που θα του ασκούσαν τα άλλα συντηρητικά στοιχεία με τα οποία θα μοιραζόταν την ισχύ του (ο στρατός εννοούσαν εδώ), θα του έβαζαν φρένο υποτίθεται στα σχέδια και τις φιλοδοξίες του¹⁵¹. Ιδιαίτερα η πρώτη προσμονή που αφορούσε τις ξένες δυνάμεις, αντανακλά την αταξική αντίληψη για τον φασισμό, που τον θεωρούσε όχι γέννημα γενικά του αστικού συστήματος, αλλά μιας συγκεκριμένης αντιδραστικής μερίδας της αστικής τάξης. Αυτό εμπόδιζε να δει το μεγάλο κάδρο, το ρόλο δηλαδή του αναχώματος στη Σοβιετική Ένωση που τον προόριζαν να παίζει οι αστικές τάξεις των άλλων χώρων του καπιταλιστικού κόσμου. Ο πρέσβης της Μεγάλης Βρετανίας στο Βερολίνο (1937-1939) και ένας από τους μεγαλύτερους υποστηρικτές της πολιτικής του κατευνασμού, Σερ Νέβιλ Χέντερσον, για παράδειγμα, έγραφε ανοικτά, λίγο αργότερα, ότι ήθελε ισχυρή τη Γερμανία για να συγκρατήσει τον κομμουνισμό.¹⁵²

Στις 23 Μάρτη του 1933 στη συνεδρίαση του Ράιχσταγκ με θέμα τη ψήφιση του Εξουσιοδοτικού Νόμου, ο οποίος θα έδινε εκτεταμένες εξουσίες στον Χίτλερ, παραβρέθηκαν μόλις 94 βουλευτές του ΣΚΓ από του 120 εκλεγμένους, λόγω συλλήψεων, εξορίας καταστολής κλπ.¹⁵³. Ενώ από τους κομμουνιστές βουλευτές δεν ήταν κανείς αφού το ΚΚΓ είχε βγει ήδη στη παρανομία. Οι Ναζί προσπάθησαν μάλιστα να μεταπείσουν τους σοσιαλδημοκράτες βουλευτές και με τη πολιτική πειθώ, προτάσσοντας την εθνική ενότητα που ήταν απαραίτητη για να ξανακάνουν τη Γερμανία μεγάλη δύναμη. Συγχρόνως βέβαια οι ναζί επέσειαν τη χρήση βίας, με απειλές διάφορων ομάδων που περιτριγύριζαν το Ράιχσταγκ. Παρόλα αυτά οι βουλευτές του ΣΚΓ, κράτησαν γενναία στάση στη συγκεκριμένη διαδικασία. Έχει μείνει στην ιστορία της σοσιαλδημοκρατικής παράταξης βέβαια η ομιλία του ηγέτη

¹⁵¹ Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 345.

¹⁵² Donny Gluckstein, ο.π., σελ. 127.

¹⁵³ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 134.

του κόμματος, του Όττο Γουέλς και ιδιαίτερα η φράση του: «*Την ζωή και την ελευθερία μας μπορείτε να μας τα πάρετε, αλλά όχι τη τιμή μας*». Γενικά την ομιλία του τη διαπέρασαν τρεις άξονες, μέσα από τους οποίους μπορούμε να σκιαγραφήσουμε τη γενική κατεύθυνση του ΣΚΓ τις μέρες εκείνες. Πρώτος άξονας, ήταν η αντιπολίτευση στους Ναζί και η γνώση που εμπεριείχε αυτό, ότι ήταν οι πρώτοι υποψήφιοι, μαζί με τους κομμουνιστές και τους συνδικαλιστές για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ακόμη και για να χάσουν τη ζωή τους. Δεύτερος άξονας, ήταν η υπεράσπιση της Δημοκρατίας. Η υπεράσπιση του συντάγματος της Βαϊμάρης ήταν το καθήκον των Σοσιαλδημοκρατών, και θα το υπερασπίζονταν με όλα τα νόμιμα μέσα, χωρίς να δίνουν και πατήματα για να απαγορευτούν και αυτοί. Τρίτος άξονας, ότι το ΣΚΓ μπορούσε να αντέξει τη μπόρα μέχρι αυτή να περάσει όπως έγινε και το 1878 – 1890, οπότε βέβαια μπορούσαν να συνεχίζουν ανεπίσημα τις δραστηριότητες τους χωρίς να διακινδυνεύουν ιδιαίτερα τη ζωή τους¹⁵⁴. Είναι άξιο αναφοράς βέβαια ότι στην ομιλία του εκείνη στο Ράιχσταγκ δεν διατύπωσε καμία ένσταση για την αντισυνταγματικότητα της απαγόρευσης του ΚΚΓ, ή κάποια καταγγελία για την ανελέητη καταδίωξή του.

Ένα από τα σημαντικότερα πλήγματα για τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία έλαβε χώρα την περίοδο Μάρτη-Απρίλη του 1933. Δεν επρόκειτο ωστόσο για μια απλή υποχώρηση ή παραχωρητικότητα της σοσιαλδημοκρατίας, αλλά για ανοικτή προδοσία των ηγετών των συνδικάτων και προσχώρησή τους στο ναζιστικό καθεστώς, με προεξέχουσα προσωπικότητα τον Θέοντορ Λέιπαρτ, μέλος του ΣΚΓ και προέδρου της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Γερμανίας. Αυτός διακήρυξε την ουδετερότητα της φύσης των συνδικάτων: «*Οργάνωση – όχι διαμαρτυρία: αυτό είναι το σύνθημα της ώρας αυτής*» διατράνωνε¹⁵⁵. Σε επιστολή του στον Χίτλερ στις 20 Μαρτίου έγραφε:

«Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι η έκφραση μιας αδιαμφισβήτητης κοινωνικής ανάγκης, ένα απαραίτητο τμήμα της ίδιας της κοινωνικής τάξης (...). Σαν συνέχεια της φυσικής τάξης των πραγμάτων, όλο και περισσότερο εισέρχονται στο Κράτος. Ο κοινωνικός σκοπός των συνδικάτων πρέπει να εκπληρωθεί, όποια και είναι η φύση του κρατικού καθεστώτος (...). Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν ισχυρίζονται ότι επιθυμούν να επηρεάσουν τη πολιτική του κράτους. Το καθήκον τους με αυτή την

¹⁵⁴ Jochen Dahm, Michael Reschke, ο.π., σελ. 68.

¹⁵⁵ Jochen Dahm, Michael Reschke, ο.π., σελ. 69.

έννοια δεν μπορεί παρά να είναι να θέσουν στη διάθεση της κυβέρνησης και της Βουλής τις γνώσεις και τις εμπειρίες που έχουν στον τομέα αυτό¹⁵⁶».

Στις 21 Μάρτη διέκοψε κάθε επίσημη επαφή με το ΣΚΓ στη κατεύθυνση αυτή, ενώ στις αρχές του Απρίλη ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση για ένωση όλων των γερμανικών συνδικάτων υπό τη ναζιστική ηγεσία. Αποβλήθηκαν όσα στελέχη ήταν πολιτικά ή φυλετικά σεσημασμένα από τους ναζί, ενώ συμφωνήθηκε η επιστροφή των καταθέσεων που είχαν τα συνδικάτα στο εξωτερικό για λόγους ασφαλείας στη Γερμανία. Στις 19 Απρίλη η ηγεσία της Συνομοσπονδίας κάλεσε σε συμμετοχή στη ναζιστική πρωτομαγιά. Στις 22 Απρίλη ανακοινώθηκε ότι η ΓΣΕΓ αποχωρούσε από τη Διεθνή Συνδικαλιστική Ένωση¹⁵⁷. Έτσι τη Πρωτομαγιά του 1933 τα συνδικάτα της ΓΣΕΓ παρέλασαν υπό τη σβάστικα. Αυτό δε γλίτωσε ούτε τα συνδικάτα αυτά από την απαγόρευση, ούτε τον ηγέτη τους από την σύλληψη στις 2 Μάη του 1933.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο Θέντορ Λέιπαρτ αν και βασανίστηκε μέχρι λιποθυμίας τη μέρα της σύλληψής του προκειμένου να προδώσει το μέρος που κρύβονταν οι ηγέτες του Reichsbanner δεν τους κατέδωσε. Ο ίδιος αιτιολόγησε τη συμμετοχή των γερμανικών συνδικάτων στον ναζιστικό εορτασμό της πρωτομαγιάς σαν το μικρότερο κακό ουσιαστικά για τους εργαζόμενους, λέγοντας χονδρικά, ότι έτσι προστατεύτηκαν τα μέλη του συνδικάτου από τις προβλεπόμενες ποινές για όσους δε συμμετείχαν στους εορτασμούς. Θέση που μπορούμε να πούμε δε διαφοροποιούταν σε μεγάλο βαθμό από τη σοσιαλδημοκρατική τακτική ως εκείνη τη φάση. Γενικά την επόμενη περίοδο της ναζιστικής τρομοκρατίας παρά το προχωρημένο της ηλικίας του προσπάθησε να κρατήσει επαφή και με συνωμοτικούς κύκλους, δεν έδωσε συνέχεια δηλαδή σε αυτή του πρώτου μεγέθους προδοσία που περιγράψαμε πιο πάνω. Αυτό βέβαια δεν αναιρεί ότι είχε τη βασική ευθύνη που τα σοσιαλδημοκρατικά εργατικά συνδικάτα δε σήκωσαν κεφάλι απέναντι στο καθεστώς, ούτε συναίνεσαν ποτέ στο να αξιοποιήσουν το όπλο της γενικής απεργίας, παρά τις συνεχείς προτάσεις των Κομμουνιστών¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 26.

¹⁵⁷ Thierry Derbent, ο.π., σελ. 26.

¹⁵⁸ Ulla Plener(1997, Απρίλης). Theodor Leipart (1867-1947). Persönlichkeit – Handlungsmotive – Lebensbilanz, *Utopie Kreativ*, 78, σελ. 75-76.

Στις 10 Μάη του η ναζιστική κυβέρνηση κατάσχεσε τις καταθέσεις του ΣΚΓ και έκλεισε και τις τελευταίες εφημερίδες του. Εκτιμώντας ότι έχουν αξιοποιηθεί σχεδόν όλα τα νόμιμα μέσα που υπήρχαν στη χώρα η ΕΕ του κόμματος αποφάσισε να στείλει κάποια μέλη της στο εξωτερικό, ζήτημα για το οποίο αναπτύχθηκε διαπάλη και μέσα στα ίδια της τα μέλη¹⁵⁹.

Η ομάδα που έμεινε μέσα στη χώρα αποφάσισε οι βουλευτές του κόμματος, να προσέλθουν στην συζήτηση που διεξαγόταν εκείνες τις μέρες στο Ράιχσταγκ. Συζήτηση με θέμα την έγκριση της εξωτερικής πολιτικής του Τρίτου Ράιχ. Με την ελπίδα του κατευνασμού αλλά και της καλύτερης αντιμετώπισης των συντρόφων τους που ήταν ήδη έγκλειστοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι Σοσιαλδημοκράτες βουλευτές ψήφισαν υπέρ του «*Ψηφίσματος Ειρήνης*» το οποίο διατύπωσε ο ίδιος ο Χίτλερ, στις 17 Μάη του 1933. Αυτή η απόφαση προκάλεσε αντιδράσεις ιδιαίτερα στα στελέχη του εξωτερικού, με τα τελευταία να επικρατούν, υποστηρίζοντας ότι η δράση του κόμματος έπρεπε να τερματιστεί οριστικά μέσα στη Γερμανία και να περάσει ολοκληρωτικά στο εξωτερικό.

Αυτό εκφράστηκε και επίσημα στις 18/06/1933 όταν η Εκτελεστική Επιτροπή που βρισκόταν στη Πράγα επανέκδωσε το *Neuer Vorwärts* (*Νέο Εμπρός*) με το κάλεσμα «*Σπάστε τις Αλυσίδες*¹⁶⁰». Ανέφερε χαρακτηριστικά: «*Είναι δική μας δουλειά να πούμε στον κόσμο την αλήθεια και για αυτή την αλήθεια να ανοίξουμε τον δρόμο στη Γερμανία. Οι νικημένοι του σήμερα θα είναι οι νικητές του αύριο!*¹⁶¹». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άμεση απαγόρευση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας και ένα νέο όργιο κυνηγητού, συλλήψεων και δολοφονιών¹⁶². Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα έπαψε να υπάρχει εντελώς με την οργανωτική του μορφή στην Γερμανία από τον Ιούνιο και μετά¹⁶³.

Από το σύνολο των στελεχών που αναφέραμε παραπάνω, πάνω από 6.000 στελέχη του ΣΚΓ αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην εξορία¹⁶⁴. Η εξόριστη ηγεσία του ΣΚΓ παρέμεινε στο εξωτερικό μέχρι το 1945 (στη Πράγα 1933 – 1937, στο Παρίσι 1937 –

¹⁵⁹ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 155.

¹⁶⁰ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 156.

¹⁶¹ <https://www.vorwaerts.de/artikel/vorwaerts-redaktion-nazis-prag-floh>

¹⁶² Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 156.

¹⁶³ Susan Ottaway, ο.π., σελ. 58.

¹⁶⁴ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 134.

1940, στο Λονδίνο 1940 – 1945)¹⁶⁵. Ο ίδιος ο Όττο Γουέλς μετακινήθηκε στην Τσεχοσλοβακία και βοήθησε ενεργά στην αναδιοργάνωση του ΣΚΓ στην εξορία. Τα ίδια τα «κομμάτια» του ΣΚΓ που βρέθηκαν στην εξορία, γρήγορα συγκρότησαν ομάδες οι οποίες εξέδιδαν παράνομες εφημερίδες (η παράνομη σοσιαλδημοκρατική εφημερίδα το όργανο του κόμματος είχε μέση διακίνηση περίπου 250.000 φύλλα¹⁶⁶) και φυλλάδια, τα οποία διοχέτευαν στη Γερμανία. Μέσα από δεκαέξι καθορισμένα σημεία στα σύνορα της Γερμανίας τα μέλη του ΣΚΓ κατάφερναν να βγάζουν αναφορές από το εσωτερικό της Γερμανίας και να ενημερώνουν τον υπόλοιπο κόσμο για το τι πραγματικά γινόταν εκεί¹⁶⁷. Τα συνοριακά αυτά σημεία έπαιζαν πολλούς ρόλους ταυτόχρονα. Δηλαδή πέρα από τον ρόλο που είχαν στη συλλογή πληροφοριών, παρείχαν ουσιαστικά υπηρεσίες πρόνοιας και ξεκούρασης στους συμμετέχοντες στις παράνομες οργανώσεις. Η Εκτελεστική Επιτροπή, ουσιαστικά μέσα από αυτά τα σημεία καθοδηγούσε όλες αυτές τις παράνομες οργανώσεις, ενώ οργάνωνε και μορφωτική δουλειά, αφού πολλά στελέχη των οργανώσεων αυτών καλούνταν και σε εβδομαδιαία μαθήματα που πραγματοποιούνταν ανά περιόδους¹⁶⁸. Σημαντική προσφορά στην ανταλλαγή πληροφοριών με τον έξω κόσμο έπαιξαν επίσης τα πρώην σοσιαλιστικά συνδικάτα και κάποιοι κλάδοι, όπως οι εργάτες στους σιδηρόδρομους, ναυτικοί κ.α.¹⁶⁹. Για παράδειγμα, ο Βίλλυ Μπραντ αναφέρει ότι οι σοσιαλιστές της Στοκχόλμης ερχόταν σε επαφή με τη Γερμανία μέσω ψαράδων από τη Βρέμη¹⁷⁰.

α) Αντιστασιακές ομάδες προσκείμενες στο ΣΚΓ

Οι αντιστασιακές οργανώσεις το εσωτερικό της Γερμανίας, μπορεί να μην είχαν δημιουργηθεί επισήμως από το ίδιο το ΣΚΓ, αλλά κυρίως από νεολαίους πολλές φορές απογοητευμένους από την ηγεσία του¹⁷¹. Ωστόσο το ΣΚΓ ουσιαστικά συνέβαλε στην στήριξη της δράσης των οργανώσεων αυτών μέσα από τα συνοριακά σημεία, οικονομική στήριξη, τύπωμα φυλλαδίων και εφημερίδων στο εξωτερικό κλπ. Αν και πολλοί από τους παράνομους σοσιαλδημοκράτες συνέχιζαν να αποφεύγουν τις

¹⁶⁵ Frank McDonough, ο.π., σελ.3

¹⁶⁶ Donny Gluckstein, ο.π.,σελ. 130

¹⁶⁷ Susan Ottaway, ο.π., σελ.59

¹⁶⁸ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ.162

¹⁶⁹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ.134

¹⁷⁰ Willy Brandt, *The German Resistance Movement 1933 – 1945* στο David Clay Large (επιμ.), *Contending with Hitler. Varieties of German Resistance in the Third Reich*, Κέιμπριτζ: Cambridge University Press, 1995, σελ. 13

¹⁷¹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ.134

επαφές με την ηγεσία τους¹⁷². Αν θεωρήσουμε ότι μια ομάδα αποτελείται από δύο μέλη και πάνω, σύμφωνα με τις στατιστικές της αστυνομίας υπήρχαν πάνω από 1.000 τέτοιες ομάδες κομμουνιστικές και σοσιαλδημοκρατικές¹⁷³.

Πριν αναφερθούμε αναλυτικότερα στις πιο σημαντικές σοσιαλδημοκρατικές ομάδες από αυτές, σημειώνεται ότι ένα πάρα πολύ μικρό ποσοστό των κομματικών μελών συμμετείχε ενεργά στις αντιστασιακές ομάδες, για παράδειγμα στο Ανόβερο και στη Λειψία, μόλις στο 3 με 4% ¹⁷⁴. Επίσης το γεγονός ότι η Γκεστάπο δυσκολευόταν αρχικά στην ανακάλυψη των παράνομων αντιστασιακών δικτύων των σοσιαλδημοκρατών βοήθησε στο να μην κατασταλεί άμεσα το κίνημα τους. Αυτό οφειλόταν και στην αυτοτέλεια και την διαφορετικότητάς τους ανά περιοχή, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα η ανακάλυψη ενός μηχανισμού δεν οδηγούσε απευθείας σε επόμενα στοιχεία, αφού σε κάθε περιοχή τα δίκτυα είχαν τις δικές τους ιδιομορφίες, δεν ακολουθούσαν οι τυποποιήσεις και τις κανονικότητες των κομμουνιστικών οργανώσεων. Σε αυτά είναι ανάγκη να προσθέσουμε το γεγονός ότι η πρωσική αστυνομία δεν άνοιξε ούτε ένα φάκελο για σοσιαλδημοκράτη παρά μόνο το καλοκαίρι του 1932¹⁷⁵. Τέλος, η δράση αυτή των ομάδων οριοθετείται μέχρι το 1938, οπότε και ΣΚΓ εγκατέλειψε αυτού του τύπου ενεργητικής αντίστασης.¹⁷⁶

Τα πιο σημαντικά αντιστασιακά δίκτυα ήταν, το *Νέο Ξεκίνημα (Neue Beginnen)*, η *Κόκκινη Ομάδα Κρούσης (Roter Strosstrup)*, το *Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Γερμανίας (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands)*, η *Διεθνής Σοσιαλιστική Μαχητική Ομοσπονδία (Internationaler Sozialistischer Kampfbund)*.

Νέο Ξεκίνημα (Neu Beginnen)

Πριν την άνοδο των Ναζί στην εξουσία ο Βάλτερ Λούβενχαϊμ (Walter Lowenheim) ίδρυσε το 1929¹⁷⁷ τη Μαρξιστική Λενινιστική Οργάνωση, ελπίζοντας να επηρεάσει και να ανανεώσει τον Μαρξισμό – Λενινισμό στη χώρα του. Αυτή η οργάνωση ήταν

¹⁷² Klemens Von Klemperer, ο.π., σελ. 61.

¹⁷³ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ. 53.

¹⁷⁴ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 134.

¹⁷⁵ William Allen Sheridan, ο.π., σελ. 194.

¹⁷⁶ Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 164.

¹⁷⁷ Michael Thomsett, *The German Opposition to Hitler. The Resistance, the Underground, and Assassination Plots, 1938 – 1945*, χ.τ.: Crux Publishing, 2017, E-book όπως αποκτήθηκε από PlayStore, σελ. 63.

προετοιμασμένη για το πέρασμα στην παράνομη δράση πριν το 1933¹⁷⁸. Είναι χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της προετοιμασίας, ότι μετά τον Εμπρησμό του Ράιχσταγκ, ένα αρκετά μεγάλος αριθμός παράνομων γραφείων τους συνέχιζε να λειτουργεί απερίσπαστος στο Βερολίνο. Πολλά μέλη της ζούσαν στο Βερολίνο αλλά το δίκτυο της απλωνόταν σε διάφορες πόλεις της Γερμανίας¹⁷⁹. Οργανωνόταν στις γειτονιές σε πυρήνες υπό τον έλεγχο μιας κεντρικής ηγεσίας¹⁸⁰ Εστίασε τη δράση του κυρίως στη συλλογή πληροφοριών, στην εκπαίδευση των εργατών και τη συνωμοτική δουλειά στα εργοστάσια¹⁸¹. Προσπαθούσε μέσα από την ιδιωτική – μυστική συζήτηση να προωθήσει τις θέσεις του¹⁸², οι οποίες προωθούσαν την ενότητα μεταξύ των δυνάμεων της «αριστεράς» στο πλαίσιο της αστικής – δημοκρατίας. Εισηγήγε παράνομα φυλλάδια, όπως για παράδειγμα το φυλλάδιο που γράφτηκε από τον ίδιο τον ιδρυτή του και εκδόθηκε από την εξόριστη ΕΕ του ΣΚΓ με τον τίτλο *Νέο Ξεκίνημα*, γραμμένο υπό το ψευδώνυμο Μάιλς (Miles). Το οποίο ανατυπώθηκε και ξαναμοιράστηκε και με άλλες μορφές προκειμένου να μην γίνεται αντιληπτό, όπως για παράδειγμα τα πέντε χιλιάδες φυλλάδια με τον τίτλο «*Σοπενχάουερ – Για τη θρησκεία*», που πέρασαν τότε παράνομα στη Γερμανία¹⁸³. Η οργάνωση αυτή έστησε τη δικιά της εξωτερική γραμματεία το 1933 στη Πράγα, υπό τον γιατρό Καρλ Φρανκ.

Οι παράνομες δραστηριότητες στο εσωτερικό διεξαγόταν από ομάδες τριών ή τεσσάρων ατόμων, κάθε μια από τις οποίες καθοδηγούταν από ένα εκπρόσωπο της κεντρικής ηγεσίας, με την οποία μόνο αυτός διατηρούσε επαφή. Οι ομάδες συζητούσαν γενικά πολιτικά ζητήματα, επίσης ανέλυαν τα σοβαρά γεγονότα που λαμβάναν τον καιρό εκείνο. Αυτές οι ομάδες έφτιαχναν αναφορές που αφορούσαν τη δραστηριότητα στη βιομηχανία, τη δράση του Εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος και παρακείμενων οργανώσεών του. Βάσει αυτών των αναφορών που στέλνονταν στο εξωτερικό συντάσσονταν εκθέσεις για την εσωτερική κατάσταση στη Γερμανία.

Έντονο προβληματισμό προκάλεσε ωστόσο μετά από το πρώτο χρονικό διάστημα, πλευρές και προβλήματα που προκαλούσε η απολύτως συνωμοτική – παράνομη δουλειά. Από τη μια πλευρά δηλαδή, η Γκεστάπο δεν είχε καταφέρει να εισχωρήσει

¹⁷⁸ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ.53

¹⁷⁹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ.135

¹⁸⁰ Michael Thomsett, ο.π., σελ.62 -63

¹⁸¹ Peter Hoffman, *The History of German Resistance, 1933 – 1945*, ο.π., σελ.21

¹⁸² Frank McDonough, ο.π., σελ.4

¹⁸³ Peter Hoffman, *The History of German Resistance, 1933 – 1945*, ο.π., σελ.21

στην οργάνωση με κάποιο πληροφοριοδότη, μέχρι το 1935 τουλάχιστον, παρόλο που είχε εκδώσει ακόμα και ψεύτικη έκδοση του Νέου Ξεκινήματος. Από την άλλη οι περίπλοκες οργανωτικές διαδικασίες και κώδικες, αν και ήταν αυτές που τους είχαν σώσει από τη σύλληψη σε σχέση με άλλες οργανώσεις, πολλοί εκτιμούσαν, ότι αυτές οι ίδιες είχαν περιορίσει τη δυναμική και την απήχηση της οργάνωσης. Δηλαδή, ότι δεν είχαν καταφέρει να επιδράσουν και να επηρεάσουν άλλους αντιστασιακούς κύκλους. Το ότι δε προχωρούσαν και σε φανερές ενέργειες επίσης, δε βοηθούσε προς την παραπάνω κατεύθυνση. Όλα αυτά οδήγησαν τότε πολλούς να προβληματίζονται έντονα για το κατά πόσο είχε νόημα η συνέχιση της παράνομης δράσης. Ένα παραπάνω χτύπημα ήρθε στα τέλη του 1934, όταν η Εκτελεστική Επιτροπή του ΣΚΓ στη Πράγα, αποφάσισε να παύσει τη βοήθειά της το Νέο Ξεκίνημα. Αυτό διότι ο Καρλ Φρανκ, προσπάθησε να διαμορφώσει μια ξεχωριστή ομάδα μέσα στο ΣΚΓ, η οποία θα αποτελούνταν από μέλη που διαφωνούσαν με την ηγεσία του ΣΚΓ¹⁸⁴.

Η ομάδα αυτή δέχθηκε ισχυρό πλήγμα αφού πολλά μέλη στις συνελήφθησαν το 1935 και το 1936, ενώ μέχρι το 1938 το δίκτυο της είχε καταστραφεί σε ένα πάρα πολύ μεγάλο βαθμό¹⁸⁵.

Κόκκινη Ομάδα Κρούσης (Roter Strosstrup)

Πρόκειται για άλλη μια ομάδα στην αριστερή πτέρυγα του ΣΚΓ. Το ίδιο το όνομα φανερώνει τη προσπάθειά του να διαχωριστεί από το υπόλοιπο κόμμα. Αποτελούνταν κυρίως από φοιτητές της περιοχής του Βερολίνου και μέχρι το τέλος του 1933 η ομάδα είχε περίπου 3.000 μέλη. Ήταν οργανωμένη σε ομάδες των πέντε (*Fünfer – Gruppen*) για λόγους περιφρούρησης. Αυτός ο τρόπος οργάνωσης, ξεκίνησε ήδη από το φθινόπωρο του 1932, αυτές οι φοιτητικές οργανώσεις χωρίς να έχει γνώση το κόμμα τους, προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα σύστημα βασισμένο σε ομάδες των πέντε, προκειμένου να είναι έτοιμοι σε περίπτωση καταστάσεων παρανομίας. Οι ηγέτες της ομάδας αυτής αυτοαποκαλούνταν Κόκκινο Προσωπικό (Red Staff), ήταν ο Ρούντολφ Κούστερμπίστερ (Rudolf Kustermeier), Καρλ Τσιν (Karl Zinn), Χάινζ Σπλιεντ (Heinz Spliedt), Καρλ Καρλ Κούνιχ (Karl König), Στριτς (Striz) και Σβαρτς (Schwarz). Αυτές οι ομάδες εξέδιδαν μια εφημερίδα που λεγόταν *Κόκκινη Ομάδα Κρούσης (Der Roter Strosstrup)*. Η εφημερίδα τυπωνόταν σε μια σειρά ιδιωτικών

¹⁸⁴ Hans – Joachim Reichardt, ο.π., σελ.184 - 185

¹⁸⁵ Frank McDonough, ο.π., σελ.4

χώρων (σπιτιών) τη πρώτη περίοδο και ύστερα στο γραφείο ενός εμπορικού αντιπρόσωπου με ευθύνη του Χάινζ Σπλιντ και του Καρλ Κούνιχ στο κτίριο του χρηματιστηρίου, ένα μέρος ιδιαίτερα κατάλληλο για συναντήσεις και ως κέντρο διανομής, καθώς το σημείο όπου βρίσκονταν και η κοινωνική κατάσταση των ανθρώπων που σύχναζαν εκεί, το καθιστούσαν υπεράνω κάθε υποψίας. Σε άλλες στιγμές το φύλλο παραγόταν σε ένα μηχανοκίνητο σκάφος στη Βάντζε (Wannsee). Εξέδιδαν επίσης φυλλάδια τα οποία έφθαναν έως και 28 σελίδες το καθένα. Αυτά εκδίδονταν κάθε δέκα μέρες και έφθασαν να διακινούνται έως και σε 3.000 αντίτυπα. Τα χρήματα για την έκδοση της εφημερίδας και των φυλλαδίων προέρχονταν από προσωπικές εισφορές των μελών της ομάδας και επίσης από χορηγίες της εκπατρισμένης Εκτελεστικής Επιτροπής του κόμματος στη Πράγα σε συνέχεια της επαφής που δημιουργήθηκε το καλοκαίρι του 1933. Οι ηγέτες της Ομάδας ωστόσο συνέχισαν να παραμένουν ανεξάρτητοι από την Εκτελεστική Επιτροπή ακόμα και μετά την αποκατάσταση της επαφής. Διακήρυτταν ότι ο Χίτλερ θα ανατραπεί από την επαναστατική δράση των Γερμανών εργατών. Το Νοέμβρη του 1933 συνελήφθη από τη Γκεστάπο ο ηγέτης της οργάνωσης Ρούντολφ Κούστερμαϊερ. Οι υπόλοιποι από την ηγετική ομάδα συνελήφθησαν και στάλθηκαν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης τον Δεκέμβρη του 1933¹⁸⁶.

Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Γερμανίας (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands)

Το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Γερμανίας ιδρύθηκε το 1931, από Βουλευτές του ΣΚΓ που αποχώρησαν από το Ράιχσταγκ, όταν ο Καγκελάριος Χάινριχ Μπρουνίνγκ εισήγαγε ως τρόπο διακυβέρνησής του τα έκτακτα διατάγματα, χωρίς να υπολογίζει τις κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες. Η ηγεσία που εξέλεξε το ιδρυτικό του συνέδριο αποτελούσαν από τους πρώην σοσιαλδημοκράτες βουλευτές και πρώην μέλη του ΣΚΓ, Κουρτ Ρόζενφελς (Kurt Rosenfels), Μαξ Σέιντεβιτς (Max Seydewitz) και ο Χάινριχ Στρούμπελ (Heinrich Ströbel)¹⁸⁷. Το ΣΕΚΓ ήταν με τη γραμμή του ενιαίου μετώπου για την αντιμετώπιση του Χίτλερ. Συνεργάστηκε με όλα τα αριστερά κόμματα πέρα από το ΚΚΓ το οποίο θεωρούσε προσκολλημένο στη «σταλινική γραμμή», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η συνεργασία μαζί του δε λάμβανε

¹⁸⁶ Frank McDonough, ο.π., σελ.4 και Michael Thomsett, ο.π., σελ.63 και Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ.159 - 160

¹⁸⁷ Jürgen Nautz, Socialist Workers' Party of Germany (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands), στο Immanuel Ness(επίμ.), *The International Encyclopedia of Revolution and Protest. 1500 to Present*, τ.1, Blackwell Publishing Ltd, 2009. σελ.3067

χώρα στους χώρους δουλειάς, μεταξύ των εργαζομένων, πολλές φορές και χωρίς να το ξέρουν οι ηγεσίες των κόμματος, στη κοινή τους πάλη κατά του ναζισμού¹⁸⁸ Όταν ο Χίτλερ ήρθε στην εξουσία το νέο αυτό σοσιαλιστικό κόμμα είχε 17.000 μέλη. Υπολογίζεται ότι περίπου ότι 5000 συμμετείχαν στις αντιστασιακές δραστηριότητες, ανάμεσά τους και ο Βίλλυ Μπραντ ο μελλοντικός ηγέτης του SPD και καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ο Όττο Μπρένερ που αργότερα έγινε στέλεχος του συνδικαλιστικού κινήματος. Σημαντικές βάσεις του ΣΕΚΓ ήταν το Βερολίνο, η Δρέσδη, το Μπρέσλαου (Breslau), το Μάνχαϊμ και το Ανόβερο¹⁸⁹. Στις 11 με 12 Μάρτη του 1933, διεξήχθη το παράνομο συνέδριο του κόμματος στη Δρέσδη. Εκεί αποφασίστηκε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο επιτελείων στο εξωτερικό, σε πόλεις όπως το Παρίσι και το Όσλο, στις οποίες θα στέλνονταν αυτοί που κινδύνευαν περισσότερο μέσα στη Γερμανία λόγω της προηγούμενης μεγάλης πολιτικής εκθεσής τους, άρα ήταν πιο γνωστοί στις αρχές¹⁹⁰. Το πρώτο αρχηγείο εξωτερικού του ΣΕΚΓ εγκαταστάθηκε στο Παρίσι το 1933. Το Όσλο από την άλλη είχε επιλεγεί και λόγω του ιδεολογικά συγγενικού Νορβηγικού Εργατικού Κόμματος, το οποίο ήδη από τον Μάρτη του 1933 διεξήγαγε εράνους για τους κρατούμενους μέλη του ΣΕΚΓ¹⁹¹. Μέχρι το 1937 οι περισσότεροι από τους μαχητές της αντίστασης που δρούσαν μέσα στο Ράιχ συνελήφθησαν από τη Γκεστάπο και πολύ λίγες ομάδες επιβίωσαν μέχρι το 1939¹⁹². Μετά τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου, τα περισσότερα μέλη του κόμματος αυτού έγιναν μέλη του ΣΚΓ στη Δυτική Γερμανία, ενώ κάποια έγιναν και μέλη του Σοσιαλιστικού Ενωτικού Κόμματος στην Ανατολική Γερμανία¹⁹³.

Διεθνής Σοσιαλιστική Μαχητική Ομοσπονδία (Internationaler Sozialistischer Kampfbund)

Αυτή η Ομοσπονδία συνδύαζε διάφορες αριστερές παραδόσεις και φιλοσοφικές ιδέες. Ιδρύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1920 και είχε ως έδρα της το Γκέτιγκεν στη κεντρική Γερμανία. Στο ξεκίνημα της ναζιστικής δικτατορίας αυτοδιαλύθηκε αναμένοντας γενικευμένες διώξεις και αναδημιουργήθηκε σε νέες βάσεις, σε έξι

¹⁸⁸ Allan Merson, ο.π., σελ. 191.

¹⁸⁹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 135.

¹⁹⁰ Barbara Marshall, *Willy Brandt: A Political Biography*, Μπεϊσινγκστούουκ: Macmillan, 1997, σελ. 11.

¹⁹¹ Barbara Marshall, ο.π., σελ. 12.

¹⁹² Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 135.

¹⁹³ Jürgen Nautz, ο.π., σελ. 306-7.

τοπικές οργανώσεις (στο Βερολίνο, στο Αμβούργο, στο Ανόβερο, στη Κολωνία, στη Φρανκφούρτη και το Μόναχο¹⁹⁴), αν και αριθμούσε μερικές εκατοντάδες μέλη. Ως χώρους συναντήσεων αυτοί χρησιμοποιούσαν κυρίως φούρνους και εστιατόρια για χορτοφάγους.¹⁹⁵

Η ελιτίστικη αυτή σοσιαλιστική ομάδα μπορούμε να πούμε ότι προχώρησε στις πιο θεαματικές ίσως πρακτικές και μορφές αντίστασης, όπως για παράδειγμα το σαμποτάζ των εγκαινίων των αυτοκινητοδρόμων του Ράιχ το 1935, γράφοντας συνθήματα εναντίον του Χίτλερ σε γέφυρες και στις πλευρές δρόμων. Το σαμποτάζ αυτό ανάγκασε του προπαγανδιστές του καθεστώτος, να καθυστερήσουν τη ταινία που είχαν ετοιμάσει για τα εγκαίνια ώστε να αφαιρέσουν συνθήματα όπως: «*Χίτλερ = πόλεμος*» από τα πλάνα.¹⁹⁶ Κατά τη διάρκεια της νύχτας μέλη της οργάνωσης αυτής, σε πολυσύχναστα μέρη έγγραφαν συνθήματα στα πεζοδρόμια χρησιμοποιώντας ειδικά χημικά, τα οποία έκαναν τα γράμματα να φαίνονται μόνο στο φως της μέρας¹⁹⁷, ενώ εξέδιδε και εφημερίδα μέχρι το 1937¹⁹⁸. Το 1933 ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης της οργάνωσης Βίλλυ Άισλερ (Willi Eichler) ίδρυσε γραμματεία εξωτερικού στο Παρίσι, την οποία το 1938 μετέφερε στο Λονδίνο¹⁹⁹. Η Ομοσπονδία κατάφερε να διατηρήσει τη παράνομη δράση και οργάνωσή της μέχρι το 1938²⁰⁰. Μετά τον πόλεμο αρκετά μέλη της *Διεθνούς Σοσιαλιστικής Μαχητικής Ομοσπονδίας* ανέλαβαν σημαντικούς ρόλους στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας (πχ Βίλλυ Άισλερ, Φριτζ Έμπερχαρντ, Έρνα Μπλένκε²⁰¹).

β) Η παθητική αντίσταση

Η εκτεταμένη καταστολή και ο βαρύς φόρος αίματος που πλήρωναν όλοι όσοι συμμετείχαν στους αντιστασιακούς κύκλους, παράλληλα με τη διάψευση των προβλέψεων του ΣΚΓ, ότι δηλαδή η περίοδος Χίτλερ θα διαρκούσε λίγο, οδήγησε μέχρι το 1938 τα στελέχη του ΣΚΓ και των υπόλοιπων σοσιαλιστικών οργανώσεων στα παρακάτω συμπεράσματα: ότι ο Χίτλερ αν και δεν είχε τη λαϊκή αποδοχή δε θα

¹⁹⁴ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 135.

¹⁹⁵ John M. Cox, Germany, socialism and nationalism, στο Immanuel Ness(επίμ.), *The International Encyclopedia of Revolution and Protest. 1500 to Present*, τ.1, Blackwell Publishing Ltd, 2009. σελ. 1379.

¹⁹⁶ Jochen Dahm, Michael Reschke, ο.π., σελ. 72.

¹⁹⁷ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 135.

¹⁹⁸ John M. Cox, ο.π., σελ. 1379.

¹⁹⁹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 135.

²⁰⁰ Jochen Dahm, Michael Reschke, ο.π., σελ. 72.

²⁰¹ Detlef Schmiechen-Ackermann, ο.π., σελ. 136.

μπορούσε να ανατραπεί παρά μόνο από μικρές παράνομες συνωμοτικές ομάδες. Δεύτερον, ότι ο κρατικός μηχανισμός που είχε δημιουργήσει ήταν αρκετά ισχυρός ώστε να επιβιώσει οποιοσδήποτε αντιστασιακός κύκλος. Τρίτον, ότι η ανατροπή του θα μπορούσε να έρθει μόνο μέσα από τους κύκλους του στρατού, μόνο μέσα από ένα πραξικόπημα. Για αυτό σκοπό θεωρούσαν ότι έπρεπε να φτιαχτεί μια μυστική οργάνωση που με τη δύναμη της πειθούς θα προσπαθούσε να έρθει σε επαφή με κύκλους της αντιπολίτευσης μέσα στη Βέρμαχτ αλλά και άλλους ανθρώπους της μεσαίας τάξης, ώστε να προετοιμάζονται και για το πραξικόπημα αλλά και για την επόμενη μέρα. Όλη αυτή προσπάθεια κατέληξε και εξελίχθηκε στο πραξικόπημα της 20^{ης} Ιουλίου του 1944²⁰².

Ωστόσο αυτό δε σημαίνει ότι η κατεύθυνση ήταν προς μια πλήρη αδράνεια. Η κατεύθυνση ήταν προς μια άλλη μορφή αντίστασης, η οποία δε θα διακινδύνευε μέλη και στελέχη, για «παθητική αντίσταση». Μια μορφή η οποία κατά βάση δεν σκόπευε να συμβάλει στην άμεση και δραστική προσπάθεια για ανατροπή του Χίτλερ, αλλά που σχεδίαζε και έβλεπε στη επόμενη μέρα, στο όνομα του πολιτικού ρεαλισμού και της υπευθυνότητας.²⁰³ Δηλαδή πέρα από τις παράνομες οργανωμένες μορφές αντίστασης για τους λόγους που αναφέρθηκαν, περνάμε στα χαλαρά δίκτυα εμπιστών και φίλων, που είχαν την αποστολή θέσουν την εργατική τάξη σε λήθαργο μέχρι τη κατάλληλη στιγμή, την επόμενη μέρα.²⁰⁴

Προς αυτήν την κατεύθυνση αξιοποιήθηκαν ενώσεις και σύλλογοι διαφόρων μορφών, όπως χορωδίες, ενώσεις ιδιοκτητών κήπων, ομάδες μπόουλιγκ. Τέτοιες ομάδες χρησίμευαν στην ανταλλαγή πληροφοριών, την προσφορά έμπρακτης αλληλεγγύης και τη βοήθεια στους κρατούμενους και τις οικογένειές τους. Παράνομες συναντήσεις επίσης καμουφλάρονταν με τη μορφή οικογενειακών συνάξεων. Οι ίδιες οι κηδείες έπαιζαν πολλές φορές τον ρόλο παράνομων εκδηλώσεων.²⁰⁵ Τα προσκυνήματα με αφορμή τοπικά εκκλησιαστικά πανηγύρια έπαιζαν παρόμοιο ρόλο επίσης.

²⁰² Hans – Joachim Reichhardt, ο.π., σελ. 164.

²⁰³ Martin Broszat, A Social and Historical Typology of the Germany Opposition to Hitler στο David Clay Large, ο.π., σελ. 28.

²⁰⁴ Detlev J. Peukert, Working – Class Resistance: Problems and Opinions, στο David Clay Large, ο.π., σελ. 42.

²⁰⁵ Willy Brandt, ο.π., σελ. 13.

Η προσπάθεια για τη δημιουργία μιας μορφής αντιναζιστικής υποκουλτούρας, ενός πολιτιστικού προτύπου δηλαδή που θα αντιπαρατίθεται στο ναζιστικό, είναι επίσης άξια αναφοράς. Αυτό βρήκε έκφραση και στα διάφορα πνευματικά και πολιτιστικά κέντρα, δηλαδή πολλοί δάσκαλοι, πανεπιστημιακοί, επιστήμονες, λογοτέχνες, θεατρική συγγραφείς, προσπάθησαν να διατηρήσουν και να υπερασπιστούν, ο καθένας από τη σκοπιά του και με τα όπλα του, αξίες και παραδόσεις κυρίως της προηγούμενης περιόδου.²⁰⁶ Σημειώνεται εντούτοις ότι περίπου 2.000 καλλιτέχνες όλων των τεχνών, οι περισσότεροι με διεθνή εμβέλεια και φήμη, εγκατέλειψαν τη χώρα το 1933.²⁰⁷

Άλλες μορφές που πήρε αυτή η παθητική αντίσταση ήταν και κάποιες συμπεριφορές που θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως αντικαθεστωτικές. Τέτοια συμπεριφορά για παράδειγμα ήταν η άρνηση του ναζιστικού χαιρετισμού (από τον Ιούλη του 1933 η άρνηση του «γερμανικού» χαιρετισμού «Χάιλ Χίτλερ» θεωρούταν ως μια χειρονομία έκφρασης διαφωνίας)²⁰⁸, η άρνηση να συνεισφέρει κανείς οικονομικά στο ναζιστικό κόμμα, η άρνηση να κρεμάσει τη ναζιστική σημαία ή η πιο επικίνδυνη ακόμα της προφοράς βοήθειας σε Εβραίους.²⁰⁹

Η αποσάθρωση και το χτύπημα του εσωτερικού δικτύου του ΣΚΓ και των παρακείμενων παράνομων οργανώσεων του σε καμία περίπτωση δε σήμαινε ότι είχε χάσει τα ερείσματά του στον λαό και την εργατική τάξη της Γερμανίας.²¹⁰ Άλλωστε μιλάμε για ένα κόμμα του οποίου οι ρίζες έφθαναν στο 1863, για ένα κόμμα που ουσιαστικά η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών της Γερμανία ήταν συνεκτικό κομμάτι του, που για ιστορικούς και πολλούς λόγους είχε σημαδέψει τον λαό και την εργατική τάξη της Γερμανίας. Αυτό φάνηκε έτσι και αλλιώς και στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια από τη λαϊκή υποστήριξη που απολάμβανε.. Ένα ακόμα στοιχείο βέβαια που δε μπορεί αντικειμενικά να παραληφθεί, είναι το γεγονός ότι το ΣΚΓ, αποτελούσε πάντα μια εναλλακτική λύση του γερμανικού κεφαλαίου ή τουλάχιστον σε ποικίλες ιστορικές περιόδους, ενός κομματιού του τουλάχιστον. Άρα δηλαδή, δεν μπορούσε να εξαλειφθεί και η κοινωνική - υλική βάση αυτού του κόμματος σαν κόμμα της γερμανικής αστικής τάξης. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η δραστηριότητα των στελεχών

²⁰⁶ Martin Broszat, ο.π., σελ. 30.

²⁰⁷ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 16.

²⁰⁸ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 45.

²⁰⁹ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ. 55.

²¹⁰ William Allen Sheridan, ο.π., σελ. 192.

του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος με τα σχέδια που ετοιμάζαν και έφτιαχναν αυτά για τη μεταπολεμική ανασυγκρότηση της καπιταλιστικής Γερμανίας, με τους διαύλους που είχαν ανοίξει ήδη από νωρίς με τις ΗΠΑ (πχ Βίλλυ Μπραντ²¹¹), συνολικά η συζήτηση που άνοιγα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1930 για «την επόμενη μέρα».

Το ερώτημα που θα έθετε ο οποιοσδήποτε σε αυτό το κεφάλαιο είναι για πιο λόγο η σοσιαλδημοκρατία δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει την άνοδο του ναζισμού. Η κλασική απάντηση που δίνει η βιβλιογραφία σε αυτό είναι ότι δεν κατάφερε να συσπειρώσει την αριστερά και τα άλλα κόμματα γύρω της προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κοινό μέτωπο. Η άλλη συνηθισμένη εξήγηση είναι ότι η καταπίεση ήταν τόσο σκληρή και οξυμμένη όσο ποτέ άλλοτε στην ιστορία. Η άλλη είναι ότι ο Γκέμπελς και η προπαγάνδα του έκαναν τόση καλή δουλειά που έπεισαν τη πλειοψηφία του λαού για το ναζιστικό εγχείρημα, κάτι για το οποίο η έρευνα έχει πλέον αποδείξει ότι δεν ισχύει²¹². Το ερώτημα που θέτει ο γράφωντας είναι, θα μπορούσε ποτέ στην πραγματικότητα να την αντιμετωπίσει;

Ξεκινώντας από τη μεθοδολογική ανάλυση του ναζιστικού φαινομένου με βάση αυτά που έχουν αναφερθεί πιο πάνω. Η σοσιαλδημοκρατία κατά βάση αντιμετώπιζε τον ναζισμό, σαν ένα προεκλογικό αντίπαλο, σαν μια «εκτροπή», «στρέβλωση» της αστικής δημοκρατίας, σαν μια προσπάθεια ενός τμήματος αντιδραστικών καπιταλιστών, σε συμμαχία με κάποια φεουδαρχικά στοιχεία του παρελθόντος²¹³ να σταματήσουν ή και ακόμα να «..πάνε πίσω το τροχό της ιστορίας..», όπως έλεγε ο Οττο Γουέλς στην ομιλία του για τον Εξουσιοδοτικό Νόμο στις 23 Μάρτη του 1933. Ως εξέλιξη της ιστορίας η σοσιαλδημοκρατία έβλεπε τους αστικούς εκσυγχρονισμούς, την ατέρμονη εξισορρόπηση των συμφερόντων των εργατών και των καπιταλιστών από το κράτος, με άλλα λόγια τον δημοκρατικό σοσιαλισμό όπως αναφέρθηκε πιο πάνω. Δηλαδή στην ουσία ασκούσε κριτική στο περίβλημα και όχι στην ουσία του ναζισμού. Στα ζητήματα ρατσιστικών θεωριών, του αντισημιτισμού, των Αρίων προγόνων, περί μυστικής σβάστικας, θεικών αποστολών και όλα τα αντιεπιστημονικά που πρότασε ο ναζισμός²¹⁴ και όχι στην ουσία του, τη ταξική του φύση, δε μπορούσε είτε δεν ήθελε να ερμηνεύσει και να δει σωστά τη διαλεκτική

²¹¹ Barbara Marshall, ο.π., σελ. 19-21.

²¹² Lewis Edinger J, ο.π., σελ. 336.

²¹³ William Allen Sheridan, ο.π., σελ. 192.

²¹⁴ Ρατζάνι Πάλμε Ντατ, ο.π., σελ. 102.

σχέση οικονομίας και πολιτικής. Πίστευε δηλαδή ότι μπορούμε να νικήσει το φαινόμενο αυτό μέσα από τον ίδιο το θεσμό που τον δημιούργησε, μέσα στο ίδιο κοινωνικό σύστημα που δημιούργησε όλες τις προϋποθέσεις για να βρουν πάτημα οι θεωρίες και η ιδεολογία του. Μέσα από κοινοβουλευτικές διαδικασίες και εκλογές. Δηλαδή αν μπορούσαμε να σχηματοποιήσουμε τη θεωρητική προσέγγιση της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας την εποχή εκείνη, δεχόμενοι σαν προαπαιτούμενο ότι διακηρυκτικά τουλάχιστον ο απώτερος σκοπός της ήταν ο σοσιαλισμός μέσα από κοινοβουλευτικές μεταρρυθμίσεις. Θα ήταν σε μια πολύ εκχυδαϊσμένη σχηματοποίηση «..πρώτα φασισμός, μετά επανάσταση²¹⁵».

Η θεωρητική ερμηνεία που έδινε λοιπόν η σοσιαλδημοκρατία στον φασισμό από τη μια και στην κοινοβουλευτική δημοκρατία από την άλλη, παράλληλα με το μίσος της για τα επαναστατικά άλματα και τη κοινωνική επανάσταση, έφτιαζαν εκείνο το κατάλληλο υπόβαθρο που δεν της επέτρεπε να μπορέσει σε καμία στιγμή να υψώσει πραγματικό τείχος ενάντια στην άνοδο του φασισμού.

Αντιθέτως αντιμετωπίζοντας Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα των Γερμανών Εργατών σαν ένα απλό κοινοβουλευτικό κόμμα, το βοήθησε να σταθεροποιηθεί από τις πρώτες μέρες. Όταν δηλαδή χιλιάδες μέλη της, ακόμα και οπλισμένα τμήματά της ήθελαν από αυθορμητισμό και ταξικό ένστικτο να αντιδράσουν, τα παρόπλισε, τους καθυσύχασε, δίνοντας μεγάλη ανάσα στον Χίτλερ. Τους καλλιέργησε αυταπάτες και με τη λογική «περιμένετε να δούμε», λες και η γερμανική εργατική τάξη δεν είχε πληρώσει με το αίμα της όλη τη προηγούμενη δεκαετία σχεδόν τη σύγκρουση με τις ναζιστικές ομάδες. Τους καλλιέργησε αυταπάτες, όταν η ηγεσία της στο συνδικαλιστικό χώρο έσπρωξε τους Γερμανούς εργάτες να παρελάσουν υπό τη σβάστικα τη Πρωτομαγιά του 1933, συμβάλλοντας ουσιαστικά και στη παραπέρα ενσωμάτωση τους στο ναζιστικό καθεστώς. Τους καλλιέργησε αυταπάτες όταν ψήφισε υπέρ της εξωτερικής πολιτικής του ναζιστικού κράτους τον Μάη του 1933. Ψήφος φυσικά που εξέφραζε ενδόμυχα και δικές της βασικές πολιτικές κατευθύνσεις, δηλαδή την εθνική ενότητα της Γερμανίας, η οποία ειδικά σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής έπρεπε να ήταν αρραγής.

Από τα παραπάνω ο συγγραφέας αυτής της εργασίας τουλάχιστον, καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι ανεξαρτήτως προθέσεων το ΣΚΓ, δε θα μπορούμε ποτέ έχοντας

²¹⁵ Ρατζάνι Πάλμε Ντατ, ο.π., σελ. 383.

αυτή τη πολιτική τοποθέτηση να αντιμετωπίσει την άνοδο του ναζισμού, ανεξαρτήτως προθέσεων, άλλωστε «..ο δρόμος προς την κόλαση είναι στρωμένος με τις καλύτερες προθέσεις».

Μια προσπάθεια συγκριτικής αποτίμησης

Το ερώτημα αν η γερμανική αντίσταση που μπορούσε συνολικά να αποτρέψει ή να ανατρέψει την άνοδο του ναζισμού, μόνο σαν υπόθεση εργασίας μπορεί να τεθεί. Κανείς δεν μπορεί να δώσει μια ξεκάθαρη απάντηση. Η ιστορία έτσι και αλλιώς δεν γράφεται με υποθέσεις αλλά από τους ανθρώπους που τη δημιουργούν με τη δράση τους κάτω από καθορισμένες συνθήκες.

Οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές της εποχής από την άλλη πίστευαν ότι η άνοδος του φασισμού μπορούσε να προληφθεί από το ίδιο το κίνημα και την ενότητά του στη μεγάλη τους πλειοψηφία. Μάλιστα και ορισμένοι ιστορικοί έχουν την εκτίμηση ότι ακόμα και τον πρώτο καιρό μετά τον διορισμό του Χίτλερ, ήταν δυνατό να προκληθούν τριβές και κλυδωνισμοί στο καθεστώς. Αναφέρεται μάλιστα, ότι ο Γκέμπελς σημείωνε στο ημερολόγιο του ότι οι ναζί φοβούταν περισσότερο από κάθε άλλο το όπλο που πρότεινε το ΚΚΓ στην εργατική τάξη και το ΣΚΓ, αρκετές φορές μάλιστα εκείνες τις μέρες, με πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις, τις προτάσεις για τις 31 Γενάρη (μια μέρα μετά το χρίσμα στον Χίτλερ) και τις 28 Φλεβάρη του 1933 (μια μέρα μετά το Ράιχσταγκ). Μάλιστα η πρώτη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου του Χίτλερ, γράφει ότι ασχολήθηκε σχεδόν αποκλειστικά με τη πιθανότητα μια γενικής απεργίας, σε εκείνες τις πρώτες στιγμές του καθεστώτος²¹⁶. Τριβές άλλωστε σημειόνταν και μέσα στο ίδιο το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς ανάμεσα στην αυξανόμενη δύναμη των Ταγμάτων Εφόδου και το επίσημο ναζιστικό κόμμα και κράτος.²¹⁷ Γεγονός που ίσως θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από τις αντιστασιακές δυνάμεις αν τους δυνόταν η ευκαιρία.

Ο Μπρεχτ έγραφε:

«Ο φασισμός είναι μια ιστορική φάση, στην οποία μπήκε ο καπιταλισμός και από την άποψη αυτή κάτι το καινούργιο και ταυτόχρονα το παλιό. Στις φασιστικές χώρες, ο καπιταλισμός υπάρχει τώρα μονάχα με τη μορφή του φασισμού και ο φασισμός μπορεί

²¹⁶ Thierry Derbent , ο.π., σελ. 22.

²¹⁷ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 21- 41.

να πολεμηθεί μονάχα σαν καπιταλισμός, σαν ο πιο αδιάντροπος, ο πιο αναιδής, ο πιο καταπιεστικός και ο πιο δόλιος καπιταλισμός.

Πώς, λοιπόν, θα πει κανείς την αλήθεια για το φασισμό, που αντιστρατεύεται, αν δεν πει τίποτα ενάντια στον καπιταλισμό, που γεννάει το φασισμό; Τι πρακτικές επιπτώσεις θα έχει η κουτσορεμένη αλήθεια του;

Όσοι είναι ενάντια στο φασισμό χωρίς να είναι ενάντια και στον καπιταλισμό, όσοι θρηγούν και οδύρονται για τη βαρβαρότητα, που πηγάζει από τη βαρβαρότητα, μοιάζουν με ανθρώπους, που θέλουν να φάνε τη μερίδα τους από το μοσχάρι, χωρίς όμως να σφαχτεί το μοσχάρι. Θέλουν να φάνε το μοσχάρι, αλλά να μη δουν το αίμα του. Και θα είναι ευχαριστημένοι, αν ο χασάπης πλύνει τα χέρια του πριν τους σερβίρει το κρέας. Αυτοί οι άνθρωποι δεν είναι ενάντια στις σχέσεις ιδιοκτησίας, από τις οποίες γεννιέται η βαρβαρότητα, είναι μονάχα ενάντια στη βαρβαρότητα. Υψώνουν τη φωνή τους ενάντια στη βαρβαρότητα κι αυτό το κάνουν σε χώρες, όπου επικρατούν οι ίδιες σχέσεις ιδιοκτησίας, αλλά οι χασάπηδες νίπτουν τας χείρας τους προτού σερβίρουν το κρέας..²¹⁸»

Γραμμένο στα 1935 το παραπάνω απόσπασμα περιγράφει νομίζω γλαφυρά τη διαπάλη χονδρικά ανάμεσα σε σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές την περίοδο εκείνη, στηλιτεύοντας με ωραίο τρόπο, παράλληλα όλους εκείνους που αρνούσαν να δουν την πραγματική φύση του φασισμού. Ωστόσο με αφορμή αυτό το απόσπασμα αξίζει να δούμε τη βάση ιδεολογικής προσέγγισης που δημιουργήθηκε μεταξύ Κομμουνιστών και σοσιαλδημοκρατίας, μετά το 7^ο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Ασχέτως αν στη πράξη αυτή η ενότητα, στη περίοδο που εξετάζουμε δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα.

Το συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς μπόρεσε να αποτελέσει την βάση προσέγγισης αυτών των δύο κομμάτων, διότι υπήρξε δεξιά στροφή για το κομμουνιστικό κίνημα. Άρα μεταφορά των κομμουνιστικών θέσεων πιο κοντά στις θέσεις της σοσιαλδημοκρατίας. Όσον αφορά την οικονομική ουσία του φασισμού, εκτιμούσε ότι ήταν η πιο απροκάλυπτη τρομοκρατική δικτατορία, των πιο σοβινιστικών, πιο ιμπεριαλιστικών τμημάτων του χρηματιστικού κεφαλαίου²¹⁹. Η

²¹⁸ Tom Kuhn and Steve Gil (επιμ.), *Brecht on Art and Politics*, Λονδίνο: Methuen, 2003, σελ. 145 – 146.

²¹⁹ Γκεόργκι Ντιμιτρόφ, *Ο Φασισμός*, Αθήνα: Πορεία, 1975, σελ. 21.

παραπάνω θέση υποδεικνύει ότι υπάρχει ένα κομμάτι της αστικής τάξης που δεν είναι σοβινιστικό ή ιμπεριαλιστικό, άρα από εδώ δημιουργείται και η δυνατότητα συμμαχίας μαζί του. Έτσι και με βάση τα παραπάνω προτείνονταν η δημιουργία ενός Ενιαίου Μετώπου της εργατικής τάξης που στη βάση του σαν «μίνιμουμ» συμφωνία θα ήταν η πάλη ενάντια στον φασισμό. Αυτό το μίνιμουμ πρόγραμμα κοινής δράσης αφορούσε συνολικά τρία σημεία: τον κοινό αγώνα για τη μεταφορά της οικονομικής κρίσης στις πλάτες των πλουσίων την υπεράσπιση των αστικοδημοκρατικών κατακτήσεων και των δημοκρατικών ελευθεριών της εργατικής τάξης και τον κοινό αγώνα ενάντια στον επερχόμενο πόλεμο, με προοπτική να δυσκολέψει τις κυβερνήσεις στη προετοιμασία της διεξαγωγής του. Αυτό ήταν το πρόγραμμα το οποίο απευθυνόταν στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και τα ρεφορμιστικά συνδικάτα²²⁰. Ήταν ένα πρόγραμμα που οδηγούσε σε κοινά Λαϊκά Μέτωπα με όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις της κοινωνίας, τα οποία στις εκλογικές μάχες θα διεκδικούσαν τις κυβερνήσεις. Αυτές οι κομμουνιστές δήλωναν ότι θα τις στήριζαν ανοικτά και θα συμμετείχαν με την προϋπόθεση της εφαρμογής του προγράμματος του αντιφασιστικού μετώπου²²¹.

Τα μέτωπα αυτό στην ουσία αντικαθιστούμε την παλιά κατηγοριοποίηση των κρατών σε σοσιαλιστικά και καπιταλιστικά, αλλά και τη βασική αντίθεση στο εσωτερικό των καπιταλιστικών κρατών και της καπιταλιστικής κοινωνίας γενικότερα, δηλαδή την αντίθεση κεφαλαίου – εργασίας, με το δίλημμα – αντίθεση, δημοκρατία ή φασισμός.²²² Αυτή η αλλαγή άνοιγε το δρόμο ακόμα και για συμμαχίες με «μικρούς βιομήχανους», όπως ανέφεραν χαρακτηριστικά στελέχη της Κομμουνιστικής Διεθνούς την εποχή εκείνη.²²³ Παράλληλα η ΚΔ καλούσε στην κατεύθυνση αυτή και στη δημιουργία ενιαίου κόμματος της εργατικής τάξης, συγχώνευση δηλαδή Κομμουνιστικών Κομμάτων με τα Σοσιαλδημοκρατικά Κόμματα²²⁴. Έτσι με βάση όλα τα παραπάνω μπορούμε και να κατανοήσουμε την απόφαση της Διάσκεψης της Βέρνης του ΚΚΓ το 1939 και τις αποφάσεις που πήρε τότε.

Όπως φαίνεται και από το παραπάνω απόσπασμα του Μπρεχτ αλλά και από όλα τα κείμενα, την εποχή εκείνη στο τύπο και τη βιβλιογραφική της παραγωγή δεν

²²⁰ Γκεόργκι Ντιμιτρόφ, ο.π., σελ. 50 – 51.

²²¹ Γκεόργκι Ντιμιτρόφ, ο.π., σελ. 62 - 63

²²² Χοσέ Ντίαθ, *Ισπανικός Εμφύλιος και Λαϊκό Μέτωπο*, χ.τ.: Έντυποις, 2018, σελ. 181

²²³ Χοσέ Ντίαθ, ο.π., σελ.367

²²⁴ *Ριζοσπάστης*, 05/08/1935

αναφέρεται πουθενά ο όρος «ναζισμός». Παρά μόνο ως «φασισμός». Μπορούμε να υποθέσουμε από τη μια ότι αυτό γινόταν επειδή ο κόσμος είχε ήδη την εμπειρία πάνω από δέκα χρόνια της ανόδου του Μπενίτο Μουσολίνι στην εξουσία των πρακτικών του και της «θεωρίας» του. Από την άλλη μπορούμε να πούμε ότι ίσως οι ναζί δεν είχαν προλάβει να αφήσουν το πρακτικό και πολιτικό τους στίγμα για να στοιχειοθετήσουν κάποιο διακριτό στοιχείο που εκείνη την εποχή θα χαρακτηριζόταν ως «ναζισμός». Με την έννοια ότι πολλές από τις πρακτικές που ακολουθούσαν στην οικονομική και εξωτερική πολιτική τους ήταν πολιτικές που ακολουθούταν λίγο πολύ και σε άλλες χώρες του καπιταλιστικού κόσμου τη περίοδο εκείνη.

Ένα στοιχείο που πιστεύω ότι αξίζει να σημειωθεί, είναι η ύπαρξη της αντίστασης από την αρχή μέχρι το τέλος εναντίον του καθεστώτος με οποιεσδήποτε μορφές και πρακτικές εκδηλώθηκε αυτή. Παρόλες δηλαδή τις διώξεις, την αστυνομοκρατία, την τρομοκρατία, πάντα εμφανίζονταν άνθρωποι καλοπροαίρετοι τίμιοι, που πολλές φορές από αίσθηση αυτοσεβασμού, προς τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου σήκωναν κεφάλι. Άλλωστε η βία και η καταπίεση, πάντα ήταν δίκικο μαχαίρι για τους δυνάστες αυτού του κόσμου, από τη μια πλευρά προκαλούσαν τρόμο και από την άλλη καλλιεργούσαν την αντίσταση, την αλληλεγγύη, τη συλλογικότητα. Καλλιεργεί νέες μορφές ηρωισμού και αυταπάρνησης, νέες μορφές και τρόποι οργάνωσης δημιουργούνται, ώστε να διεξάγουν με καλύτερους όρους οι καταπιεσμένοι τον αγώνα τους ενάντια στους καταπιεστές τους.

Όσον αφορά τα δύο κόμματα και από τη παραπάνω παρουσίαση μπορούμε να δούμε συγκριτικά κάποια ζητήματα.

Έχει ενδιαφέρον να μελετήσουμε τους τρόπους με τους οποίους επέδρασε ο παράγοντας της κοσμοθεωρίας σε κάθε πλευρά της ζωής και της δράσης των κομμάτων. Συνολικά μπορούμε να πούμε ότι έπαιξε ρόλο στη διάθεση για προσφορά, στη διάθεση για αγώνα, στη διάθεση για θυσία, ότι επηρέασε αντιστοίχως τη γενική στάση των κομματικών μελών των.

Έπαιξε ρόλο στην διαφορετική διαπαιδαγώγηση και στην ετοιμότητα των μελών των δύο κομμάτων, να υποδεχθούν, να κατανοήσουν και να αντιδράσουν στο φόντο των πρωτόγνωρων γεγονότων που συνέβησαν το 1933 στην Γερμανία. Οι Γερμανοί κομμουνιστές δεν επέλεξαν τον παθητικό ρόλο μπροστά στις δύσκολες συνθήκες

αλλά κατάφερναν να ανασυγκροτούν τις οργανώσεις και τα δίκτυά τους μέχρι το τέλος.

Έπαιξε ρόλο στην λειτουργία των κομμάτων σε όλες τις πτυχές τους. Είναι ενδεικτική η διαφορά αντίληψης των ηγετών της σοσιαλδημοκρατίας σε σχέση με τη βάση του κόμματός τους, ιδιαίτερα τις μικρότερες ηλικίες. Πιθανότατα να εξέφραζε και χάσμα που είχε επέλθει ανάμεσα στους όρους ζωής των ηγετών και των απλών μελών, παράλληλα και την έλλειψη ενιαίας, αντίληψης και λειτουργίας. Την έλλειψη ελέγχου από τα μέλη προς το καθοδηγητικό όργανό και την ηγεσία συνολικά κάτι που τροφοδότησε την τάση για αποκοπή και αυτονόμησή της από τα απλά κομματικά μέλη. Αυτό δεν εκφράστηκε πουθενά στα στελέχη του ΚΚΓ, ενώ αντιπαραθετικά δεν εμφανίζονται πουθενά κρούσματα προδοσίας όπως ιδιαίτερα εκείνο της Πρωτομαγίας του 1933των σοσιαλδημοκρατών στο εργατικό κίνημα.

Το παραπάνω δηλαδή έχει να κάνει και με τη σχέση στρατηγικής και τακτικής. Δηλαδή το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας πάλευε συνεχώς να διατηρήσει τη παράνομη οργάνωση μέσα στη χώρα, όχι μόνο επειδή επιδίωκε να ανατρέψει το ναζιστικό καθεστώς, αλλά προκειμένου να έχει έτοιμη μια πρωτοπορία ανθρώπων που θα οδηγούσε την εργατική τάξη στην σοσιαλιστική επανάσταση όταν ήταν οι συνθήκες κατάλληλες.²²⁵ Ενώ από την άλλη το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας και στην πρώτη περίοδο και μετά τη πρώτη πενταετία οργανωμένης αντίστασης, έστω και σε αυτή την άμαζη μορφή, είχε παθητική στάση απέναντι στις εξελίξεις. Κάτι το οποίο εξέφραζε και τη στρατηγική του, η οποία ταύτιζε τη κατάληψη της εξουσίας, με την νίκη στις εκλογές. Άρα, αυτό προϋπέθετε ένα κομματικό μηχανισμό όσον το δυνατό άθικτο, ο οποίος θα διεκδικούσε τη κυβερνητική εξουσία την επόμενη μέρα και ένα στελεχικό δυναμικό το οποίο έπρεπε να περιφρουρηθεί, ώστε να αποτελέσει τη ραχοκοκαλιά της επόμενης κυβέρνησης.

Από τα παραπάνω προκύπτει κάτι αντιφατικό σε σχέση με τη κλασική βιβλιογραφία του προηγούμενου αιώνα, όσον αφορά τη σχέση Κομμουνιστών και σοσιαλδημοκρατών. Δηλαδή όπως αναφέρθηκε και εισαγωγικά ένα κομμάτι από αυτή τη βιβλιογραφία έχει τη τάση να μην αναφέρεται καν στους κομμουνιστές αλλά και συνολικότερα στην αντίσταση τη περίοδο 1933-1939, με χαρακτηριστικό παράδειγμα του τον Ουίλιαμ Σίρερ στο έργο του «*Η άνοδος και η πτώση του Γ' Ράιχ*», όπου η

²²⁵ Richard J. Evans, ο.π., σελ. 61.

κομμουνιστική αντίσταση εξαλείφεται εντελώς αλλά και των υπολοίπων και αφιερώνονται περίπου 100 σελίδες για τους συνωμότες τις 20ης Ιουλίου του 1944. Ο Peter Hoffmann στο έργο του «*German Resistance to Hitler*» αφιερώνει μόλις μερικές δεκάδες σκόρπιες αναφορές και γραμμές για τη κομμουνιστική αντίσταση. Αναφέρονται αυτά τα έργα ως χαρακτηριστικά της τάσης αυτής. Μιας τάσης που περιλαμβάνει και ένα άλλο χαρακτηριστικό στο οποίο εντοπίζεται η αντίφαση στην εργασία αυτή. Όταν και όπου αναφέρεται δηλαδή η αντιστασιακή δράση των κομμουνιστών και αυτή ως μια πολύ ισχυρή δύναμη, παράλληλα τους καταλογίζεται η βασική ευθύνη για την μη επιτυχία της δημιουργίας του ενιαίου μετώπου, ή γενικά αναφέρεται η αποτυχία των κομμάτων της Γερμανίας, κατά βάση των «Αριστερών» να σχηματίσουν εκείνη τη συμμαχία (εκλογική την εννοούν πάντα) που απέτρεπε την άνοδο των ναζί στην εξουσία, αποκρύπτοντας τις σοβαρές ευθύνες της σοσιαλδημοκρατίας όσο αφορά αυτό το θέμα.

Προκύπτει το λογικό ερώτημα από την παραπάνω συλλογιστική των συγγραφέων. Δηλαδή αφού από τη μια ενώ κρίνουν οριακά ανύπαρκτη την κομμουνιστική αντίσταση, γιατί φορτώνουν στους κομμουνιστές την αποτυχία του κοινού μετώπου; Και αν, σύμφωνα με τη παραπάνω λογική, ήταν όσο λίγοι, τι θα άλλαζε δραματικά αν έφτιαχναν αυτό το «μέτωπο»; Βέβαια το τελευταίο ερώτημα δεν έχει καμία βάση, αφού και από τη παραπάνω παρουσίαση φαίνεται ότι η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Γίνεται να μην ήξεραν οι συγγραφείς την άρνηση στις σοσιαλδημοκρατικής ηγεσίας και του συνδικαλιστικού της βραχίονα για συνεργασία και γενική απεργία ήδη από τις πρώτες ώρες ζωής του καθεστώτος;

Προσωπικά τη παραπάνω διαστρέβλωση μόνο σκόπιμη μπορώ να τη θεωρήσω, χωρίς αυτή να μην μπορεί να αιτιολογηθεί. Ο Ψυχρός Πόλεμος και η προσπάθεια να δημιουργηθεί το αντίστοιχο ιδεολογικό του περίβλημα, είχε ως απαραίτητο συμπλήρωμα την εργαλειοποίηση της ιστορίας, τον ανορθολογισμό, που έφθανε πολλές φορές στην ανιστόρητη ταύτιση φασισμού και κομμουνισμού. Πρόκειται για ταύτιση που ξεκινούσε ήδη από τη περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης ως τάχα τα δύο «άκρα» που κυριάρχησαν επειδή δε μπορούσαν να συνεργαστούν οι «δημοκρατικές» δυνάμεις: «...Δε φαινόταν πλέον ότι το ζήτημα ήταν αν θα αναλάμβαναν οποιεσδήποτε δημοκρατικές ή ακραίες δυνάμεις τον έλεγχο, αλλά μόνο

αν οι ακραίοι στην εξουσία θα ήταν οι Ναζί ή οι Κομμουνιστές.²²⁶». Το απόσπασμα αυτό είναι νομίζω χαρακτηριστικό στο πως η «μετριοπάθεια» στη πολιτική και την ιστορική σκέψη καταλήγει στην ανιστόρητη ταύτιση και τον ανορθολογισμό.

Από την άλλη ιστοριογραφικές προσπάθειες της τελευταίας δεκαετίας με χαρακτηριστικό το «*A Companion to Nazi Germany*» φαίνεται να προσπαθούν να δώσουν μια πιο αντικειμενική απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα. Πιθανόν αυτή η στροφή να είναι και ένα από τα απότοκα της κρίσης της τελευταίας δωδεκαετίας, αποτέλεσμα των ερωτημάτων που θέτει καθημερινά στους ιστορικούς η σημερινή πραγματικότητα.

Αντί επιλόγου

Η παραπάνω προσπάθεια ελπίζω έστω και ελάχιστο να συνέβαλε στο να φέρει καινούρια στοιχεία και ερωτήματα στην επιστημονική έρευνας της χώρας μας. Είναι μια προσπάθεια να αναδειχθεί η άλλη πλευρά της γερμανικής κοινωνίας τη περίοδο της εθνικοσοσιαλιστικής κυριαρχίας. Μια προσπάθεια που αναδεικνύει ότι δε πρέπει ποτέ να γενικεύουμε και να ταυτίζουμε τους λαούς με τις κυβερνήσεις τους και τους δυνάστες τους. χωρίς αυτό φυσικά να αποκλείει και την ατομική ευθύνη εκείνων που τα στηρίζουν. Διότι ακόμα και στη Γερμανία υπήρξε η «*άλλη Γερμανία*» που έλεγε ο ποιητής που συγκρούστηκε, δεν υποτάχθηκε ακόμα και όταν «*όλα τα σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά*». Μια «*άλλη Γερμανία*» η οποία πρώτη αυτή πλήρωνε το τίμημα, όταν όλος ο καπιταλιστικό κόσμος παρακολουθούσε αποσβολωμένος τα «*οικονομικά θαύματα*» του Χίτλερ και αυταπατώταν ότι μπορεί και να μην φθάσει ποτέ σε αυτούς η ναζιστική φρίκη. Τα ναζιστικά στρατόπεδα και οι φυλακές πρώτα γέμισαν με Γερμανούς και έτσι αφού νόμισαν αυτοί ότι έτσι εξασφάλισαν την εσωτερική τους γαλήνη, θεώρησαν ότι ήταν ελεύθεροι να ξεκινήσουν το πολεμικό τους έργο. Έτσι αυτή η εργασία πιστεύω δε θα μπορούσε να έχει πιο ταιριαστό τέλος από το λόγια ενός ανώνυμου ήρωα της γερμανική αντίστασης. Παρατίθεται ένα απόσπασμα από το γράμμα ενός Κομμουνιστή προς τον πατέρα του λίγο πριν τον εκτελέσουν τον Μάη του 1943:

«Αγαπητέ πατέρα

²²⁶ Peter Hoffmann, *German Resistance to Hitler*, ο.π., σελ. 12.

Να είσαι δυνατός! Πεθαίνω όπως έζησα: σαν μαχητής σε ταξικό πόλεμο. Είναι εύκολο να αποκαλείς τον εαυτό σου Κομμουνιστή για όσο δε χρειάζεται να χύσεις αίμα για αυτό. Δείχνεις μόνο αν είσαι πραγματικά τέτοιος όταν έρθει η ώρα που πρέπει να αποδείξεις τον εαυτό σου. Είμαι ένα τέτοιος, πατέρα... Ο πόλεμος δεν θα κρατήσει πολύ ακόμα και μετά θα έχει έρθει η ώρα σου. Σκέψου όλους εκείνους που έχουν ήδη ταξιδέψει αυτό το δρόμο που πρέπει να ταξιδέψω εγώ σήμερα και μάθε ένα πράγμα από τους Ναζί· κάθε αδυναμία θα πρέπει να πληρώνεται με... αίμα. Έτσι να είσαι ανελέητος! Παρέμεινε σκληρός! Ω πατέρα, αγαπημένε πατέρα, αγαπητέ καλέ μου άνθρωπε! Μακάρι να μην έπρεπε να φοβάμαι ότι θα καταρρεύσεις από το σοκ του θανάτου μου. Να είσαι σκληρός, σκληρός, σκληρός! Να αποδείξεις ότι είσαι ολόψυχα μαχητής για όλη σου την ζωή στον ταξικό αγώνα. Βοήθα τον, Φρίντα, ανύψωσε το φρόνημα του. Δε πρέπει να αφεθεί να υποκύψει! Η ζωή του δεν ανήκει σε εκείνον αλλά στο κίνημα! Τώρα ειδικά, χιλιάδες φορές παραπάνω από όσο ποτέ πριν.²²⁷»

Γκισγκίνης Γιώργος

Αθήνα 2019

²²⁷ Jeremy Noakes (επιμ.), ο.π., σελ. 588-589.

Δημοσιευμένες πηγές

Executive Committee of Communist International, *Theses and Decisions: Thirteenth Plenum of the E.C.C.I*, Νέα Υόρκη: Workers Library Publishers, 1934

Ίλιτς Βλάντημιρ Λένιν, *Απαντα*, τ.14, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1977

Ίλιτς Βλάντημιρ Λένιν, *Απαντα*, τ.26, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1980

Ίλιτς Βλάντημιρ Λένιν, *Δημοκρατία και δικτατορία*, Μόσχα: Προγκρές – Σύγχρονη Εποχή, 1987

Λίμπκνεχτ Καρλ, Λούξεμπουργκ Ρόζα, Φραντς Μέρινχ, Τσέτκιν Κλάρα, *Ο βασικός εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα. Κείμενα των Γερμανών Κομμουνιστών στην Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2015

Μαρξ Καρλ – Ένγκελς Φρίντριχ, *Η γερμανική ιδεολογία*, τ.1, Αθήνα: Gutenberg, 1977

Μπέρτολτ Μπρεχτ(2012). Η άλλη Γερμανία: 1943, Κομμουνιστική Επιθεώρηση, τ.6. Όπως ανακτήθηκε από το www.komer.gr/m-article/KEIMENA-GIA-TON-POLEMO-TO-FASISMO-TIN-EPANASTASI/, στις 01/12/2019

Βιβλιογραφία

Baranowski Shelley, Armin Nolzen, Claus-Christian W. Szejnmann (επιμ.), *A Companion to Nazi Germany*, χ.τ.: John Wiley & Sons Ltd, 2018

Bologna Sergio, *Ναζισμός και εργατική τάξη. Κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του Μεσοπολέμου*, χ.τ.: εκδόσεις antifa scripta, 2011

Bowder R. Earl (1921). The Red Trade Union International: The First World Congress of Revolutionary Unions, *The Toiler*, τ.4

Braskén Kasper, *The International Workers' Relief, Communism, and Transnational Solidarity. Willi Münzenberg in Weimar Germany*, Ηνωμένο Βασίλειο: Palgrave Macmillan, 2015

Dahm Jochen, Michael Reschke, *History of Social Democracy*, Βερολίνο: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013

Dams Carsten, Michael Stolle, *The Gestapo. Power and Terror in the Third Reich*, Οξφόρδη: Oxford University Press, 2014

Derbent Thierry, *La Résistance communiste allemande: 1933-1945*, Βρυξέλλες: εκδόσεις Aden, 2008

Edinger J. Lewis, "German Social Democracy and Hitler's "National Revolution" of 1933: A Study in Democratic Leadership." *World Politics* 5, no. 3 (Απρίλης 1953): 330 – 367

Epstein Catherine, *The Last Revolutionaries. German Communists and their Century*, Κέιμπριτζ (Μασαχουσέτη) και Λονδίνο: Harvard University Press, 2003

Evans J. Richard, *Το Γ' Παίχ στην εξουσία*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2014

Fowkes Ben, *Communism in Germany under the Weimar Republic*, Λονδίνο: εκδόσεις Macmillan, 1984

Fritzsche Peter, *Life and Death in the Third Reich*, Κέιμπριτζ (Μασαχουσέτη): The Belknap Press of Harvard University Press, 2008

Gluckstein Donny, *A People's History of the Second World War. Resistance versus empire*, Λονδίνο: Pluto Press, 2012

Hobsbawm Eric, *Για την ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1998

Hoffman Peter, *The History of German Resistance, 1933 – 1945*, Μόντρεαλ: McGill-Queen's University Press, 1996

Hoffmann Peter, *German Resistance to Hitler*, Χάρβαρντ: Harvard University Press, 1988

<https://www.vorwaerts.de/artikel/vorwaerts-redaktion-nazis-prag-floh>

Klemperer Von Klemens, *German Resistance against Hitler. The Search for Allies Abroad 1938 – 1945*, Οξφόρδη: Clarendon Press, 1994

Kuhn Tom and Gil Steve(επιμ.), *Brecht on Art and Politics*, Λονδίνο: Methuen, 2003

Large David Clay (επιμ.), *Contending with Hitler. Varieties of German Resistance in the Third Reich*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 1995

Marshall Barbara, *Willy Brandt: A Political Biography*, Μπεϊσινγκστούουκ: Macmillan, 1997

McDonough Frank, *Opposition and Resistance in Nazi Germany*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 2001

Merson Allan, *Communist Resistance in Nazi Germany*, Λονδίνο: εκδόσεις Lawrence and Wishart, 1985

Michalczyk J. John(επιμ.), *Confront! Resistance in Nazi Germany*, Νέα Υόρκη: Peter Lang, 2004

Ness Immanuel(επίμ.), *The International Encyclopedia of Revolution and Protest. 1500 to Present*, τ.1, Blackwell Publishing Ltd, 2009

Nicosia R. Francis και Stokes D. Lawrence(επιμ.), *Germans against Nazism: Nonconformity, Opposition and Resistance in the Third Reich: Essays in Honour of Peter Hoffmann*, Νέα Υόρκη: Berg Publishers Ltd, 1990

Noakes Jeremy(επιμ.), *The German Home Front in World War II. A documentary reader*, Έξετερ: University of Exeter, 1998

Ottaway Susan, *Hitler's Traitors*, Barnsley: Leo Cooper, 2003

Piatnitsky Osip, *The Present Situation in Germany*, Sydney: Modern Publishers, 1933

Pieck Wilhelm, *We are fighting for a Soviet Germany*, Νέα Υόρκη: Workers Library Publishers, 1934

Piraino Marco, Fiorito Stefano, *Facist Identity. Political Project and Doctrine of Facism*, Raleigh: Lulu.com, 2009

Plener Ulla (1997, Απρίλης). Theodor Leipart (1867-1947). Persönlichkeit – Handlungsmotive – Lebensbilanz. Utopie Kreativ, 78, σελ. 67-78.

Report of the Seventh Congress of the Communist International, Λονδίνο: Modern Books Ltd, 1936

Schmitthenner Walter, Buchheim Hans (επιμ.), *The German Resistance to Hitler*, Λονδίνο: Batsford Ltd, 1970

Shirer L. William, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany*, 17^η έκδοση, Νέα Υόρκη: Simon and Schuster, 1960

Taylor Frederick, *The downfall of the money. Germany's Hyperinflation and the Destruction of the Middle Class*, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2015

Terence Prittie, *Germans against Hitler. With a Foreword by Hugh Trevor-Roper*, Βοστώνη: εκδόσεις Little Brown, 1964

Thomsett Michael, *The German Opposition to Hitler. The Resistance, the Underground, and Assassination Plots, 1938 – 1945*, χ.τ.: Crux Publishing, 2017, E-book όπως αποκτήθηκε από PlayStore

Tudor Henry(επιμ.), *Bernstein: The preconditions of Socialism*, χ.τ.: Cambridge University Press, 1993

Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, *Ιστορία της Τρίτης Διεθνούς*, 2^η έκδοση, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1975

Μαΐσκου Ιβάν, *Ποιος βοήθησε τον Χίτλερ;*, Αθήνα: Γνώσεις

Ντατ Πάλμε Ρατζάνι, *Φασισμός και κοινωνική επανάσταση*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2013

Ντίαθ Χοσέ, *Ισπανικός Εμφύλιος και Λαϊκό Μέτωπο*, χ.τ.: Έντυποις, 2018

Ντιμιτρόφ Γκεόργκι, *Ο Φασισμός*, Αθήνα: Πορεία, 1975

Ριζοσπάστης

Ρούγκε Βόλφγκανγκ, *Η επανάσταση στο Νοέμβρη 1918 στη Γερμανία*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2012

Σερζ Βίκτωρ, *Τι πρέπει να ξέρει κάθε επαναστάτης*, Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, 1980

Χόνεκερ Έριχ, *Για τα δραματικά γεγονότα του 1989*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1992